

DUORSUM OPARBEIDZJE

DUURZAAM SAMENWERKEN

PROGRAMMABEGROTING 2020-2023

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	3
1 Beleidsbegroting.....	5
1.1 Inleiding	5
Ynlieding	6
Kaders	8
Leeswijzer	9
1.2 Financieel beeld.....	11
Hoofdpijnen	12
Ontwikkelingen na behandeling kadernota	13
Toelichting autonome ontwikkelingen.....	18
1.3 Besluitvorming.....	19
1.4 Programmaplan	20
0. Bestuur en ondersteuning.....	21
1. Veiligheid	28
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	33
3. Economie.....	40
4. Onderwijs	44
5. Sport, cultuur en recreatie	48
6. Sociaal domein	55
7. Volksgezondheid en milieu.....	63
8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing	70
Algemene dekkingsmiddelen	75
Overhead	77
Vennootschapsbelasting	89
Onvoorzien	90
1.5 Paragrafen	91
Lokale heffingen	91
Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	100
Onderhoud kapitaalgoederen	111
Financiering	115
Bedrijfsvoering	119
Verbonden partijen	119
Grondbeleid.....	132

2 Financiële begroting	135
2.1 Overzicht van baten en lasten en de toelichting.....	135
Programma's	135
Toelichting overzicht baten en lasten	137
2.2 Uiteenzetting financiële positie en toelichting	142
3 Bijlagen	164
3.1 Coalitieakkoord.....	165
3.2 Taakstelling.....	179
3.3 Beleidsindicatoren BBV	201

1 Beleidsbegroting

1.1 Inleiding

Ynliding

Foar jo leit de twadde begutting yn dizze riedspearioade, gearstald op basis fan de ambysjes út it koalysjeakkoart "Duorsum Oparbeidzje" en de kadernota sa't dy op 11 july oan jo ried foarlein is. De begutting sketst in byld fan de aktiviteiten foar 2020, it jild dat derfoar nedich is en de ynkomsten dy't de gemeente binnen krijt.

It kolleezje stiet foar de opjefte om in slútende begutting te presintearjen. Dat falt net ta. Gemeenten ha taken fan it Ryk oerkrigen en der lizze opjeften dêr't gemeenten net ûnderút kinne, wylst de ynkomsten/kompensaasje fanút it Ryk ûnwis bliuwe. Dat leit ek yn Tytsjerksteradiel grutte finansjele druk op de begutting.

Lykas yn de ôfrûne twa jier sille yn 2020 de soargen oer de kostenûntjouwing en efterbliuwende jildstreamen binnen it sosjaal domyn, de needsaaklike organisaasje-ûntjouwing en it driuwend ferlet ta finansjeel werstel fan de reserveposysje, ús oandacht freegje. De basis op oarder bringe is it kredo. Der binne yn it ôfrûne jier wichtige stappen set om wer mear yn 'control' te kommen op ynhâld, ynformaasje en middels, mar we binne der noch net. Der is en wurdt hurd wurke oan de taseine ferbetteringen en wy hawwe der 'bertrouwen yn dat dy line him trochset yn 2020.

Yn de begutting en mearjierrêzjing leit de kommende twa jier it aksint dan ek op it fierder op oarder bringen fan de ynhâldlike ynformaasjeoarsjenning en foar werstel fan de finansjele basis. Yn ferbân hjirmei hawwe wy eardere ambysjes bysteld, kieze wy foar temporisering fan belied en foar de kwalitative fersterking fan de organisaasje, sadat we better tared binne op de hjoeddeistige taken en útdagingen fan de takomst.

Yn ús koalysjeakkoart ha wy oanjûn dat wy ferantwurde en doelmjittich omgean wolle mei gemeentlike finânsjes. Dêrby hawwe wy oandacht foar in sûne reserveposysje en wjerstânsfermogen en in reële belestingdruk foar ús ynwenners en bedriuwen. Yn dizze begutting binne maatregels en ûntjouwingen ferwurke om fanôf 2022 te kommen ta in lykwicht tusken de útjeften en ynkomsten.

Njonken de finansjele opjefte dy't der foar ús gemeente leit, sette wy ek yn op in tal ambysjes. Sa wolle wy troch gearwurking yn de regio, de kwaliteit fan de fysieke en sosjale omjouwing yn de gemeente fêst hâlde en fersterkje. Dat dogge wy troch ús ynset oangeande duorsumens, ekonomyske fersterking, rekreaasje en toerisme en de Regiodeal. Hjirby kieze wy foar in kreative en kostenbewuste oanpak.

Nei't de basis op oarder brocht is wolle wy wurkje om de kwaliteiten fan Tytsjerksteradiel te fersterkjen. In ynspirearjend takomstbyld fan de gemeente is dêrfoar ûnmisber. It proses fan de Omjouwingsfyzje sil antwurd jaan op wêr't Tytsjerksteradiel anno 2030 stean wol. Dat byld wolle wy mei de gemeenteried en de mienskip ûntwikkelje.

Yn dizze programmabegrutting wurde yn de algemiene haadstikken en útwurke yn de programma's, op haadlinen, it belied en de finansjele middels dy't dêrby hearre foar de kommende jierren presintearre. Elts programma kent syn eigen útdagings dy't wy allinnich meiïnoar oanpakke kinne. Graach wolle wy, mei de ried en de mienskip, de opjeften foar it kommende jier oppakke en duorsum oparbeidzje oan in gemeente wêryn't rûmte is foar eltsenien.

Burgum, 7 oktober 2019

It kolleezje fan boargemaster en wethâlders fan Tytsjerksteradiel

Kaders

Startpunt voor het beleid in 2020 is het coalitieakkoord "Duorsum Oparbeidzje". Met dit coalitieakkoord voor de bestuursperiode 2018-2022 zijn duidelijke prioriteiten meegegeven.

De Kadernota 2020-2023 zoals die in op 11 juli jl. met uw raad is besproken, was richtinggevend voor de voorbereiding van deze programmabegroting. De tijd heeft echter niet stilgestaan tussen het bespreken van de Kadernota en het moment van samenstellen van deze begroting. De tussentijdse ontwikkelingen worden in de paragraaf ontwikkelingen na behandeling van Kadernota toegelicht.

Als gemeente hebben wij de verantwoordelijkheid om een begroting vast te stellen die structureel en reëel in evenwicht is. Op basis van de begroting die nu voorligt kunnen we constateren dat, dit meerjarenperspectief, na de door ons getroffen maatregelen, voldoet aan het financieel toezichtskader van de Provincie. Hierdoor is de verwachting dat we onder repressief toezicht blijven vallen.

De meest recente voortgang op de uitvoering van het coalitieakkoord is terug te vinden in de 2e bestuursrapportage 2019. De temporisering van onderwerpen is meegenomen in de begroting.

Leeswijzer

In het hoofdstuk 1.4 Programmaplan zijn de verschillende programma's opgenomen.

Per programma worden op hoofdlijnen de ontwikkelingen voor het komende begrotingsjaar en de jaren daarna geschetst.

Elk programma begint met de opsomming van de verschillende taakvelden van het programma.

Per programma geven we antwoord op de volgende vragen:

- Waar staat het programma voor
- Wat wordt met het programma beoogd
- Wat zijn in hoofdlijnen de strategische uitgangspunten van het programma

Onder het kopje 'Wat willen we bereiken' benoemen we per programma actuele maatschappelijke opgaven en bijbehorende doelen in relatie tot het coalitieakkoord.

Onder het kopje 'Wat gaan we daarvoor doen' wordt vooral voortgeborduurd op de voorstellen uit de Kadernota en hoe die een plek hebben gekregen in deze begroting.

Onder het kopje "Verbonden partijen" noemen we de verbonden partijen, die bij dit programma horen. Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk- en een financieel belang heeft. Voor een verdere toelichting hierop en op de kerngegevens verwijzen wij naar de paragraaf Verbonden Partijen.

Onder het kopje "Verplichte beleidsindicatoren" zijn de landelijk verplichte indicatoren opgenomen.

De gegevens hiervoor worden ontleend aan de website van "Waar staat je gemeente" (zie: www.waarstaatjegemeente.nl).

Onder het kopje "Financieel" staan de lasten en baten van het programma zowel in totalen als per taakveld. Deze weergave is verplicht op grond van het BBV. Wat vooral van belang is voor het volgen van de ontwikkelingen per programma is het hierbij opgenomen onderdeel "Verklaring verschillen". Hier worden de beleidsrelevante verschillen per programma vermeld.

Naast de programma's moeten gemeenten minimaal zeven programmaoverstijgende paragrafen in de begroting opnemen (BBV-verplichting). Deze zijn in hoofdstuk 1.5 opgenomen.

In de paragrafen staat belangrijke informatie voor raadsleden waarmee zij inzicht krijgen in de financiële positie van de gemeente, de beheersmatige aspecten en de risico's. Deze zeven verplichte paragrafen gaan over:

- lokale heffingen
- weerstandsvermogen en risicobeheersing
- onderhoud kapitaalgoederen
- financiering

- bedrijfsvoering
- verbonden partijen
- grondbeleid

Hoofdstuk 2 betreft de financiële begroting en is een financiële samenvatting van de baten en lasten vanuit de programma's, de algemene dekkingsmiddelen, overhead, onvoorzien en VpB. Baten en lasten die voortkomen uit mutaties in de reserves worden per programma apart inzichtelijk gemaakt.

Tenslotte is er onder hoofdstuk 3 een aantal bijlagen opgenomen.

1.2 Financieel beeld

Hoofdpijnen

Saldo meerjarenbegroting

De saldi voor de jaren 2020–2023 laten een ontwikkeling zien met voordelige begrotingsaldi vanaf 2022. In onderstaande tabel is het totale begrotingsaldo van de programmabegroting 2020 en de meerjarenraming 2020–2023 weergegeven.

Het saldo van de programmabegroting voor 2020 is € 1.550.000 nadelig.

<i>(bedragen x € 1.000)</i>	2020	2021	2022	2023
Begrotingsaldi	- 1.550	- 275	646	907

positieve bedragen zijn voordelig, negatieve bedragen zijn nadelig

Verloop reserves

Onderstaande tabel toont van de algemene reserve en de bestemmingsreserves het gerealiseerde saldo eind 2018 en de geraamde saldi in de periode 2019 – 2023.

In de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing is een gedetailleerd overzicht opgenomen van de ontwikkeling van het saldo van de Algemene Reserve.

Reserves <i>(x € 1.000)</i>	Werkelijk ultimo 2018	Verwacht ultimo 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2021
• Algemene reserve	15.450	11.123	6.448	4.782	3.961	4.091
• Bestemmingreserves	6.712	6.021	2.867	3.507	3.348	3.190
Totaal reserves	22.162	17.144	9.315	8.288	7.309	7.281

Ontwikkelingen na behandeling kadernota

Rijksbegroting 2020

Op 17 september jl. is op Prinsjesdag de Rijksbegroting 2020 gepubliceerd. Het Rijk lijkt geld als water lijkt te hebben, maar gemeenten hebben sinds de start van het kabinet honderden miljoenen minder gekregen dan was afgesproken. Het is nu al het derde jaar op rij dat het kabinet het geld niet uitgegeven krijgt.

Gevolg is dat gemeenten hun begroting niet of moeilijk rond krijgen en kampen met gigantische tekorten. De schommelingen in de bedragen die gemeenten begroten op basis van het accres van het gemeentefonds en de bedragen die ze daadwerkelijk krijgen uitgekeerd, zorgen voor problemen.

Er ligt een grote opgave voor Nederland en daarmee voor de gemeenten op diverse domeinen: energietransitie, sociaal, zorg, mobiliteit, veiligheid, participatie etc. Gemeenten werken aan een krachtig lokaal bestuur samen met inwoners, midden in de regio. Zij hebben ruimte nodig om dat goed te kunnen doen. Qua regelgeving, qua bestuurlijke kracht maar zeker ook qua financiën.

Ontwikkeling Algemene Reserve

Op basis van de jaarrekening 2018, de stand van de begroting 2019 tot en met de 2e bestuursrapportage en deze programmabegroting is een geactualiseerde doorkijk gemaakt van het te verwachten verloop van de Algemene Reserve. Het is duidelijk en onontkoombaar dat door de ontwikkelingen van de afgelopen jaren de stand van de reserve ruim onder ons afgesproken minimumniveau van € 10 miljoen duikt.

Door het maatregelenpakket 2020-2023 (bijlage bij de kadernota) en de aanvullende maatregelen daarop zoals die in deze begroting zijn opgenomen, zorgen we er voor dat de algemene reserve de komende jaren niet beneden de 3,5 miljoen zakt. Het laagste reserveniveau van circa 3,9 miljoen verwachten we aan het einde van 2022 waarna vanaf 2023 jaarlijks aan het herstel van de reservepositie kan worden gewerkt. Voor een gedetailleerd overzicht van de ontwikkeling van de Algemene Reserve verwijzen wij u naar de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing.

Vooralsnog maakt alleen de juridisch zekere component van precariobelasting in deze begroting onderdeel uit van de geprognosticeerde reserveontwikkeling.

Precariobelasting

In de risicoparagraaf van de programmabegroting wordt al een aantal jaren aandacht besteed aan de onzekerheden rondom het in kunnen zetten van de opbrengsten uit precariobelasting. Op 18 september 2019 vond een rechtszitting plaats, op het door Liander ingestelde hoger beroep, bij het Hof-belastingzaken in Amsterdam. De rechterlijke uitspraak zal naar verwachting nog twee tot vier maanden op zich laten wachten.

Daardoor blijft de onzekerheid nog bestaan en kunnen wij voor deze programmabegroting nog geen afronding (financieel gunstig of financieel neutraal) meenemen als ontwikkeling.

Algemene uitkering – ontwikkelingen septembercirculaire

De uitkomsten van de meicirculaire 2019 waren in de Kadernota neutraal meegenomen. Met de actualisering van de begroting inclusief Sociaal Domein en de CAO-ontwikkelingen zijn deze stelposten nu verwerkt in de begroting 2020.

Inmiddels is de septembercirculaire 2019 verschenen. Voor het jaar 2020 en volgende zit hier voor onze gemeente een bijstelling naar boven in van het accres, omdat het Rijk van plan is meer te investeren. Reden voor ons om de septembercirculaire als uitgangspunt voor de begroting te nemen.

De ontwikkeling van de algemene uitkering loopt gelijk op met de uitgavenontwikkeling van de verschillende ministeries. Als de uitgaven van de ministeries stijgen, groeit het gemeentefonds verhoudingsgewijs mee. Als de uitgaven van de ministeries achterblijven bij de plannen, dan krimpt ook het gemeentefonds. Dit heet: 'samen de trap op, samen de trap af' en het wordt ook wel de normeringssystematiek genoemd.

Caparis (fair deal)

Deze zomer is tussen de eigenaren van Caparis overeenstemming bereikt over de uittreding van vier van de acht eigenaren, waaronder Tytsjerksteradiel. Deze zgn. Fair Deal houdt in dat de gemeente eenmalig een uitkering krijgt van een gedeelte van het eigen vermogen van Caparis. Tegelijkertijd is overeenstemming bereikt over een dienstverleningsovereenkomst met een looptijd van vijf jaar voor een gedeelte van onze WSW-ers. De gemeente is blij dat met deze fair deal een einde is gekomen aan een lang slepende kwestie en dat er nu voor de betrokken medewerkers duidelijkheid is gekomen.

Sociaal Domein

Bij de jaarrekening 2018 was er binnen de maatwerkvoorzieningen jeugd een tekort van € 2,5 mln. Dit kwam deels door incidentele kosten vanwege de invoering van de nieuwe manier van inkopen. Dit had een effect van circa € 0,8 mln. Daarnaast is ook binnen jeugd kritisch gekeken naar de budgetten en is door bijstelling het tekort met € 0,7 mln. verder verlaagd. Het resterende tekort van € 1,0 mln. werkt structureel door in het meerjarenperspectief.

Bij de jaarrekening 2018 was er ook voor huishoudelijke hulp en begeleiding een tekort van € 0,5 mln. Hier is kritisch naar gekeken en vervolgens zijn budgetten bijgesteld, waarmee het structurele tekort is terug gebracht naar € 0,2 miljoen. Ook deze kosten werken echter wel door in het meerjarenperspectief. Beide bovenstaande posten kunnen overigens deels worden gedekt vanuit de extra middelen voor het sociaal domein die door het Rijk beschikbaar zijn gesteld.

CAO ontwikkelingen

De nieuwe CAO voor gemeentepersoneel gaat per 1 oktober 2019 in. Belangrijkste afspraak in het CAO-akkoord is een stapsgewijze loonsverhoging van 6,25 procent in de periode 1 oktober 2019 tot 1 januari 2021. Met de effecten van deze CAO is rekening gehouden in de begroting.

Ontwikkelingen 2^e bestuursrapportage 2019 met vertaling 2020 e.v.

Naast de bovenstaande ontwikkelingen op het gebied van de CAO, sociaal domein en accresontwikkelingen, is in de 2e bestuursrapportage een aantal minder significante ontwikkelingen gerapporteerd die, indien nodig, zijn meegenomen in deze begroting.

Regenwaterputten

De gemeente heeft in de periode 2010–2018 ongeveer 175 bouwkavels verkocht waarbij de koper op grond van ons beleid verplicht werd een regenwatersysteem aan te schaffen. De vraag is of dit wel of niet rechtmatig is. Om hier duidelijkheid over te krijgen willen we graag een gerechtelijke uitspraak, zowel vanuit beleidsmatig oogpunt als financieel oogpunt. Twee kopers van een bouwkaavel met regenwatersysteem zijn bereid een procedure tegen de gemeente te beginnen om de rechtmatigheid van het besluit te laten toetsen, op voorwaarde dat de gemeente de kosten draagt die zij moeten maken voor de juridische procedure (advocaat en bijkomende kosten). De kosten hiervan worden bij wijziging in 2019 meegenomen.

Het is nog onduidelijk wat de uitkomst van de gerechtelijke uitspraak uiteindelijk zal zijn. Wel stellen we voor om dit onderwerp te bevestigen in de risicoparagraaf in deze begroting.

Maatregelenpakket 2020–2023

In deze begroting zijn verschillende maatregelen verwerkt om te komen tot sluitende meerjarenbegrotingen vanaf het jaar 2022.

Het betreft de volgende maatregelen:

- Verwerking kaderstelling Sociaal Domein (raad april 2019)
- Het maatregelenpakket behorend bij de Kadernota 2020–2023 (raad opiniërende juli 2019)
- Aanvullende maatregelen na vaststelling Kadernota; wij hebben nog eens kritisch naar de diverse onderwerpen van onder meer de kadernota gekeken en een aantal zaken heroverwogen. Dit betreft versoering kerstviering, halvering van de stijging opleidingsbudgetten, kosten voor MTO eenmalig afdekken; tijdelijke formatie financiën incidenteel afdekken en heroverweging deel van middelen voor uitbreiding energieloket.

Lastenontwikkeling burger

Voor de begroting 2020 worden de tarieven voor OZB, afvalstoffenheffing en riolering aangepast op basis van de uitgangspunten die gehanteerd zijn voor het opstellen van de begroting 2020.

Onroerendzaakbelasting

Voor de OZB stellen wij voor uit te gaan van de inflatiecorrectie van 2% voor de totale omzet ten opzichte van 2019, wat eveneens voor de gemiddelde situatie een verhoging van 2% van de aanslag betekent.

Afvalstoffenheffing

Uitgangspunt voor de afvalstoffenheffing is een kostendekkend tarief. In verband met de toename van de kosten als gevolg van het grondstoffenbeleidsplan, autonome ontwikkelingen en verwerking van kwijtscheldingsbeleid stellen wij voor om de tarieven voor één- en meerpersoons huishoudens met respectievelijk € 58,20 en € 83,40 te verhogen.

Rioolheffing

Voor de rioolheffing stellen wij voor om de tarieven conform de uitgangspunten van het vGRP te verhogen met (ongeveer) 3% ten opzichte van de tarieven van 2019.

In paragraaf Lokale heffingen vindt u hierover een nadere toelichting. In de onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van de voorgestelde tarieven.

Tarieven gemeentelijke belastingen (x € 1.000)	2019	2020	Vershil
OZB eigenaren woningen (= kengetal)	103,78	105,86	2 %
Rioolheffing gebruikers EPH	€ 84,60	€ 87,00	€ 2,40
Rioolheffing gebruikers MPH	€ 100,20	€ 103,20	€ 3,00
Rioolheffing eigenaren/bewoners	€ 150,00	€ 154,20	€ 5,40
Afvalstoffenheffing EPH	€ 139,80	€ 198,00	€ 58,20
Afvalstoffenheffing MPH	€ 199,80	€ 283,20	€ 83,40

Motie 28 maart 2019

Er is in de accountantscommissie van 26 juni 2019 afgesproken dat de organisatie n.a.v. de motie van 28 maart jl. met een voorstel over de twee extra terugkoppelingsmomenten n.a.v. de motie van 28 maart 2019 komt.

In het overleg tussen de voorzitter van de accountantscommissie en wethouder financiën is op 20 september jl. afgesproken, dat er per jaar twee extra terugkoppelingmomenten komen onder de noemer 'vinger-aan-de-pols-momenten'. De exacte data en aard van deze momenten zullen nog nader worden afgestemd.

Voorstel is om voor 2019 één moment extra in te plannen en wel in november. Dit als voorbereiding op een laatste wijziging in december voor het jaar 2019 en als voorverkenning op de jaarrekening. De begrotingswijziging kan dan worden voor besproken in de accountants commissie

Doorwerking diverse wijzigingen naar WM8KTD

De begroting 2020 van de WM8KTD is reeds voor de behandeling van de Kadernota 2020 – 2023 vastgesteld zonder uiteraard de daarin opgenomen voorstellen die betrekking hebben op de WM8KTD. Voor de WM8KTD is hiervoor nog een begrotingswijziging nodig om de begroting 2020 van de WM8KTD op het gewenste peil te brengen.

Het effect van deze begrotingswijziging voor de WM8KTD is reeds meegenomen in onze begroting. Het betreft vooral de vertaling van de onderwerpen uit de Kadernota, autonome ontwikkelingen en administratieve wijzigingen waarbij de budgetten in de juiste organisatie(s) zijn verantwoord. Na de Kadernota is nog uitwerking gegeven aan Risico inventarisatie arbozaken (RI&E). De bedragen hiervan zijn eveneens meegenomen in de begroting.

Ontwikkelingsaldo begroting

Om u inzicht te geven in de ontwikkelingen op hoofdlijnen tussen de begroting 2019 –2022 en de begroting 2020 – 2023 is onderstaande tabel opgenomen. Hierin is de ontwikkeling van de begroting tussen de beide jaren weergegeven inclusief de stand bij de kadernota 2020 – 2023.

<i>Bedragen x € 1.000</i>	2020	2021	2022	2023
Saldi meerjarenbegroting 2019–2022	589–	233	1.264	1.758
Aanvaard beleid:				
Begrotingswijzigingen niet budgettair neutraal	4–	43	79	14
Begrotingswijzigingen personeelslasten	13	13	13	13
Begrotingswijzigingen m.b.t. WM8KTD	338–	–360	–375	–350
Startpunt Kadernota 2020–2023	918–	–71	981	1.435
Kadernota				
Onontkoombaar	508–	–536	–598	–675
Noodzakelijk	576–	–588	–531	–543
Wenselijk	237–	–267	–305	–305
Invulling kaderstelling Sociaal Domein	426	276	176	176
Maatregelenpakket	234	833	937	867
Stand begroting 2020–2023 na kadernota	1.579–	–353	660	955
Motie(s) Kadernota 2020–2023				
Zomeropenstelling zwembad de Wetterstins	11–	–11	–11	–11
Ontwikkelingen na vaststelling Kadernota				
Actualisering diverse posten				
Actualisering personeelskosten inclusief WM8KTD	1.011–	–1.011	–1.013	–1.013
Inzet reservering autonome ontwikkelingen tbv begroting 2020–2023 (meicirculaire / Kadernota)	689	496	249	276
Ontwikkeling septembercirculaire 2019	379	814	988	861
Areaal accres en indexerings	115–	–115	–115	–115
Actualisering kapitaallasten c.a.	340	73	20	–54
Actualisering diverse overige posten	98–	–98	–23	104
	–	–	–	–
Overige ontwikkelingen				
Kosten crisishulp Jeugdzorg	175–	–175	–175	–175
Aanpassen budget griffie	2–	–2	–2	–2
Organiseren cursus Politiek Actief	6–	–	–	–
Kosten bestrijding Japanse duizendknoop	12–	–12	–12	–12
Correctie Kadernota 2019–2022; Actualisering BGT en GBI en digi-data areaal openbare ruimte	21	21	21	21
Risico inventarisatie arbozaken (RI&E); Kadernota 2020: 0.04w	88–	–48	–48	–48
Heroverwegingen Kadernota				
Versobering Kerstviering	5	5	5	5
Halvering stijging opleidingsbudgetten	65	80	99	99
Kosten voor het MTO incidenteel dekken in jaren van MTO	–	13	–	13
Tijdelijke extra formatie financiën en control incidenteel afdekken	45	45	–	–
Heroverweging Kadernota 2020; 7.07; Uitbreiding formatie en uitvoeringsbudget energie loket	3	3	3	3
Stand begroting 2020–2023	1.550–	–275	646	907

Toelichting autonome ontwikkelingen

Onder de autonome ontwikkelingen vallen al die zaken, die op grond van een normale bedrijfsvoering onontkoombaar zijn, omdat hierover afspraken zijn gemaakt met college en/of raad. Bij de autonome ontwikkelingen gaat het om de volgende onderdelen:

- Ontwikkeling lonen en premies; inclusief de consequenties van de lopende CAO. Voor toekomstige en/of niet verwerkte CAO's wordt op basis van de richtlijnen van de circulaire van het ministerie van BZK een stelpost opgenomen.
- Ontwikkeling prijzen op basis van verwachte prijsontwikkeling uit de laatste septembercirculaire en kaderbrief.
- Energieprijzen op basis van verwachte prijsontwikkeling.
- Rente (het gehanteerde rentepercentage voor investeringen e.d.).
- Ontwikkeling subsidies; gekoppeld aan het prijsniveau van de circulaire van de algemene uitkering uit het gemeentefonds.
- Tarieven, huren en pachten; gebaseerd op septembercirculaire.
- Vervangingsinvesteringen met betrekking tot de normale bedrijfsvoering worden meegenomen op basis van de actuele aanschafprijzen.
- Wijzigingen in de voorschriften voor inrichting van de begroting op grond van het nieuwe Besluit Begroting en Verantwoording (BBV).

1.3 Besluitvorming

Wij stellen u voor:

1. Akkoord te gaan met het vaststellen van de begroting voor het jaar 2020, inclusief de per programma voorgestelde onttrekkingen aan en stortingen in reserves.
2. Kennis te nemen van de meerjarenraming 2021 – 2023.
3. Akkoord te gaan met de uiteenzetting van de financiële positie van de gemeente en de daarbij behorende bijlagen, zoals verwoord en opgenomen in de programmabegroting.
4. Akkoord te gaan met de lastenontwikkeling voor de burger, zoals opgenomen in paragraaf Lokale heffingen.
5. Akkoord te gaan met de overige uitgangspunten voor het tarievenbeleid zoals voorgesteld in paragraaf Lokale heffingen.
6. Akkoord te gaan met gelijkblijvende grondprijzen voor het jaar 2020 zoals voorgesteld in paragraaf Grondbeleid.
7. De in paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing beschreven risico's te bevestigen.

Vastgesteld in de openbare vergadering van de gemeenteraad van 31 oktober 2019.

De voorzitter,

De griffier,

1.4 Programmaplan

0. Bestuur en ondersteuning

Onder dit programma horen de relevante taakvelden

- 0.1 Bestuur
- 0.2 Burgerzaken
- 0.3 Beheer overige gebouwen en gronden
- 0.5 Treasury
- 0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds

Wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen

In dit programma gaat het over de dienstverlening ter ondersteuning van onze eigen bestuursorganen, maar ook aan onze burgers, bedrijven en organisaties.

Als bestuur willen we transparant, efficiënt en integer zijn en voor onze samenleving dienstbaar, laagdrempelig, herkenbaar en aanspreekbaar.

Speerpunten in dit programma zijn een efficiënte en klantgerichte dienstverlening. Hierbij heeft de samenwerking met Achtkarspelen een belangrijke meerwaarde. Ten behoeve van deze (ambtelijke) samenwerking is het van belang dat de gemeentebesturen van beide gemeenten in hun zelfstandige rol regelmatig met elkaar in contact treden. Ook het opzetten van een integraal preventieprogramma en het onderzoeken van mogelijkheden voor het instellen van een initiatiefloket zijn speerpunten. Het initiatiefloket dient ter ondersteuning van initiatieven uit de samenleving. De gemeentelijke organisatie vervult daarbij een rol in de vorm van co-creatie.

Hieronder worden achtereenvolgens weergegeven

- de uitgewerkte teksten van de Kadernota 2020–2023
  - inclusief evt. moties en taakstelling
- de (verplichte) beleidsindicatoren

Uitwerking Kadernota 2020–2023

In de Kadernota 2020–2023 zijn door het college de grote lijnen van de nieuwe begroting aangegeven. Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, de uitwerking van de Kadernota zoals die op 11 juli 2019 door uw raad opiniërend is besproken.

BRO: Implementatie van basisregistratie ondergrond

Het is een wettelijke verplichting dat we de BRO (BasisRegistratie Ondergrond) voeren en gegevens vanuit het werkveld opnemen en ter beschikking stellen. Vanuit de ENSIA (Eenduidige Normatiek Single Information Audit) geldt ook de verplichting om over de BRO verantwoording af te leggen. Om hieraan te kunnen voldoen wordt onderzocht waar deze taken het beste kunnen worden gepositioneerd (bij beide Beheerafdelingen of bij Basisregistraties) en worden de taken, mogelijk met externe begeleiding, ingericht en geïmplementeerd. De kosten voor implementatie bedragen voor 2020 per gemeente € 7.000 en de structurele kosten voor beheer en uitvoering bedragen vanaf 2020 per gemeente € 8.000 per jaar.

[Kadernota nr. 0.01]

Implementatie van het waarden op gebruikersoppervlakte

Het waarden op gebruikersoppervlakte (GBO) is noodzakelijk per 2022. Als voorbereiding hierop worden in onze gemeente 3D-metingen van objecten verricht. In de vorige Kadernota is daarvoor eenmalig € 25.000 beschikbaar gesteld. Nu is het de uitdaging om op basis van een testomgeving de resultaten van de 3D-metingen te analyseren en te verwerken en deze te transporteren in onze waarderingsapplicatie. Hiervoor is het noodzakelijk een testomgeving in te richten voor het analyseren, verwerken en transporteren van de GBO-resultaten naar de waarderingsapplicatie. Hierdoor kunnen we schaduwdraaien op GBO en zijn we uiteindelijk in staat een kwalitatieve overgang te realiseren van inhoud naar gebruikersoppervlakte (waardering). Voor onze gemeente is voor de jaren 2020 en 2021 een bedrag van tweemaal € 2.500 nodig. Het betreft hier eenmalige kosten, die ten laste van de algemene reserve worden gebracht.

[Kadernota nr. 0.02]

Wetswijziging rechtmatigheidsverantwoording college B&W

Vanaf het boekjaar 2021 zijn colleges van B&W verplicht zélf een rechtmatigheidsverklaring af te geven in de jaarstukken. Nu is het nog zo dat de externe accountant bij de jaarrekening van beide gemeenten en de Werkmaatschappij een controleverklaring verstrekt met een oordeel over de getrouwheid en rechtmatigheid. De rechtmatigheidsverklaring vloeit voort uit aanbevelingen van de commissie-Depla die in opdracht van de VNG een advies heeft uitgebracht over vernieuwingen en aanpassingen van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). De Gemeentewet schrijft voor dat de gemeenten (en ook de Werkmaatschappij 8KTD) jaarlijks begrotings- en verantwoordingstukken moet opstellen volgens de regels van het BBV. Het ministerie van BZK bereidt op basis van het uitgebrachte advies de vereiste wetswijziging voor. De gezamenlijke organisaties (8K, TD en de WM8KTD) beschikken niet over de benodigde capaciteit en kwaliteit (Interne controle & Auditing) om deze rechtmatigheidsverklaringen op te stellen. Daarnaast wordt in 2019, op basis van de door de accountant in 2018 uitgevoerde Verbijzonderde Interne Controles (VIC), een voorstel uitgewerkt hoe de VIC van de gezamenlijke organisaties kan worden vormgegeven. Op basis hiervan zal in de loop van 2019 een plan, met indien nodig een afzonderlijke begrotingswijziging, worden voorgelegd.

[Kadernota nr. 0.13]

Leges kinderopvang

Als ondernemers/burgers een kinderdagverblijf, peuterspeelzaal of gastouderbureau willen starten, dan moeten ze een aanvraag indienen voor het opnemen van de locatie in een landelijk register. De GGD controleert dan of aan alle regels van de Wet Kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen voldoet. Dit brengt kosten met zich mee (administratie en toezicht/handhaving).

Voor het in behandeling nemen van aanvragen kunnen leges worden geheven.

Op basis van voorbeelden van legesverordeningen van Heerenveen en Leeuwarden en ingediende aanvragen in TD in 2018 is een inschatting gemaakt van de inkomsten.

[Kadernota nr. 0.16]

Naar aanleiding van de behandeling van de Kadernota is vervallen:

Samenwerking Frisian Ports

Vervallen op basis van een aangenomen motie, nr. N – Mondelinge motie samenwerking Frisian Ports – PvdA.

[Kadernota nr. 0.14]

Moties

Verwerking van de motie(s), ingediend tijdens de behandeling van de Kadernota op 11 juli 2019.

Motie: Evaluatie WM8KTD vervroegen

De activiteiten conform de motie worden nog niet gestart in het eerste kwartaal van 2020. Pas vanaf 1 januari 2019 draait de vernieuwde organisatie. Mede vanuit het overleg met onze samenwerkingspartner hebben wij geconcludeerd dat het ons verstandig lijkt om nog een volledige P&C cyclus te draaien, waardoor er voldoende ervaring is om tot een goede analyse en evaluatie te kunnen komen.

[Kadernota nr. PO–Mi]

Maatregelenpakket

Op basis van de opiniërende raadsbehandeling van de Kadernota zijn de toe te passen maatregelen verwerkt in de nu voorliggende meerjarenbegroting. In onderstaande tabel worden de maatregelen gepresenteerd, evenals mogelijk al gerealiseerde effecten. Voor nadere informatie zie bijlage 3.2.

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
TS-0.0 b Onderwijshuisvesting – lege schoolgebouwen	–	–	25	25
TS-0.0 e Verhuur leegstand pand Eastermar	–	30	30	30
TS-0.4 Beh 01 (a) HEKO-loods: vervangen dakbedekking	2	2	2	–

TS-0.4 Beh 01 (b)	HEKO-loods: vervangen cv	2	2	2	-
TS-04 Beh 02 (a)	Uitstel vervanging lichtstraat	2	2	2	2
TS-04 Beh 02 (b)	Uitstel vervanging koelcompressor	-	1	1	1
TS-04 Beh 02 (c)	Uitstel aanpassingen liftinstallatie	-	2	2	2
TS-04 Beh 02 (d)	Uitstel vervanging projecttapijt	-	1	1	1
Taakstelling op dit programma		6	40	65	61

Beleidsindicatoren (BBV)

Voor het toelichten van de effecten van beleid op de programma's gebruiken gemeenten beleidsindicatoren. Vanaf begrotingsjaar 2017 zijn alle gemeenten verplicht dit in ieder geval te doen aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren. Hiermee kunnen raadsleden zich een beeld vormen van de (beoogde) effecten van het gemeentelijk beleid.

Indicator	Meting	Eenheid	Refertejaar
Apparaatskosten	546,0	euro	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Bezetting	3,7	fte	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Externe inhuur	11,0	euro	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Formatie	4,0	fte	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			

(Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV')

Verbonden Partijen

Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, een opsomming van de Verbonden Partijen binnen dit programma.

Gemeenschappelijke regeling

Werkmaatschappij Achtkarspelen–Tytsjerksteradiel

Vennootschap / Coöperatie

BNG Bank NV

Vitens

Wat gaat het kosten?

Programma 0. Bestuur en ondersteuning						
(x € 1.000)	Rekening	Begroting				
Lasten en baten vóór stortingen in of onttrekkingen aan de reserves						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	7.579	3.492	3.528	3.462	3.366	3.299
Baten	49.353	49.181	52.702	53.070	52.432	52.686
Saldo	41.773	45.689	49.173	49.607	49.066	49.387
Stortingen in of onttrekkingen aan de reserves (alle programma's)						
	- 598	84	- 1.480	- 1.190	159	159
TOTAAL						
Saldo	41.175	45.773	47.693	48.417	49.224	49.546

Per taakveld

0.1 Bestuur

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.922	1.729	1.856	1.869	1.869	1.872
Baten	13	-	1.016	766	-	-
Saldo	- 1.909	- 1.729	- 841	- 1.103	- 1.869	- 1.872

0.10 Mutaties reserves

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	613	-	1.614	1.364	-	-
Baten	15	84	134	174	159	159
Saldo	- 598	84	- 1.480	- 1.190	159	159

0.2 Burgerzaken

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.205	1.313	1.285	1.334	1.322	1.335
Baten	552	394	394	394	394	394
Saldo	- 652	- 920	- 891	- 940	- 928	- 942

0.3 Beheer overige gebouwen en gronden

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	3.614	461	438	441	441	442
Baten	279	94	86	86	86	86
Saldo	- 3.335	- 367	- 352	- 355	- 355	- 355

0.5 Treasury

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	839	- 11	- 51	- 181	- 266	- 350
Baten	837	164	137	128	123	118
Saldo	- 2	175	188	309	389	468

0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	-	-	-	-	-	-
Baten	47.672	48.529	51.069	51.696	51.830	52.088
Saldo	47.672	48.529	51.069	51.696	51.830	52.088

TOTAAL						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	8.193	3.492	5.143	4.827	3.366	3.299
Baten	49.368	49.265	52.835	53.244	52.591	52.844
Saldo	41.175	45.773	47.693	48.417	49.224	49.546

Verklaring verschillen

<i>(x € 1.000)</i>	
Start van de Kadernota met betrekking tot dit programma	46.310
Beleidsontwikkelingen, behandeld in de Kadernota (excl. maatregelenpakket)	- 13
Maatregelenpakket, behandeld in de Kadernota	18
Autonome ontwikkelingen, behandeld in de Kadernota	- 525
Ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting	121
Actualisering kapitaallasten	- 36
Begrotingswijzigingen/awn's WM (gevolgen DO en/of WM)	9
Budgettair neutraal	- 4
Niet-budgettair neutraal	278
Personeelslasten	- 126
Saldo van dit programma	47.693

Noot: In de Kadernota wordt als beleidsontwikkelingen verantwoord 0.01 BRO: Implementatie van basisregistratie ondergrond (€ -15.000) en 0.16 Leges Kinderopvang (€18.000). BBV-technisch hoort 0.01 thuis bij Algemene dekkingsmiddelen en 0.16 bij programma 6. Gepersonaliseerde digitale gemeentelijke informatievoorziening, 0.04k (€ 15.000), in de Kadernota verantwoord onder Overhead, daarentegen hoort begrotingstechnisch thuis onder dit programma. Als beleidsontwikkelingen wordt nu dus € -15.000 getoond.

Te verklaren ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting

121

Toelichting	(x € 1.000)
<i>(bedragen x € 1.000)</i>	
Beleidsmatige ontwikkelingen ná behandeling van de Kadernota	
- Effect mei- en septembercirculaire	379
- Aanpassingen van de budgetten Griffie	-8
Overige ontwikkelingen	
- Autonome ontwikkeling: Actualisering personeelskosten TD en/of 8KTD	-266
- Autonome ontwikkeling: Actualisering bijdragen 8KTD over taakvelden en/of programma's	-6
- Autonome ontwikkeling: Actualisering kapitaallasten	-25
- Autonome ontwikkeling: Overige	2

1. Veiligheid

Onder dit programma horen de relevante taakvelden

- 1.1 Crisisbeheersing en brandweer
- 1.2 Openbare orde en veiligheid

Wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen

Veiligheid is het aanwezig zijn van orde en rust in het publieke domein en van bescherming van leven, gezondheid en goederen tegen acute en dreigende aantastingen. Onveiligheid is te omschrijven als alles wat inbreuk op veiligheid maakt. Die inbreuken kunnen zowel feitelijke aantastingen zijn, maar ook gevoelens van onveiligheid.

Het programma Veiligheid omvat alle gemeentelijke activiteiten op het gebied van handhaving van de openbare orde, bevordering van de veiligheid en activiteiten rondom de bijzondere wetten. Hieraan wordt op verschillende manieren vormgegeven door het stellen van regels, het verlenen van vergunningen, het maken van beleid, uitvoering geven aan handhaving, organisatie van de crisisbeheersing, de brandweer en de samenwerking met de politie.

Hieronder worden achtereenvolgens weergegeven

- de uitgewerkte teksten van de Kadernota 2020–2023
  - inclusief evt. moties en taakstelling
- de (verplichte) beleidsindicatoren

Uitwerking Kadernota 2020–2023

In de Kadernota 2020–2023 zijn door het college de grote lijnen van de nieuwe begroting aangegeven. Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, de uitwerking van de Kadernota zoals die op 11 juli 2019 door uw raad opiniërend is besproken.

Uitbreiding taken Veiligheid (0,3 fte)

Veiligheid wordt een steeds grotere taak van gemeenten. Sinds de bezuinigingen op de formatie (besluit eerste helft 2017) heeft de eenheid Veiligheid er diverse taken bij gekregen. Genoemd worden:

- De repressieve last groeit meer en meer, niet in de laatste plaats als gevolg van een terugtrekkende politie. Zaken met een relatie met personen met verward gedrag worden meer en meer doorgespeeld naar de gemeente. De stijging van het aantal personen met verward gedrag wordt over het algemeen toegeschreven aan de bezuinigingen van het vorige kabinet op de Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ). De gevolgen dienen zich nu aan.
- De Wet aanpak woonoverlast. De burgemeester krijgt meer bevoegdheden om woonoverlast aan te pakken;

- Aangescherpt Beleid Opiumwet. De bevoegdheid van de burgemeester om panden te sluiten. Een bevoegdheid die vorig jaar al een aantal malen is toegepast;
- Preventieve taak op het gebied van cybercrime. Hiervoor zijn afspraken in de driehoek Noordoost Fryslân (burgemeester–politie–justitie) op 15 maart 2018;
- Persoonsgerichte Aanpak (PGA). Een samenwerkingsverband tussen gemeenten, politie en andere ketenpartners voor de aanpak van veiligheidsproblemen zoals:
  - plegers van High Impact Crimes;
  - jeugdigen met grote kans op een criminele carrière;
  - potentieel gewelddadige eenlingen;
  - personen met verward gedrag.

De gemeenten krijgen hierin een regierol;

- Ondernijmende criminaliteit. De onderwereld die zich in de “bovenwereld” manifesteert. Een stijgend aandachtspunt.
- Radicalisering. Een convenant van de overheid, waaronder wordt voorzien in het trainen van medewerkers in het herkennen van signalen van radicalisering.
- Wet verplichte Geestelijke Gezondheidszorg (WvGGZ, Inwerkingtreding 2020). Deze wet vergroot de bevoegdheid van de burgemeester. Zo kunnen naast gedwongen opname in een GGZ–instelling ook andere crisismaatregelen worden opgelegd.

De huidige bezetting kan deze uitbreiding niet opvangen.

[Kadernota nr. 1.02]

Uitbreiding taken BOA–sturing (0,05 fte)

Er zal op provinciale schaal en ook binnen Noordoost Fryslân meer worden samengewerkt op het gebied van strafrechtelijk optreden. Binnen Noordoost Fryslân zijn intenties om samen te werken op het gebied van verkeer, Drank– en horecawet, milieu, groen en bouwen. Dit vraagt om sturing.

[Kadernota nr. 1.03]

Kaderbrief Veiligheidsregio

De Veiligheidsregio Fryslân heeft de Conceptbegroting 2020 aan de deelnemende gemeenten verzonden. Deze conceptbegroting is in de raad van 16 mei 2019 aan de orde geweest. De begroting is opgesteld op basis van de eerder behandelde Kaderbrief 2020–2023. Naar aanleiding van deze Kaderbrief heeft de gemeenteraad van Tytsjerksteradiel een zienswijze ingediend, naast nog drie gemeenten. De zienswijzen hebben ertoe geleid dat de Kaderbrief is aangepast, op zo’n manier dat de incidentele uitzetting van JGZ 3.0 wordt gedekt uit het jaarrekeningsresultaat. Hierdoor wordt er geen groter beroep op gemeentelijke bijdragen gedaan. Door het resultaat van 2018 in te zetten voor de eerste begrotingswijziging 2019 en de te vormen bestemmingsreserve JGZ 3.0, wordt de uitzetting in 2020 beperkt. Hiermee is de Veiligheidsregio tegemoet gekomen aan de zienswijzen van onder andere de gemeenten Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel. Voor de jaren 2020–2023 betekent dit de volgende nadelige ontwikkeling:

2020: € 119.000

2021: € 171.000

2022: € 233.000

2023: € 310.000

[Kadernota nr. 1.08]

Moties

Verwerking van de motie(s), ingediend tijdens de behandeling van de Kadernota op 11 juli 2019.

Motie: Vuurwerkvrije zones

Op basis van de nieuwe APV die in de raad van 19 september 2019 is vastgesteld heeft het college de bevoegdheid om vuurwerkvrije zones aan te wijzen.

[Kadernota nr. P1-Ma]

Beleidsindicatoren (BBV)

Voor het toelichten van de effecten van beleid op de programma's gebruiken gemeenten beleidsindicatoren. Vanaf begrotingsjaar 2017 zijn alle gemeenten verplicht dit in ieder geval te doen aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren. Hiermee kunnen raadsleden zich een beeld vormen van de (beoogde) effecten van het gemeentelijk beleid.

Indicator		Meting	Eenheid	Refertejaar
Diefstal uit woning per 1.000 inwoners		1,9	aantal	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting	▼			
Prognose o.b.v. de historie	▼			
Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners		1,9	aantal	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting	▲			
Prognose o.b.v. de historie	▲			
Vernieling		3,5	aantal	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting	▼			
Prognose o.b.v. de historie	▼			
Verwijzingen Halt		54,0	aantal	(2017)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting	▬			
Prognose o.b.v. de historie	▬			
Winkeldiefstal per 1.000 inwoners		0,6	aantal	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting	▼			
Prognose o.b.v. de historie	▬			

(Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV')

Verbonden Partijen

Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, een opsomming van de Verbonden Partijen binnen dit programma.

Gemeenschappelijke regeling

Veiligheidsregio Fryslân

Wat gaat het kosten?

Programma 1. Veiligheid						
(x € 1.000)	Rekening	Begroting				
Lasten en baten vóór stortingen in of onttrekkingen aan de reserves						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.580	2.406	2.150	2.220	2.267	2.344
Baten	77	31	31	31	31	31
Saldo	- 2.502	- 2.374	- 2.118	- 2.189	- 2.236	- 2.313

Per taakveld (excl. stortingen in of onttrekkingen aan de reserves)

1.1 Crisisbeheersing en brandweer

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.742	1.802	1.792	1.863	1.940	2.017
Baten	15	-	-	-	-	-
Saldo	- 1.727	- 1.802	- 1.792	- 1.863	- 1.940	- 2.017

1.2 Openbare orde en veiligheid

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	838	604	358	358	328	328
Baten	62	31	31	31	31	31
Saldo	- 775	- 572	- 326	- 326	- 296	- 296

TOTAAL

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.580	2.406	2.150	2.220	2.267	2.344
Baten	77	31	31	31	31	31
Saldo	- 2.502	- 2.374	- 2.118	- 2.189	- 2.236	- 2.313

Verklaring verschillen

<i>(x € 1.000)</i>	
Start van de Kadernota met betrekking tot dit programma	- 2.373
Beleidsontwikkelingen, behandeld in de Kadernota (excl. maatregelenpakket)	- 91
Autonome ontwikkelingen, behandeld in de Kadernota	4
Ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting	342
- Actualisering kapitaallasten	-
- Begrotingswijzigingen/awn's WM (gevolgen DO en/of WM)	1
- Budgettair neutraal	25
- Niet-budgettair neutraal	316
Saldo van dit programma	- 2.118

Noot: In de Kadernota wordt als beleidsontwikkelingen € 145.000 verantwoord. Bij de financiële verwerking daarvan is een deel (€ 54.000) conform de BBV verantwoord binnen programma 07. Als beleidsontwikkelingen wordt nu dus € 145.000 -/- € 54.000 = € 91.000 getoond.)

Te verklaren ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting 342

Toelichting	(x € 1.000)
<i>(bedragen x € 1.000)</i>	
Beleidsmatige ontwikkelingen ná behandeling van de Kadernota	
-	
Overige ontwikkelingen	
- Autonome ontwikkeling: Actualisering personeelskosten TD en/of 8KTD	326
- Autonome ontwikkeling: Actualisering bijdragen 8KTD over taakvelden en/of programma's	-3
- Overheveling budget Fier Fryslân naar programma 6 Sociaal Domein	19

2. Verkeer, vervoer en waterstaat

Onder dit programma horen de relevante taakvelden

- 2.1 Verkeer en vervoer
- 2.3 Recreatieve havens
- 2.4 Economische havens en waterwegen

Wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen

Het programma Verkeer, vervoer en waterstaat omvat de aanleg, het beheer en onderhoud van (water-)wegen en straten c.a., groenvoorzieningen, natuur- en landschapsbescherming, openbare verlichting en verkeersveiligheid. Het programma is gericht op het mogelijk maken van een veilige deelname aan het verkeer en een sober en doelmatig beheer van de openbare ruimte met inachtneming van en respect voor de aanwezige (unieke) kwaliteiten.

We zetten in op blijvende bereikbaarheid op het platteland (goede wegeninfrastructuur) en duurzaam vervoer. Daarnaast willen we een adequaat beheerssysteem voor de openbare ruimte realiseren.

Hieronder worden achtereenvolgens weergegeven

- de uitgewerkte teksten van de Kadernota 2020–2023
  - inclusief evt. moties en taakstelling
- de (verplichte) beleidsindicatoren

Uitwerking Kadernota 2020–2023

In de Kadernota 2020–2023 zijn door het college de grote lijnen van de nieuwe begroting aangegeven. Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, de uitwerking van de Kadernota zoals die op 11 juli 2019 door uw raad opiniërend is besproken.

2e fase Gebiedsontwikkeling De Centrale As

De Gebiedsontwikkeling zorgt ervoor dat De Centrale As goed wordt ingepast in het landschap en moet daarnaast zorgen voor een “plus” aan het gebied. Deze “gebiedsplus” is als een soort van compensatie toegezegd aan de streek. Onze inzet is vooral gericht op de realisatie van recreatieve maatregelen, zoals de aanleg van fiets- en wandelpaden. Voor de uitvoering van de Gebiedsontwikkeling is de Gebiedsontwikkelingscommissie (GOC) De Centrale As geïnstalleerd. Hierin zijn de diverse belangen vertegenwoordigd. De GOC heeft een visie voor het gebied uitgewerkt: Integrale visie Gebiedsontwikkeling De Centrale as “Oer weide, sompe en wâld”. Deze visie is vervolgens vertaald naar een Maatregelenkaart, welke opgedeeld is in fase 1 en fase 2 maatregelen. Voor de fase1 maatregelen is tevens de gemeentelijke cofinanciering geregeld.

Voor de fase 2 maatregelen is geen gemeentelijke co-financiering geregeld. In eerste instantie zal de financiering van fase 2 gezocht worden in de verwachte vrijval aan middelen die voor

fase 1 zijn geraamd. Twee maatregelen, de aanleg van een fietspad langs de Reidlânsfeart in Hurdegaryp en de aanleg van een wandelpad in Burgum–West, kunnen in ieder geval op deze manier worden gerealiseerd; dit is inmiddels ook toegezegd. Financiering van de overige maatregelen in fase 2, waaronder de eventuele realisatie van een pontverbinding over het PM–kanaal tussen Burgum en Sumar, is afhankelijk van verdere vrijval van middelen. De middelen die de provincie voor de tweede fase gereserveerd heeft, blijven overigens vijf jaar voor de gemeente beschikbaar. Dat geeft ons de ruimte om binnen die termijn alsnog de benodigde financiering te vinden voor de overgebleven projecten.

[Kadernota nr. 2.02]

Digitalisering administratieve processen Buitendienst

De huidige manier van planning en administratie van de afdeling Buitendienst Tytsjerksteradiel kost veel tijd en energie, omdat veel activiteiten handmatig worden uitgevoerd. Het doel is om via digitale (en veel kortere en snellere) wegen te communiceren met elkaar en met onze burgers. Snelle inhoudelijk afhandeling met directe terugkoppeling naar klant en organisatie is in deze tijd de normaalste zaak van de wereld. Het team beheer Buitendienst is voorbereidend gestart met een transformatie van analoog naar digitaal werken. Parallel aan dit proces wordt onderzocht hoe de bestaande processen efficiënter en effectiever ingericht kunnen worden. De benodigde middelen worden grotendeels binnen bestaande formatie en budgetten opgevangen. Wel is een extra eenmalige investering nodig om in deze digitale transitie succesvol te laten zijn. Hiervoor wordt eenmalig € 75.000 uitgetrokken die ten laste van de algemene reserve wordt gebracht.

Op voorwaarde dat de snellere systematiek goed opgebouwd wordt in een relatief korte periode, valt er ook terug te verdienen. De verwachting is dat er jaarlijks bespaard kan worden op de middellange termijn. Mocht de efficiëntie in het werk verder toenemen, dan zijn er meer mogelijkheden.

[Kadernota nr. 2.03]

Brug Eastermar (2.1 b kadernota 2018)

De afstandsbediening van de brug over de Lits in Eastermar werd tot 2019 gedaan door provincie Fryslân (tegen een vergoeding van de gemeente). Daarna was afstandbediening niet meer geregeld. Rijkswaterstaat heeft de bediening van bruggen over het PM–kanaal overgenomen en is voornemens dat vanuit Lemmer te gaan doen. De bediening van de brug Eastermar kan niet zonder ingrijpende aanpassingen en bijbehorende investeringen meegenomen worden naar Lemmer.

De centralisering van de bediening door Rijkswaterstaat in Lemmer heeft vertraging opgelopen. Rijkswaterstaat was daarom bereid om ook in 2019 nog te bedienen vanuit Schuilenburg (tegen de reguliere vergoeding van ca. €17.000). In augustus heeft Rijkswaterstaat aangegeven de bediening vanuit Schuilenburg nogmaals te kunnen verlengen tot 1–1–2023.

Ondanks dat de bediening de komende jaren toch nog weer even geregeld is, moet er nog steeds een alternatief komen voor de bediening van de brug Eastermar.

De bestaande brug is toe aan groot onderhoud. Daarnaast heeft een aanpassing van de bediening tot gevolg dat de brug als geheel dan moet voldoen aan de nieuwste richtlijnen voor oa machineveiligheid.

Er is een aantal mogelijkheden/varianten in onderzoek:

1. Bestaande brug (60 jaar oud) aanpassen voor bediening op afstand door provincie vanuit centrale post (Swettehûs) in Leeuwarden. Om te bepalen of een forse investering nog doelmatig is, wordt ook onderzoek gedaan naar de huidige conditie van de brug.

2. Een nieuwe beweegbare brug bouwen en ook bedienen door provincie vanuit Leeuwarden.
3. Het bouwen van een nieuwe, hogere, vaste brug (vaste doorvaart 3,00m). Deze variant behoeft instemming van de provincie (vaarwegbeheerder).
4. Bediening op locatie (brugwachter) op basis van burgerparticipatie (**nav motie Brêgewipper Eastermar – pilotproject Right to challenge**). Ook voor deze variant zal er geïnvesteerd moeten worden in aanpassingen van installaties en groot onderhoud.

Omdat Rijkswaterstaat bereid is gevonden nog te bedienen tot 1-1-2023 hoeft nu nog geen wijziging gedaan te worden in de begroting. Dit in tegenstelling tot wat er met de kennis van voor de zomer nog in de Kadernota was aangegeven.

De komende periode gaan we aan de slag met het verder onderzoeken van de varianten. Daarbij gaan we ook in gesprek met dorpsbelangen Eastermar (varianten 3 en 4) en zijn we reeds in gesprek met de provincie als vaarwegbeheerder (variant 3). Voor de variant 4 onderzoeken we hoe aansprakelijkheden, verzekering, continuïteit, opleiding, voorzieningen e.d. geregeld moeten worden. De varianten, uitkomsten van de gesprekken met dorpsbelangen en provincie en de (financiële) gevolgen worden in 2020 aan het bestuur voorgelegd.

Zie ook motie Brêgewipper Eastermar – pilotproject Right to challenge (nr. P2-Mc) bij Moties

[Kadernota nr. 2.04]

Actualisatie en koppeling BGT & GBI-beheersysteem

Vele jaren lang werden de GBKN (nu BGT) en de geografische data in het beheersysteem (GBI) voor de openbare ruimte separaat van elkaar bijgehouden. In de loop van jaren zijn hierdoor veel grotere en kleine verschillen tussen beide datasets ontstaan. Een analyse heeft aangetoond dat er niet alleen verschillen tussen de BGT en GBI zijn, maar dat de informatie ook niet altijd overeenkomt met de werkelijke situatie buiten op straat. Conform de Wet Basisregistratie Grootschalige Topografie (BGT) is de gemeente verplicht om de BGT actueel te houden. Daarnaast dient voor 1 januari 2020 fase II van de transitie BGT uitgevoerd te zijn. Dit betreft oa het verbeteren van de volledigheid en de kwaliteit van de BGT. Daarnaast zijn we verplicht om de BGT te gebruiken als basis voor onze beheeractiviteiten.

De beide systemen (BGT en GBI) moeten gekoppeld worden, waarbij de BGT leidend wordt. Hierbij mogen geen metadata verloren gaan. Dit is een arbeidsintensieve klus hoewel een groot deel geautomatiseerd gekoppeld kan worden. Echter, alle verschillen tussen de systemen moeten handmatig op elkaar afgestemd worden. Daarnaast volgt er nog een grote hoeveelheid mutaties als gevolg van de Centrale As en Kansen in Kernen. De koppeling biedt uiteindelijk veel voordelen: enkelvoudig data inwinnen/meervoudig gebruik, voorkomen van fouten, betere analysemogelijkheden door standaardisatie.

Samengevat

- De BGT is niet 100% actueel conform Wet Basisregistratie Grootschalige Topografie
- We hebben ons te beheren areaal in de openbare ruimte niet compleet in beeld in ons beheersysteem
- De systemen zijn niet gekoppeld waardoor veranderingen in de openbare ruimte via de BGT niet geautomatiseerd in het beheersysteem GBI komen (dubbel werk, kans op fouten)

De basis moet dus weer op orde komen en blijven. Door samenwerking tussen het team Informatiebeheer (WM) en Beheer Binnendienst (TD) kunnen we een boppeslach maken:

optimalisatie van zowel de BGT (verplichting Wet BGT) als ook het GBI-beheersysteem. We gaan hiervoor bovendien ervaringen inwinnen bij Achtkarspelen. In Achtkarspelen is de BGT en GBI inmiddels op elkaar afgestemd en gekoppeld.

De omvang van de werkzaamheden is op voorhand niet in te schatten. Het betreft veelal handmatig mutatie-werk. Op basis van ervaringen elders is bekend dat hier minimaal ca. 2,5 jaar werk (€175.000,-) in zit.

Reeds beschikbaar in begroting van 2019: €70.000. Nog benodigd:

- in 2020 €35.000
- in 2021 €70.000

[Kadernota nr. 2.05]

Digitalisering en optimalisering data areaal openbare ruimte

Het GBI-beheersysteem bevat momenteel in grote lijnen alleen het areaal verhardingen, openbaar groen en hoofdriolering. Veel informatie met betrekking tot het areaal en beheer van de openbare ruimte is grotendeels alleen in analoge vorm en/of Excel-lijsten beschikbaar of dient in het veld te worden geïnventariseerd. Deze informatie moet in het GBI beheersysteem opgenomen worden door een digitaliseringsslag te maken. Op die manier zijn gegevens geografisch beschikbaar en zijn beheerdata beter te koppelen aan de objecten. Ook is integraal en kwaliteitsgestuurd beheer en analyse op deze wijze beter mogelijk. Informatie die gedigitaliseerd opgenomen moet worden in het GBI-beheersysteem betreft oa: duikers, damwanden, beschoeiingen, steigers, bruggen, rioolaansluitingen, metadata groenvlakken, VTA-inspecties bomen, inrichtingselementen (bijv. bankjes, prullenbakken en kunstwerken), bebording, markering en eigendom/openbaarheid.

Deze inhaalslag in digitalisering, optimalisatie en standaardisering is noodzakelijk om goed inzicht te houden/krijgen in het volledige areaal en de bijbehorende onderhoudstoestand om de beheertaken goed uit te voeren. Zonder optimale en complete data lopen we daarnaast risico's door areaal dat niet in beeld is, waardoor bijvoorbeeld door verjaring van openbare wegen op particuliere terreinen de onderhoudsplicht bij de gemeente komt te liggen op basis van de Wegenwet.

Zonder deze inhaalslag is er geen optimale basis om de beheertaken goed uit te voeren.

De basis moet dus weer op orde komen en blijven.

De omvang van de werkzaamheden om alle beheerdata op het gewenste niveau te brengen is op voorhand niet volledig in te schatten. Het betreft veelal handmatig mutatie-werk.

Gedurende het proces zal daar meer duidelijkheid in komen. Vooralsnog gaan we uit van een klus van minimaal 2 jaar (€150.000).

Reeds beschikbaar in begroting van 2019: €75.000. Nog benodigd:

- in 2020 €37.500
- in 2021 €37.500

[Kadernota nr. 2.06]

Moties

Verwerking van de motie(s), ingediend tijdens de behandeling van de Kadernota op 11 juli 2019.

Motie: Brêgewipper Eastermar – pilotproject Right to challenge

Rijkswaterstaat heeft aangegeven nogmaals enkele jaren bereid te zijn om de bediening van de brug Eastermar vanuit Schuilenburg te verzorgen. Rijkswaterstaat heeft namelijk vertraging opgelopen met de centralisering van brugbediening in Lemmer. Dit was ten tijde van het opstellen van de kadernota nog niet bekend. Dit betekent dat er voor de komende jaren geen veranderingen nodig zijn in de bediening. Rijkswaterstaat blijft de brug nog enkele jaren bedienen tegen het reguliere tarief van ca. €17.000.

Naar aanleiding van de motie Brêgewipper Eastermar – pilotproject Right to challenge hebben we wel een vierde variant aan de variantenstudie brug Eastermar toegevoegd, nl. bediening op locatie. Ook voor deze variant zal er geïnvesteerd moeten worden in aanpassingen van installaties en groot onderhoud.

De komende periode gaan we aan de slag met het verder onderzoeken van de varianten. Daarbij gaan we ook in gesprek met dorpsbelangen Eastermar. Voor deze variant moet tevens onderzocht worden hoe aansprakelijkheden, verzekering, continuïteit, communicatie, coördinatie, opleiding, voorzieningen e.d. geregeld moeten worden. Dit is niet klaar voor 31 oktober. Omdat Rijkswaterstaat nog langer kan bedienen, is dat ook niet nodig. De varianten en (financiële) gevolgen worden in 2020 middels een college–advies en raadvorstel aan het bestuur voorgelegd.

Zie hiervoor verder onderwerp 2.04 in de programmabegroting.

[Kadernota nr. P2–Mc]

Maatregelenpakket

Op basis van de opiniërende raadsbehandeling van de Kadernota zijn de toe te passen maatregelen verwerkt in de nu voorliggende meerjarenbegroting. In onderstaande tabel worden de maatregelen gepresenteerd, evenals mogelijk al gerealiseerde effecten. Voor nadere informatie zie bijlage 3.2.

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
TS–2.1 a Verlagen onderhoud infrastructuur	50	50	50	50
TS–2.3 a Recreatieve haven Eernewoude	–	178	178	178
Taakstelling op dit programma	50	228	228	228

Verbonden Partijen

Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, een opsomming van de Verbonden Partijen binnen dit programma.

Wat gaat het kosten?

Programma 2. Verkeer, vervoer en waterstaat						
(x € 1.000)	Rekening	Begroting				
Lasten en baten vóór stortingen in of onttrekkingen aan de reserves						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	8.072	3.840	5.860	4.087	3.993	4.063
Baten	5.200	286	278	278	278	278
Saldo	- 2.872	- 3.554	- 5.582	- 3.809	- 3.715	- 3.786

Per taakveld (excl. stortingen in of onttrekkingen aan de reserves)

2.1 Verkeer en vervoer

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	7.658	3.430	5.371	3.768	3.677	3.757
Baten	5.051	157	148	148	148	148
Saldo	- 2.607	- 3.273	- 5.222	- 3.620	- 3.529	- 3.608

2.3 Recreative havens

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	271	263	284	107	106	106
Baten	127	101	101	101	101	101
Saldo	- 144	- 162	- 183	- 6	- 6	- 5

2.4 Economische havens en waterwegen

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	144	147	205	212	210	201
Baten	22	29	29	29	29	29
Saldo	- 121	- 118	- 176	- 183	- 181	- 173

TOTAAL						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	8.072	3.840	5.860	4.087	3.993	4.063
Baten	5.200	286	278	278	278	278
Saldo	- 2.872	- 3.554	- 5.582	- 3.809	- 3.715	- 3.786

Verklaring verschillen

<i>(x € 1.000)</i>	
Start van de Kadernota met betrekking tot dit programma	- 3.694
Beleidsontwikkelingen, behandeld in de Kadernota (excl. maatregelenpakket)	- 45
Maatregelenpakket, behandeld in de Kadernota	50
Autonome ontwikkelingen, behandeld in de Kadernota	- 139
Ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting	- 1.606
- Actualisering kapitaallasten	- 85
- Begrotingswijzigingen/awn's WM (gevolgen DO en/of WM)	-
- Budgettair neutraal	- 1.586
- Niet-budgettair neutraal	2
- Personeelslasten	62
Saldo van dit programma	- 5.582

Te verklaren ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting - 1.606

Toelichting	(x € 1.000)
<i>(bedragen x € 1.000)</i>	
Beleidsmatige ontwikkelingen ná behandeling van de Kadernota	
-	
Overige ontwikkelingen	
- Wijziging bekostiging actualisering BGT en GBI en digitalisering areaal openbare ruimte (pt 2.1.c en 2.1.d kadernota 2019 - 2022)	23
- Het te onderhouden areaal is iets meer toegenomen dan begroot	-3
- Autonome ontwikkeling: Actualisering onderhoudsplanningen gebouwen	-2
- Autonome ontwikkeling: Indexering budgetten	-34
- Autonome ontwikkeling: Actualisering kosten tractie	-22
- Autonome ontwikkeling: Actualisering kapitaallasten	-85
- Autonome ontwikkeling: Actualisering verzekering	-1
- Autonome ontwikkeling: Actualisering bijdragen 8KTD over taakvelden en/of programma's	42
- Autonome ontwikkeling: Actualisering personeelskosten TD en/of 8KTD	62

3. Economie

Onder dit programma horen de relevante taakvelden

- 3.1 Economische ontwikkeling
- 3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur
- 3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen
- 3.4 Economische promotie

Wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen

Wij willen de lokale economie toekomstbestendig maken. Dit doen wij in samenwerking met de overige gemeenten in Noordoost Fryslân, provincie, waterschap, onderwijs en ondernemers door met de Regiodeal stevig te investeren in het versterken van die lokale economie. In 2020 zal verder een nieuw Economisch Beleidsplan worden opgesteld in afstemming met Achtkarspelen, waarbij uiteraard ruimte is voor onze eigen keuzes.

Hieronder worden achtereenvolgens weergegeven

- de uitgewerkte teksten van de Kadernota 2020–2023
  - inclusief evt. moties en taakstelling
- de (verplichte) beleidsindicatoren

Uitwerking Kadernota 2020–2023

In de Kadernota 2020–2023 zijn door het college de grote lijnen van de nieuwe begroting aangegeven. Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, de uitwerking van de Kadernota zoals die op 11 juli 2019 door uw raad opiniërend is besproken.

Maatregelenpakket

Op basis van de opiniërende raadsbehandeling van de Kadernota zijn de toe te passen maatregelen verwerkt in de nu voorliggende meerjarenbegroting. In onderstaande tabel worden de maatregelen gepresenteerd, evenals mogelijk al gerealiseerde effecten. Voor nadere informatie zie bijlage 3.2.

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
TS-3.1 b Bezuiniging op deel van het EZ-werkbudget	10	10	10	10
Taakstelling op dit programma	10	10	10	10

Beleidsindicatoren (BBV)

Voor het toelichten van de effecten van beleid op de programma's gebruiken gemeenten beleidsindicatoren. Vanaf begrotingsjaar 2017 zijn alle gemeenten verplicht dit in ieder geval te doen aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren. Hiermee kunnen raadsleden zich een beeld vormen van de (beoogde) effecten van het gemeentelijk beleid.

Indicator	Meting	Eenheid	Refertejaar
Banen	453,7	aantal	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Funciemenging	42,5	%	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Vestigingen	111,0	aantal	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			

(Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV')

Verbonden Partijen

Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, een opsomming van de Verbonden Partijen binnen dit programma.

Wat gaat het kosten?

Programma 3. Economie						
(x € 1.000)	Rekening	Begroting				
Lasten en baten vóór stortingen in of onttrekkingen aan de reserves						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	467	639	653	659	660	660
Baten	385	298	298	438	438	438
Saldo	- 81	- 341	- 355	- 221	- 221	- 221

Per taakveld (excl. stortingen in of onttrekkingen aan de reserves)

3.1 Economische ontwikkeling

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	156	153	149	149	149	149
Baten	-	-	-	-	-	-
Saldo	- 156	- 153	- 149	- 149	- 149	- 149

3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	7	62	52	52	52	52
Baten	96	-	-	-	-	-
Saldo	90	- 62	- 52	- 52	- 52	- 52

3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	92	238	328	334	335	335
Baten	6	13	13	13	13	13
Saldo	- 86	- 225	- 315	- 321	- 322	- 322

3.4 Economische promotie

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	213	187	124	124	124	124
Baten	283	285	285	425	425	425
Saldo	70	98	161	301	301	301

TOTAAL						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	467	639	653	659	660	660
Baten	385	298	298	438	438	438
Saldo	- 81	- 341	- 355	- 221	- 221	- 221

Verklaring verschillen

<i>(x € 1.000)</i>	
Start van de Kadernota met betrekking tot dit programma	- 391
Maatregelenpakket, behandeld in de Kadernota	10
Autonome ontwikkelingen, behandeld in de Kadernota	257
Ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting	26
- Actualisering kapitaallasten	10
- Begrotingswijzigingen/awn's WM (gevolgen DO en/of WM)	-
- Niet-budgettair neutraal	17
Saldo van dit programma	- 355

Te verklaren ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting

26

Toelichting	(x € 1.000)
<i>(bedragen x € 1.000)</i>	
Beleidsmatige ontwikkelingen ná behandeling van de Kadernota	
-	
Overige ontwikkelingen	
- Autonome ontwikkeling: Actualisering kapitaallasten	10
- Autonome ontwikkeling: Actualisering personeelskosten TD en/of 8KTD	-14
- Autonome ontwikkeling: Actualisering bijdragen 8KTD over taakvelden en/of programma's	31

4. Onderwijs

Onder dit programma horen de relevante taakvelden

- 4.1 Openbaar basisonderwijs
- 4.2 Onderwijshuisvesting
- 4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken

Wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen

Voor alle kinderen moet er een veilige, gezonde en bereikbare plaats zijn waar zij samen worden voorbereid op hun rol en plek in de maatschappij. Daarvoor richten wij ons in dit programma op goede onderwijshuisvesting, op de lokale onderwijsagenda, op vervoer van leerlingen waar dat nodig is en op het stimuleren van persoonlijke ontwikkeling van doelgroepen. Onderwijs zelf is primair de verantwoordelijkheid van de scholen en hun besturen. In deze rolverdeling wordt in onze gemeente door alle betrokkenen werk gemaakt van een goede en stevige samenwerking. Op diverse plaatsen leidt dit tot ontwikkeling van het “brede school”-concept en tot multifunctioneel accommodatiegebruik. Het doorsum oparbedzje maakt ook mogelijk dat onderwijs en onderwijsbeleid prominente pijlers zijn in de integrale benadering van kinderen, jeugd en jongeren en van hun kansen en problemen (WMO-domein opvoeden en opgroeien). In het coalitieakkoord wordt het belang van het aanpakken van onderwijsachterstanden extra benadrukt.

Het programma heeft veel relatie met activiteiten in andere programma's, zoals Sociaal Domein (WMO, clustering voorzieningen, Centrum Jeugd & Gezin, startkwalificatie schoolverlaters), Sport (Buurt- Onderwijs-Sport projecten), Ruimtelijke Ordening (planontwikkeling).

Hieronder worden achtereenvolgens weergegeven

- de uitgewerkte teksten van de Kadernota 2020–2023
  - inclusief evt. moties en taakstelling
- de (verplichte) beleidsindicatoren

Uitwerking Kadernota 2020–2023

In de Kadernota 2020–2023 zijn door het college de grote lijnen van de nieuwe begroting aangegeven. Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, de uitwerking van de Kadernota zoals die op 11 juli 2019 door uw raad opiniërend is besproken.

Integraal Huisvestings Plan (IHP)

We willen adequate onderwijshuisvesting realiseren. Daarvoor moet er een nieuw gemeentelijk Integraal Huisvestingsplan (IHP) worden vastgesteld. Het plan heeft als doelstelling het geven van een gemeentelijk beleidskader voor de huisvesting van onderwijsvoorzieningen (inhoud geven aan de 'wettelijke zorgplicht'). In dit plan worden de ontwikkelingen voor de onderwijshuisvesting benoemd. Daarnaast geeft dit plan inzicht in de beschikbare voorzieningen en de noodzakelijke omvang van deze voorzieningen voor de korte en de lange termijn.

Per dorp moet een schets worden gemaakt van de huidige situatie en de ontwikkelingen in de komende jaren. De in het plan opgenomen planning zal binnen deze kaders worden uitgewerkt. Het plan zal iedere drie jaar worden herijkt. De bevoegdheid voor het bepalen van het totale financiële kader voor de uitgaven voor het onderwijs ligt bij de gemeenteraad. Het college is bevoegd om binnen deze kaders de afzonderlijke besluiten te nemen. In het IHP wordt het totale financiële kader geschetst. Met de nodige investeringen is al rekening gehouden, deze zijn verwerkt in de begroting 2019 en de meerjarenramingen tot en met 2023.

[Kadernota nr. 4.01]

Maatregelenpakket

Op basis van de opiniërende raadsbehandeling van de Kadernota zijn de toe te passen maatregelen verwerkt in de nu voorliggende meerjarenbegroting. In onderstaande tabel worden de maatregelen gepresenteerd, evenals mogelijk al gerealiseerde effecten. Voor nadere informatie zie bijlage 3.2.

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
TS-4.2 a Basisonderwijs onderhoud – brandmeldinstallaties	27	27	27	27
TS-4.3 a Schoolbegeleiding: verminderen of schrappen	10	38	49	49
TS-4.3 f Verlagen bijdrage Kinderopvang (peuterspeelzalen)	-	100	100	100
Taakstelling op dit programma	37	165	176	176

Beleidsindicatoren (BBV)

Voor het toelichten van de effecten van beleid op de programma's gebruiken gemeenten beleidsindicatoren. Vanaf begrotingsjaar 2017 zijn alle gemeenten verplicht dit in ieder geval te doen aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren. Hiermee kunnen raadsleden zich een beeld vormen van de (beoogde) effecten van het gemeentelijk beleid.

Indicator	Meting	Eenheid	Refertejaar
% Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	1,3	%	(2016)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Absoluut verzuim	0,0	aantal	(2017)

Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting	—			
Prognose o.b.v. de historie	—			
Relatief verzuim		42,8	aantal	(2017)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting	—			
Prognose o.b.v. de historie	—			

(Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV')

Verbonden Partijen

Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, een opsomming van de Verbonden Partijen binnen dit programma.

Wat gaat het kosten?

Programma 4. Onderwijs						
(x € 1.000)	Rekening	Begroting				
Lasten en baten vóór stortingen in of onttrekkingen aan de reserves						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	4.025	4.282	4.235	4.093	3.978	3.959
Baten	729	654	646	669	669	669
Saldo	- 3.296	- 3.628	- 3.588	- 3.424	- 3.309	- 3.290

Per taakveld (excl. stortingen in of onttrekkingen aan de reserves)

4.1 Openbaar basisonderwijs

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	466	433	433	433	433	433
Baten	457	425	425	425	425	425
Saldo	- 8	- 8	- 8	- 8	- 8	- 8

4.2 Onderwijshuisvesting

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.271	2.339	2.295	2.281	2.176	2.157
Baten	79	81	73	96	96	96
Saldo	- 2.192	- 2.258	- 2.222	- 2.185	- 2.080	- 2.061

4.3 Onderwijsbeleid en leerlingenzaken

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.288	1.510	1.506	1.380	1.368	1.368
Baten	193	148	148	148	148	148
Saldo	- 1.096	- 1.362	- 1.359	- 1.232	- 1.221	- 1.220

TOTAAL						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	4.025	4.282	4.235	4.093	3.978	3.959
Baten	729	654	646	669	669	669
Saldo	- 3.296	- 3.628	- 3.588	- 3.424	- 3.309	- 3.290

Verklaring verschillen

<i>(x € 1.000)</i>	
Start van de Kadernota met betrekking tot dit programma	- 3.614
Maatregelenpakket, behandeld in de Kadernota	37
Autonome ontwikkelingen, behandeld in de Kadernota	44
Ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting	- 55
- Actualisering kapitaallasten	-
- Begrotingswijzigingen/awn's WM (gevolgen DO en/of WM)	-
- Budgettair neutraal	2
- Niet-budgettair neutraal	- 57
- Personeelslasten	-
Saldo van dit programma	- 3.588

Te verklaren ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting - 55

Toelichting	(x € 1.000)
<i>(bedragen x € 1.000)</i>	
Beleidsmatige ontwikkelingen ná behandeling van de Kadernota	
-	
Overige ontwikkelingen	-55
- Autonome ontwikkeling: Actualisering verzekeringen	-20
- Autonome ontwikkeling: Actualisering personeelskosten TD en/of 8KTD	-37
- Overige ontwikkelingen	2

5. Sport, cultuur en recreatie

Onder dit programma horen de relevante taakvelden

- 5.1 Sportbeleid en activering
- 5.2 Sportaccommodaties
- 5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie
- 5.4 Musea
- 5.5 Cultureel erfgoed
- 5.6 Media
- 5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

Wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen

Wij streven naar vitale inwoners en willen een aantrekkelijke woonomgeving bieden. Sport, cultuur en recreatie zijn daarbij belangrijke pijlers. Deze zorgen voor persoonlijke ontplooiing en ontwikkeling van onze inwoners. Daarnaast vergroten ze de sociale samenhang en deelname aan de samenleving, wat bijdraagt aan een goed leef- en woonklimaat.

Het voorzieningenniveau en de samenwerking met sportclubs bevindt zich in vergelijking met andere Friese gemeenten op een hoog niveau. Sport is nadrukkelijk een factor in gezondheid, opvoeding en gemeenschapsvorming. Wat de accommodaties betreft richten wij ons bij ontwikkelingen vooral op mogelijkheden tot concentratie van voorzieningen.

Recreatie en toerisme leveren een belangrijke bijdrage aan de leefbaarheid en vitaliteit van de gemeente. Recreatie en toerisme wordt verder ontwikkeld, waarbij het landschap van de Noardlike Fryske Wâlden een belangrijke trekker is. In 2020 zal een nieuw regionaal beleidsplan voor Recreatie & Toerisme worden vastgesteld, wat een nadere uitwerking krijgt op gemeentelijk niveau.

Het programma heeft veel relatie met activiteiten in andere programma's zoals Sociaal Domein, Onderwijs, Volkshuisvesting en Ruimtelijke ordening (planontwikkeling).

Hieronder worden achtereenvolgens weergegeven

- de uitgewerkte teksten van de Kadernota 2020–2023
  - inclusief evt. moties en taakstelling
- de (verplichte) beleidsindicatoren

Uitwerking Kadernota 2020–2023

In de Kadernota 2020–2023 zijn door het college de grote lijnen van de nieuwe begroting aangegeven. Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, de uitwerking van de Kadernota zoals die op 11 juli 2019 door uw raad opiniërend is besproken.

Moties

Verwerking van de motie(s), ingediend tijdens de behandeling van de Kadernota op 11 juli 2019.

Motie: Iepenstelle De Wetterstins Burgum yn de simmer

Iepenstellen swimbad De Wetterstins yn Burgum simmers

De ried fan de gemeente Tytsjerksteradiel, yn gearkomste byinoar op 11 july 2019

Konstatearjende:

dat it swimbad yn de simmer fan 2018 iepen wie yn it kader fan in pilot foar rekreatyf swimmen, mei de konklúzje dat it iepenstellen in grut súkses wie.

Sjoen de grutte fraach is it kolleezje yn de riedsgearkomste fan 28 febrewaris 2019 opdroegen it swimbad ek yn 2019 yn de simmerfakânsje iepen te hâlden. Dat is fanwegen personele problemen spitigernôch net slagge. Is fan miening dat De Wetterstins minimaal deselde oeren as yn 2018 fjouwer wiken yn de simmerfakânsje iepen wêze moat foar rekreative swimmers.

Freget it kolleezje:

it swimbad fjouwer wiken yn de simmerfakânsje iepen te hâlden ûnder deselde kondysjes as yn 2018. Dat foar 2020 en fierder te regeljen en de kosten ad € 11.000 struktureel yn de begrutting op te nimmen. It swimbad bliuwt fansels 2 wiken ticht foar ûnderhâld en skjinmeitsjen en giet fierder ta de oarder fan de dei.

Fraksje : FNP

Namme : F. De Haan.

Deze motie is aangenomen in de gemeenteraad en de gevolgen er van zijn in de begroting verwerkt.

[Kadernota nr. P5–Me]

Motie: Bibliotheek – bezuiniging

Kadernota Bijlage 2. 1b. Bibliotheek, inzetten op bezuinigingen van 15% op bibliotheken iom stichting.

De raad van de gemeente Tytsjerksteradiel, in vergadering bijeen op 11 juli 2019 constaterende dat:

- De bibliotheek deze bezuinigingsronde in financiële moeilijkheden brengt;
- Er ten gevolg van deze bezuinigingen 2 vestigingen in onze gemeente sluiten;
- De bibliotheek door deze bezuinigingen niet deel kan nemen als partner in het MCF Gytsjerk.

roept het college op;

- De Agendacommissie te verzoeken een raadswerkbezoek in te plannen om zodoende een verdiepingsslag te kunnen maken op de bibliotheek anno nu.
- Om in november 2019 tijdens de begrotingsraad een brede afweging te kunnen maken over de voorgestelde bezuinigingen op de bibliotheek in relatie tot het MFC Gytsjerk.

Fractie: PvdA

Naam : Saskia van der Werf–Bieleveld

Het college is verzocht de agendacommissie te verzoeken een raadswerkbezoek aan de bibliotheek te plannen. Voorgesteld is om op 10 oktober een werkbezoek te brengen aan de bibliotheek te Burgum.

Alwaar de Stichting Bibliotheken Midden–Fryslân een presentatie zal verzorgen.

[Kadernota nr. P5–Mg]

Motie: Bezuiniging toeristenbelasting

Naar aanleiding van de motie van de raad over toeristenbelasting heeft het college onderzocht of er alternatieven zijn voor heffing van de toeristenbelasting met dezelfde opbrengst en meeropbrengst. Hierover wordt de raad afzonderlijk geïnformeerd. De uitkomsten van het onderzoek zullen voor de begrotingsbehandeling met de betrokken ondernemers worden besproken.

[Kadernota nr. P5–Mm]

Maatregelenpakket

Op basis van de opiniërende raadsbehandeling van de Kadernota zijn de toe te passen maatregelen verwerkt in de nu voorliggende meerjarenbegroting. In onderstaande tabel worden de maatregelen gepresenteerd, evenals mogelijk al gerealiseerde effecten. Voor nadere informatie zie bijlage 3.2.

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
TD–5.3 d Muziekschool De Wâldsang: uitstellen vervangingen	–	4	4	4
TS–5.2 e1 Sporthallen en gymzalen: uitstellen vervangingen	21	21	21	21
TS–5.2 e2 Sporthallen en gymzalen: uitstellen vervangingen	–	4	4	4
TS–5.2 e3 Onderhoud en beheer voormalig Olympiadeterrein	10	10	10	10
TS–5.2 l Zwembad Sawn Doarpen: uitstellen vervangingen	12	12	12	–
TS–5.2 m Zwembad Sawn Doarpen: uitstellen vervangingen	–	–	4	4
TS–5.6 a Beëindiging/verlaging subsidie bibliotheken SBMF	–	100	100	100
TS–5.7 a Stoppen onkruidvrije haagvoet volgroeide hagen	12	12	12	12

TS-5.7 b	Minder schouwen bomen.	18	18	18	18
TS-5.7 c	Tijdelijke verlaging budget gazonmaaien	30	30	30	30
TS-5.7 f	Benutting fin. ruimte budget iepziekte	5	5	5	5
TS-5.7 r&t i	Verhoging toeristenbelasting	-	140	140	140
Taakstelling op dit programma		108	356	360	348

Beleidsindicatoren (BBV)

Voor het toelichten van de effecten van beleid op de programma's gebruiken gemeenten beleidsindicatoren. Vanaf begrotingsjaar 2017 zijn alle gemeenten verplicht dit in ieder geval te doen aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren. Hiermee kunnen raadsleden zich een beeld vormen van de (beoogde) effecten van het gemeentelijk beleid.

Indicator	Meting	Eenheid	Refertejaar
% Niet-sporters	55,7	%	(2016)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting	—		
Prognose o.b.v. de historie	—		

(Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV')

Overige onderwerpen

Bestrijding Japanse Duizendknoop

In de raadsvergadering van 22-11-2018 heeft het college de raad toegezegd hen na het groeiseizoen van 2019 op de hoogte te stellen over een nieuw plan van aanpak en de stand van zaken.

Stand van zaken

In 2019 hebben wij de Japanse Duizendknoop ter plekke bestreden middels heet water (98 gr Celsius). Dit om te voorkomen dat wij delen van deze plant verspreiden. Daarnaast komen er steeds meer kleine locaties met Japanse duizendknoop op gemeentelijk terrein in beeld. Dit op basis van meldingen van bewoners. Op het composteerterrein wordt beperkt resten van Japanse Duizendknoop gebracht. Dit wordt apart ingezameld en afgevoerd naar een gecertificeerd verwerker van invasieve exoten. Tot slot is afgelopen zomer in de Actief weer een publicatie geplaatst waarin wij onze inwoners wijzen op de risico's van de Japanse Duizendknoop en hen vragen deze soort niet aan te planten of te verspreiden (bv middels tuinafval).

Plan van aanpak

Op basis van de ervaringen van dit jaar en vorig jaar blijkt de bestrijding van Japanse Duizendknoop middels heet water het meest effectief. De hele plant wordt meegenomen en er worden geen plantenresten vervoerd. Daarom willen wij deze werkwijze voortzetten. Daarnaast blijven wij resten van Japanse Duizendknoop (al of niet met grond) apart inzamelen op ons composteerterrein. Deze resten worden afgevoerd naar een gecertificeerd verwerker van invasieve exoten. Verder plaatsen wij de komende 5 jaar 1 keer per jaar een artikel over

de Japanse Duizendknoop en informeren wij bewoners middels folders over de Japanse Duizendknoop. Met name op het composteerterrein is hier behoefte aan. Daarnaast is Stichting Probos, samen met andere partijen, bezig met het opstellen van een protocol om de verspreiding van Japanse Duizendknoop te voorkomen. Na vaststelling van dit protocol zal dit een leidraad voor ons zijn voor de maatregelen tegen de verspreiding van Japanse Duizendknoop.

Kosten

De kosten voor het bestrijden van Japanse Duizendknoop met heet water bedraagt dit jaar € 11.500. Onze begroting voorziet op dit moment niet in deze taak. Om dit volgend jaar te kunnen blijven uitvoeren is een uitzetting in de begroting van € 11.500 nodig.

Verbonden Partijen

Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, een opsomming van de Verbonden Partijen binnen dit programma.

Gemeenschappelijke regeling

Recreatieschap Marrekrite

Wat gaat het kosten?

Programma 5. Sport, cultuur en recreatie						
(x € 1.000)	Rekening	Begroting				
Lasten en baten vóór stortingen in of onttrekkingen aan de reserves						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	6.812	6.286	6.709	6.806	6.827	6.864
Baten	1.380	1.160	1.281	1.123	1.123	1.123
Saldo	- 5.432	- 5.126	- 5.427	- 5.682	- 5.703	- 5.740

Per taakveld (excl. stortingen in of onttrekkingen aan de reserves)

5.1 Sportbeleid en activering

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	332	439	205	205	205	200
Baten	50	120	51	51	51	51
Saldo	- 282	- 319	- 154	- 154	- 154	- 149

5.2 Sportaccommodaties

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.908	2.470	2.930	3.118	3.108	3.134
Baten	1.106	785	1.021	863	863	863
Saldo	- 1.802	- 1.685	- 1.910	- 2.255	- 2.246	- 2.272

5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	406	443	445	439	434	434
Baten	56	57	57	57	57	57
Saldo	- 350	- 386	- 388	- 382	- 376	- 377

5.4 Musea

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	45	46	46	46	46	46
Baten	-	-	-	-	-	-
Saldo	- 45	- 46	- 46	- 46	- 46	- 46

5.5 Cultureel erfgoed

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	19	36	44	38	38	39
Baten	7	14	14	14	14	14
Saldo	- 13	- 22	- 30	- 24	- 24	- 25

5.6 Media

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	677	688	688	588	588	588
Baten	-	-	-	-	-	-
Saldo	- 677	- 688	- 688	- 588	- 588	- 588

5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.426	2.164	2.350	2.372	2.408	2.423
Baten	161	183	138	138	138	138
Saldo	- 2.265	- 1.980	- 2.212	- 2.234	- 2.270	- 2.285

TOTAAL

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	6.812	6.286	6.709	6.806	6.827	6.864
Baten	1.380	1.160	1.281	1.123	1.123	1.123
Saldo	- 5.432	- 5.126	- 5.427	- 5.682	- 5.703	- 5.740

Verklaring verschillen

<i>(x € 1.000)</i>	
Start van de Kadernota met betrekking tot dit programma	- 5.035
Beleidsontwikkelingen, behandeld in de Kadernota (excl. maatregelenpakket)	- 23
Maatregelenpakket, behandeld in de Kadernota	108
Autonome ontwikkelingen, behandeld in de Kadernota	- 404
Ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting	- 23
- Actualisering kapitaallasten	17
- Begrotingswijzigingen/awn's WM (gevolgen DO en/of WM)	25
- Budgettair neutraal	158
- Niet-budgettair neutraal	- 36
- Personeelslasten	- 187
Saldo van dit programma	- 5.427

Te verklaren ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting - 23

Toelichting	(x € 1.000)
<i>(bedragen x € 1.000)</i>	
Beleidsmatige ontwikkelingen ná behandeling van de Kadernota	
- Bij de behandeling van de kadernota 2020–2023 is de motie voor het openstellen van zwembad De Wetterstins in Burgum aangenomen. De hiermee annex zijnde kosten zijn opgenomen in de begroting,	-11
- Aangrenzend aan het Wetter- en Willepark zijn een paar grondstroken overgenomen van de provincie. De hieraan verbonden jaarlijkse onderhoudskosten zijn opgenomen in de begroting	-5
- De bestrijding van invasieve exoten, in het bijzonder de Japanse Duizendknoop, wordt op verzoek van de raad geïntensiveerd, dit brengt extra kosten met zich mee.	-12
Overige ontwikkelingen	
- Als gevolg van de wijziging in het BTW-regiem voor sport, stijgt, in het bijzonder op het taakveld overhead, het percentage de niet terugvorderbare BTW. Dat heeft op dat taakveld een lastenverzwaring tot gevolg. Dat effect is onderdeel van de SPUK-uitkering (SPUK = SPecifieke UitKering sport) en op dit taakveld wordt de inkomst verantwoord. Dit is budgettair neutraal.	158
- De toename van het te onderhouden aantal m2 groen is lager dan begroot	5
- Autonome ontwikkeling: Actualisering onderhoudsplanningen gebouwen	-6
- Autonome ontwikkeling: Actualisering kosten tractie	-35
- Autonome ontwikkeling: Indexering budgetten	-21
- Autonome ontwikkeling: Actualisering kapitaallasten	17
- Autonome ontwikkeling: Actualisering verzekeringen	-14
- Autonome ontwikkeling: Actualisering bijdragen 8KTD over taakvelden en/of programma's	86
- Autonome ontwikkeling: Actualisering personeelskosten TD en/of 8KTD	-187
- Overige ontwikkelingen	2

6. Sociaal domein

Onder dit programma horen de relevante taakvelden

- 6.1 Samenkracht en burgerparticipatie
- 6.2 Wijkteams
- 6.3 Inkomensregelingen
- 6.4 Begeleide participatie
- 6.5 Arbeidsparticipatie
- 6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)
- 6.71 Maatwerkdienstverlening 18+
- 6.72 Maatwerkdienstverlening 18–
- 6.81 Geëscaleerde zorg 18+
- 6.82 Geëscaleerde zorg 18–

Wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen

Dit programma is gericht op de wettelijke verantwoordelijkheid die de gemeente heeft op het terrein van jeugdzorg, maatschappelijke ondersteuning en participatie. In de praktijk betekent dit dat het Sociaal Domein een veelheid aan thema's en onderwerpen beslaat waar onze inwoners dagelijks mee te maken hebben. Ook is er nauwe verwevenheid met onderwerpen uit andere programma's, zoals onderwijs, cultuur en gezondheid. Daarnaast is er overlap met het fysieke domein, bijvoorbeeld op het gebied van wonen, leefbaarheid en voorzieningen.

Wij willen dat inwoners zelf de regie hebben bij hun zorgvraag. Wij zetten ons ervoor in dat mensen zorg en ondersteuning ontvangen die past bij hun behoefte en mogelijkheden. Wij stellen daarbij de mens centraal en werken integraal en vanuit het principe één gezin – één plan – één contactpersoon.

In de periode vanaf voorjaar 2018 tot nu, is duidelijk geworden dat er grote tekorten zijn binnen het sociale domein. Er is een analyse uitgevoerd naar de achtergrond van de tekorten en de mogelijkheden tot bijsturing voor zowel onze gemeente als die van Achtkarspelen.

In april 2019 hebben de gemeenteraden van Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel het beleidskader Sociaal Domein vastgesteld. Hierin zijn de strategische doelstellingen en uitgangspunten voor de periode 2019–2022 benoemd. Daarnaast zijn er diverse maatregelen benoemd om een sluitende begroting voor het sociaal domein te realiseren.

Komend jaar zullen wij het beleidskader verder omzetten in concrete acties, waarbij prioriteit ligt bij de doorontwikkeling van de gebiedsteams. Hierin zijn de benoemde basisprincipes leidend: samen met de inwoner, preventief, integraal, kostenbewust en datagestuurd.

Beleidsmatig zullen projecten op het vlak van datasturing, inkoop en versterking voorliggend veld worden uitgewerkt.

Het realiseren van de bezuinigingstaakstellingen voor de periode 2020 – 2022 heeft uiteraard prioriteit. De uitwerking van de maatregelen, met indien nodig aangepast beleid, zal in het voorjaar van 2020 aan de raad worden voorgelegd. Op dat moment is ook helder of er meer extra middelen dan nu vanuit het rijk beschikbaar worden gesteld.

Zoals in de kadernota al aangegeven zijn er ontwikkelingen die om extra beleid vragen, deze komen hieronder nader aan bod.

Hieronder worden achtereenvolgens weergegeven

- de uitgewerkte teksten van de Kadernota 2020-2023
  - inclusief evt. moties en taakstelling
- de (verplichte) beleidsindicatoren

Uitwerking Kadernota 2020-2023

In de Kadernota 2020-2023 zijn door het college de grote lijnen van de nieuwe begroting aangegeven. Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, de uitwerking van de Kadernota zoals die op 11 juli 2019 door uw raad opiniërend is besproken.

Wet verplichte GGZ

In 2020 gaat de nieuwe Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg van kracht. Deze wet vervangt de Wet Bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (Bopz) en regelt de rechten van mensen die te maken hebben met verplichte zorg in de GGZ. Een belangrijke verandering is dat verplichte zorg straks ook buiten een GGZ-instelling opgelegd kan worden en dat de essentiële voorwaarden voor deelname aan de maatschappij in het zorgplan worden meegenomen. Gemeenten krijgen in deze wet nieuwe taken toebedeeld zoals het verkennend onderzoek, horen van betrokkene wanneer een crisismaatregel wordt opgelegd en het informeren van familie/naasten. Daarnaast is in de wet geregeld dat voorwaarden die nodig zijn voor deelname aan het maatschappelijke verkeer zoals huisvesting, inkomen, schuldenproblematiek of dagbesteding worden geregeld. Deze voorwaarden worden onderdeel van een zorgplan dat wordt vastgesteld door de rechter. Binnen de gemeente worden procesregisseurs binnen team veiligheid en in de gebiedsteams belast met uitvoering van de nieuwe taken.

Door de uitbreiding van taken en procedures is de verwachting dat er extra ambtelijke inzet nodig is. Ook zijn er extra kosten voor automatisering. Er kan nog geen inschatting worden gemaakt van de hoogte van de kosten. Om de kosten te beperken zullen we waar mogelijk samenwerken met de Friese gemeenten. In de meicirculaire is een bedrag opgenomen voor de taak. Onduidelijk is of dit bedrag voldoende zal zijn om de nieuwe taak voor te verrichten.

[Kadernota nr. 6.01]

Kaderstelling (i.c.m. al eerder opgelegde kaderstelling SD begroting 2019)

De jaarrekening 2017 bleek dermate hoge tekorten in het Sociaal Domein te voorspellen, dat in de begroting 2019 een taakstelling voor het Sociaal Domein is opgenomen. Deze taakstelling is verwerkt in het Beleidskader Sociaal Domein dat in april 2019 is vastgesteld in de gemeenteraad (raadsbesluit d.d. 25-04 inzake de bezuinigingstaakstelling sociaal domein). De maatregelen zijn verwerkt in de begroting 2020 e.v.

[Kadernota nr. 6.04]

Herstructurering sociale werkvoorziening en samenwerking met Caparis

Het herstructureringsvraagstuk rondom het SW bedrijf Caparis speelt al een tijd. De reden voor het hele proces met Caparis NV is gelegen in de Participatiewet, die we als gemeente zelf willen uitvoeren, dat vraagt maatwerk en flexibiliteit.

De betrokken gemeenten willen toewerken naar een passende vorm voor het nieuwe bedrijf dat aansluit bij de wensen van de verschillende gemeenten. Hierbij staat voorop dat de inwoners met een Wsw indicatie hier zo weinig mogelijk van merken en een passende werkplek behouden. Inmiddels heeft besluitvorming plaatsgevonden over de 'fair deal', waarbij is besproken dat de gemeenten de komende 5 jaren in ieder geval nog de WSW laten uitvoeren door Caparis NV voor de nu zittende WSW populatie. Hiertoe worden

DienstVerleningsOvereenkomsten met de gemeente opgesteld waarin is opgenomen welke producten/diensten de gemeente afneemt tegen welk tarief. Dit betekent voor de gemeente Tytsjerksteradiel o.m. afname van diensten/producten in het kader van Beschut Werk binnen (oud), Groen, Schoonmaak, Pontschippers, Post en Grafische diensten.

Het eenmalige voordeel uit de fair deal in 2019 wordt toegevoegd aan de algemene reserve en gedeeltelijk gebruikt voor de dekking van de optredende kostenverhoging uit de DVO's (dienstverleningsovereenkomsten) in de jaren 2020 t/m 2024 omdat die ook onderdeel uitmaken van de fair deal. Na de eerste vijf jaar wordt het structureel benodigde lastenniveau voor onze gemeente duidelijk.

[Kadernota nr. 6.07]

Buurtkamer

Begin 2019 is in Burgum (Glinstra State) een ontmoetingspunt voor kwetsbare inwoners geopend: 'De Buurtkamer'. Alle inwoners zijn welkom, zoals bijvoorbeeld eenzame ouderen, maar de buurtkamer is met name bedoeld voor mensen met een psychische of psychosociale beperking. De Buurtkamer is op verzoek van de gemeente opgezet door KEaRN en AanZet. De pilot wordt eind 2019 geëvalueerd.

[Kadernota nr. 6.10a]

Maatregelenpakket

Op basis van de opiniërende raadsbehandeling van de Kadernota zijn de toe te passen maatregelen verwerkt in de nu voorliggende meerjarenbegroting. In onderstaande tabel worden de maatregelen gepresenteerd, evenals mogelijk al gerealiseerde effecten. Voor nadere informatie zie bijlage 3.2.

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
TS6.0 Personeel en organisatieplan	431	431	431	431
TS6.1 Voorliggend veld	200	200	200	200
TS6.2/6.71/6.72 Kostenbewustzijn gebiedsteams	50	200	400	400
TS6.3a Activerend armoedebeleid	123	123	123	123
TS6.3b Herfinancieren kwijtschelding gemeentelijke belastingen	112	112	112	112
TS6.5 Re-integratie / participatie	210	210	210	210
TS6.6/6.71 Gedifferentieerde inkoop WMO	-	-	200	200
TS6.72 Effecten inkoopmodel jeugdzorg	-	-	-	-
Taakstelling op dit programma	1.126	1.276	1.676	1.676

Beleidsindicatoren (BBV)

Voor het toelichten van de effecten van beleid op de programma's gebruiken gemeenten beleidsindicatoren. Vanaf begrotingsjaar 2017 zijn alle gemeenten verplicht dit in ieder geval te doen aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren. Hiermee kunnen raadsleden zich een beeld vormen van de (beoogde) effecten van het gemeentelijk beleid.

Indicator	Meting	Eenheid	Refertejaar
% Jeugdwerkloosheid	1,2	%	(2015)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
% kinderen in armoede	3,8	%	(2015)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Aantal re-integratievoorzieningen	32,4	aantal	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Bijstandsuitkeringen	31,3	aantal	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Jongeren met delict voor rechter	1,1	%	(2015)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Jongeren met jeugdbescherming	1,4	%	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Jongeren met jeugdhulp	8,4	%	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Jongeren met jeugdreclassering	0,2	%	(2017)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Netto arbeidsparticipatie	66,9	%	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Wmo-clënten met een maatwerkarrangement	53,0	aantal	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			

(Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV')

Verbonden Partijen

Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, een opsomming van de Verbonden Partijen binnen dit programma.

Gemeenschappelijke regeling

Sociale Werkvoorziening Fryslân (TD)

Gemeenschappelijke regeling (licht)

Mobiliteitsbureau Noordoost Fryslân

Vennootschap / Coöperatie

Caparis NV (TD)

Wat gaat het kosten?

Programma 6. Sociaal domein						
(x € 1.000)	Rekening	Begroting				
Lasten en baten vóór stortingen in of onttrekkingen aan de reserves						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	41.577	37.488	38.854	38.260	37.718	37.616
Baten	11.430	9.266	9.060	9.060	9.060	9.060
Saldo	- 30.146	- 28.222	- 29.793	- 29.199	- 28.658	- 28.556

Per taakveld (excl. stortingen in of onttrekkingen aan de reserves)

6.1 Samenkracht en burgerparticipatie

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.757	2.548	2.739	2.616	2.611	2.611
Baten	403	151	168	168	168	168
Saldo	- 2.354	- 2.397	- 2.571	- 2.448	- 2.443	- 2.443

6.2 Wijkteams

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.662	1.254	3.756	3.756	3.756	3.756
Baten	17	-	-	-	-	-
Saldo	- 2.645	- 1.254	- 3.756	- 3.756	- 3.756	- 3.756

6.3 Inkomensregelingen

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	12.147	11.377	11.361	11.347	11.347	11.347
Baten	9.843	8.696	8.681	8.681	8.681	8.681
Saldo	- 2.304	- 2.681	- 2.680	- 2.666	- 2.666	- 2.666

6.4 Begeleide participatie

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	4.184	4.089	4.054	4.006	3.878	3.784
Baten	-	-	-	-	-	-
Saldo	- 4.184	- 4.089	- 4.054	- 4.006	- 3.878	- 3.784

6.5 Arbeidsparticipatie

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.880	1.585	754	746	737	729
Baten	378	-	-	-	-	-
Saldo	- 1.502	- 1.585	- 754	- 746	- 737	- 729

6.6 Maatwerkvoorzieningen (WMO)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.249	1.305	1.100	1.100	1.100	1.100
Baten	24	8	8	8	8	8
Saldo	- 1.225	- 1.298	- 1.092	- 1.092	- 1.092	- 1.092

6.71 Maatwerkdienstverlening 18+

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	7.267	7.506	6.533	6.465	6.175	6.175
Baten	421	411	204	204	204	204
Saldo	- 6.846	- 7.094	- 6.329	- 6.261	- 5.972	- 5.971

6.72 Maatwerkdienstverlening 18-

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	7.727	6.249	6.929	6.847	6.737	6.737
Baten	44	-	-	-	-	-
Saldo	- 7.683	- 6.249	- 6.929	- 6.847	- 6.737	- 6.737

6.81 Geëscaleerde zorg 18+

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	-	-	250	-	-	-
Baten	-	-	-	-	-	-
Saldo	-	-	- 250	-	-	-

6.82 Geëscaleerde zorg 18-

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.705	1.575	1.377	1.377	1.377	1.377
Baten	300	-	-	-	-	-
Saldo	- 1.404	- 1.575	- 1.377	- 1.377	- 1.377	- 1.377

TOTAAL						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	41.577	37.488	38.854	38.260	37.718	37.616
Baten	11.430	9.266	9.060	9.060	9.060	9.060
Saldo	- 30.146	- 28.222	- 29.793	- 29.199	- 28.658	- 28.556

Verklaring verschillen

<i>(x € 1.000)</i>	
Start van de Kadernota met betrekking tot dit programma	- 27.392
Beleidsontwikkelingen, behandeld in de Kadernota (excl. maatregelenpakket)	444
Autonome ontwikkelingen, behandeld in de Kadernota	- 533
Ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting	- 2.062
- Actualisering kapitaallasten	46
- Begrotingswijzigingen/awn's WM (gevolgen DO en/of WM)	-
- Budgettair neutraal	- 84
- Niet-budgettair neutraal	- 2.024
Saldo van dit programma	- 29.793

Te verklaren ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting - 2.062

Toelichting	(x € 1.000)
<i>(bedragen x € 1.000)</i>	
Beleidsmatige ontwikkelingen ná behandeling van de Kadernota	-1222
- Functioneel verwerken Beleidskader Sociaal Domein/Herfinanciering kwijtschelding in programma 7.	-112
- Functioneel verwerken reserveringspost SD Kadernota ten gunste van maatwerkvoorzieningen Jeugd. Hiervan € 24.000 ten laste van het resultaat gebracht.	-1.110
In de Kadernota wordt als beleidsontwikkelingen € 426.000 verantwoord. Feitelijk hoorde daar ook de legesinkomsten Kindervang (18.000) bij. Deze worden nu verantwoord onder dit programma. De beleidsmatige ontwikkelingen bedragen daarmee € 426.000 + € 18.000 = € 444.000.	
Overige ontwikkelingen	-840
- Autonome ontwikkeling: Actualisering kosten crisishulp Jeugdzorg o.b.v. gegevens vorige jaren	-175
- Autonome ontwikkeling: Actualiseren personeelskosten TD en/of 8KTD	-767
- Overige ontwikkelingen	102

7. Volksgezondheid en milieu

Onder dit programma horen de relevante taakvelden

- 7.1 Volksgezondheid
- 7.2 Riolering
- 7.3 Afval
- 7.4 Milieubeheer
- 7.5 Begraafplaatsen en crematoria

Wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen

Volksgezondheid en milieu zijn belangrijke onderwerpen voor onze gemeente.

Een grote uitdaging, waarbij we extra inspanning moeten leveren, is onze duurzaamheidsambitie. Deze zullen, in navolging op de door de raad vastgestelde startnotitie, in 2020 in een duurzaamheidsagenda worden verwoord. Verder zal het Programma Aanpak Stikstof (PAS) het komende jaar veel aandacht vragen.

Een andere ambitie uit het coalitieprogramma is het terugdringen en ontmoedigen van het gebruik van drugs, tabak en alcohol. Bij jongeren willen we inzetten op het betrekken van ouders en ook inzetten op handhaving. In dit kader wordt geïnvesteerd in voorlichting richting de horeca en para-commerciële horeca, zoals sportkantines. Er wordt streng toegezien op het verbod om alcoholhoudende drank aan minderjarigen (< 18 jaar) te verstrekken. Als het nodig is wordt handhavend opgetreden (bestuurlijke boete of in het ultieme geval sluiting van de inrichting).

Het programma Volksgezondheid en milieu omvat verder de zorg voor milieu, reiniging, compostering, riolering en de sanering van milieuhinderlijke bedrijven. Het is daarmee gericht op het bevorderen van een schone en hygiënische leefomgeving voor de burgers en het verminderen van de belasting voor het milieu. Preventie en hergebruik van afvalstoffen en hergebruik van secundaire grondstoffen (licht verontreinigde grond en bagger) en regenwater zijn hierbij belangrijke uitgangspunten.

Hieronder worden achtereenvolgens weergegeven

- de uitgewerkte teksten van de Kadernota 2020–2023
  - inclusief evt. moties en taakstelling
- de (verplichte) beleidsindicatoren

Uitwerking Kadernota 2020–2023

In de Kadernota 2020–2023 zijn door het college de grote lijnen van de nieuwe begroting aangegeven. Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, de uitwerking van de Kadernota zoals die op 11 juli 2019 door uw raad opiniërend is besproken.

vGRP (verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan)

Het vigerende verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan 2012 – 2019 loopt af dit jaar. Daarom zijn wij inmiddels bezig met het opstellen van een nieuw plan. De gemeenteraad wordt hierin meegenomen en vaststelling er van is voorzien in het eerste kwartaal van 2020.

[Kadernota nr. 7.01]

Actualiseren locatiedossiers op het onderdeel Bodem

In 2017 zijn de Milieudossiers geactualiseerd door de afdeling Vergunningverlening en Toezicht en handhaving. Het resultaat van deze actualisatie geeft een actie voor het onderdeel Bodem: uitzoeken vraagstukken met betrekking tot bodembedreigende activiteiten en afronden van bodemdossiers. Er is geen formatie beschikbaar binnen de beleidsuitvoering Bodem om het project op te pakken en de actualisatie Milieudossiers af te ronden. De wens is echter om dit wel op orde te hebben in het kader van de uitvoering van werkzaamheden binnen vergunningverlening en toezicht en handhaving.

[Kadernota nr. 7.02]

Afval/Grondstoffenbeleidsplan

Tijdens eerdere behandelingen van dit onderwerp in de raad in 2017, 2018 en 20 juni 2019 is duidelijk geworden de raad wil zich inzetten om de VANG – doelstellingen (Milieu) voor 2025 te behalen. Deze doelstellingen zijn het terugbrengen van de hoeveelheid huishoudelijk restafval (fijn, grof en bouw & sloop) naar 30 kg per inwoner per jaar én 90% afvalscheiding. Hiermee dragen wij bij aan het realiseren van de landelijke doelstelling.

Het Grondstoffenbeleidsplan bevat de uitwerking van nieuw afvalbeleid in de gemeente Tytsjerksteradiel in de vorm van een nieuwe manier van afvalinzameling en maatregelen voor de jaren 2020 – 2025: volgens het plan ‘Frequentie Gestuurd scheiden’. ‘Frequentie Gestuurd scheiden’ gaat uit van het stimuleren van betere scheiding door aanpassing in de afvalkalender met een volume prikkel. We halen het restafval minder vaak op en de container met bioafval wordt vaker geleegd. Daarnaast worden de mogelijkheden voor het scheiden van grondstoffen uitgebreid.

De keuze is de basis voor het verdere uitvoerings- en communicatieplan. Eind 2022 wordt een evaluatie opgestart en volgt welke maatregelen verder nog nodig zijn om tot de VANG–doelstellingen te komen. Wanneer de VANG–doelstellingen niet gehaald worden kan gekozen worden om als alternatief een (positieve) financiële prikkel introduceren.

[Kadernota nr. 7.04]

Uitbreiding formatie duurzaamheid

Mondiale, Europese en landelijke ontwikkelingen, akkoorden en doelstellingen volgen elkaar in hoog tempo op. De gemeentelijke opgave op het gebied van duurzaamheid is fors groeiende. Om invulling te kunnen geven aan landelijke, regionale en gemeentelijke doelstellingen is uitbreiding van formatie en middelen noodzakelijk. Op basis van kengetallen is een zeer behoudende eerste raming gemaakt waarmee we de taken op het gebied van de Regionale Energie Strategie (RES), visie warmtetransitie, Fairtrade / Global Goals en de ruimtelijke inpassing van energieopwekking denken op te kunnen pakken. Dankzij de samenwerking met Achtkarspelen kunnen wij de kosten verder beperken. Voor Tytsjerksteradiel gaat het om 1,0 fte (€ 70.000) en € 12.000 aan aanvullend budget.

Alle gemeentelijke taken op het gebied van duurzaamheid worden verwerkt in de duurzaamheidsagenda die in het 2e kwartaal van 2020 wordt opgeleverd. Op dat moment is er meer zicht op de feitelijk benodigde capaciteit voor de verschillende taken en kunnen eventueel ook aanvullende keuzes worden gemaakt. Wij gaan er verder vanuit dan ook meer zicht te hebben op de kosten die gemoeid zijn met het opstellen en uitvoeren van plannen om dorpen aardgasvrij te maken. De eerste plannen hiertoe dienen uiterlijk in 2021 gereed te zijn. Met de proeftuin aardgasvrij Garyp wordt op dit vlak reeds ervaring opgedaan. Voor de planvorming en uitvoering worden in de begroting 2020 vooralsnog geen budgetten en formatie opgevoerd, mede in afwachting van de middelen die hoogstwaarschijnlijk vanuit het Rijk beschikbaar gaan komen.

[Kadernota nr. 7.06]

Uitbreiding formatie en uitvoeringsbudget Energie(k)loket

Tytsjerksteradiel beschikt over een energieloket. Eind vorig jaar is het fysieke loket in Hurdegaryp gesloten en is het geïntegreerd in de gemeentelijke balie. Mensen kunnen nu dus bij de gemeentelijke balie in Burgum terecht voor advies. De ondersteunende website <https://energieloket.net/> wordt volledig verzorgd door het bedrijfsleven en er worden door de gemeente quickscans aangeboden die huiseigenaren (bestaande woningvoorraad) helpen inzichtelijk te maken wat er moet gebeuren om hun woning energiezuinig te maken. In het kader van de energietransitie is dit een belangrijke en noodzakelijke service naar onze inwoners toe. Daar wordt veel gebruik van gemaakt en inmiddels zijn dus ook al heel wat bestaande woningen aangepakt.

Tot 1 juli 2019 zijn bij de vorige Kadernota middelen beschikbaar gesteld voor het energieloket in Tytsjerksteradiel. Dankzij de samenwerking met Achtkarspelen kan het energieloket met behulp van Anno-gelden tot 1 januari 2020 openblijven. De kosten voor het open houden van het energieloket na 1 januari 2020, bedragen in totaal € 25.500: formatie € 24.000 (0.33 fte) en een werkbudget van € 1.500. Dit bedrag is in de begroting opgenomen. In Achtkarspelen wordt eenzelfde bedrag in de begroting opgenomen. We continueren hiermee een belangrijke service naar de inwoners van beide gemeenten die in het kader van de energietransitie voor belangrijke keuzes komen te staan. Ook zetten we het plaatselijke bedrijfsleven hiermee letterlijk in de etalage. Een mooie vorm van privaat – publieke samenwerking.

In verband met de budgettaire positie van de begroting hebben wij nog eens kritisch naar de diverse onderwerpen van onder meer de kadernota gekeken. Op basis daarvan hebben wij voor dit onderwerp een verlaging (ad € 3.000) van het gevraagde budget doorgevoerd. De kosten bedragen dan nu € 22.500: formatie € 21.000 en een werkbudget van € 1.500. Dit bedrag is

in de begroting opgenomen. In Achtkarspelen wordt eenzelfde bedrag in de begroting opgenomen.

[Kadernota nr. 7.07]

Milieu, informatieplicht energiebesparing (0,1 fte)

In het kader van de verplichting voor bedrijven om energiebesparingsmaatregelen te nemen geldt er voor de meeste bedrijven (meer dan voorheen) een registratie en informatieplicht. Deze rapportages moeten door milieuhandhavers wordt beoordeeld, waarna moet worden bekeken of en zo ja welke energiebesparende maatregelen moeten worden getroffen. Hierdoor moet de formatie worden uitgebreid. Voor de implementatie van deze extra taak zijn eenmalig middelen in het gemeentefonds ter beschikking gesteld.

[Kadernota nr. 7.10]

FUMO

Op 1 januari 2017 is het de AMvB VTH (hierna: Besluit) inwerking getreden. Het Besluit bepaald dat wij als gemeente de plicht hebben om een aantal aanvullende taken door de Friese Uitvoeringsdienst Milieu en Omgeving (FUMO) te laten uitvoeren. Deze aanvullende taken zal de FUMO vanaf 01-01-2020 gaan uitvoeren. In vergelijking met de werkzaamheden die de FUMO nu uitvoert is er sprake van een uitzetting in taken. Deze uitzetting draagt met zich mee dat de kosten voor de FUMO zullen stijgen. Daarnaast heeft het college in eerste instantie besloten om toezicht op eigen inrichtingen aanvullend als plustaak bij de FUMO te beleggen. Ook deze taken brengen extra kosten met zich mee (€ 21.000). Aangezien deze taken echter niet verplicht bij de FUMO belegd hoeven te worden, is in het licht van de takendiscussie later besloten te proberen dit alsnog terug te draaien. Hiertoe is daarom inmiddels ondermeer op dit punt een zienswijze op de ontwerp-begroting van de FUMO ingediend.

Onze bijdrage aan de FUMO over 2019 bedroeg € 264.482. Uit de ontwerp-begroting van de FUMO over 2020 blijkt dat de gemeentelijke bijdrage stijgt naar € 461.332; een toename van € 196.850 (structureel). Er was door ons reeds rekening gehouden met een bedrag van € 424.140 euro, zodat er sprake is van een extra uitzetting van € 37.192. Indien de FUMO onze zienswijze honoreert en wij het toezicht op de eigen inrichtingen alsnog niet bij de FUMO onderbrengen, blijft de uitzetting beperkt tot € 16.192. Mogelijk dat dit nog wat lager uitvalt, als de FUMO ook de rest van onze zienswijze (deels) overneemt.

[Kadernota nr. 7.11]

Uitvoering verbeterplan VTH

Voor de uitvoering van het verbeterplan VTH wordt een drietal budgetten gevraagd in de kadernota:

1. een éénmalig budget voor het opleidingsplan voor het jaar 2020;
2. een structurele verhoging van het budget voor inhuur van een ingenieursbureau;
3. een structureel budget voor de uitvoering van individuele nulmetingstrajecten EVC-KC.

[Kadernota nr. 7.12]

Beleidsindicatoren (BBV)

Voor het toelichten van de effecten van beleid op de programma's gebruiken gemeenten beleidsindicatoren. Vanaf begrotingsjaar 2017 zijn alle gemeenten verplicht dit in ieder geval te doen aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren. Hiermee kunnen raadsleden zich een beeld vormen van de (beoogde) effecten van het gemeentelijk beleid.

Indicator	Meting	Eenheid	Refertejaar
Fijn huishoudelijk restafval	159,0	kg	(2017)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Hernieuwbare elektriciteit	8,5	%	(2017)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			

(Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV')

Verbonden Partijen

Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, een opsomming van de Verbonden Partijen binnen dit programma.

Gemeenschappelijke regeling

FUMO (Fryske Utfieringsorganisaasje Miljeu en Omjouwing)

Vennootschap / Coöperatie

OMRIN NV (N.V. Afvalsturing Friesland)

Wat gaat het kosten?

Programma 7. Volksgezondheid en milieu						
(x € 1.000)	Rekening	Begroting				
Lasten en baten vóór stortingen in of onttrekkingen aan de reserves						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	6.505	6.483	8.131	8.281	8.382	8.430
Baten	5.551	5.928	6.248	6.377	6.429	6.476
Saldo	- 954	- 554	- 1.883	- 1.904	- 1.953	- 1.954

Per taakveld (excl. stortingen in of onttrekkingen aan de reserves)

7.1 Volksgezondheid

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.172	1.275	1.407	1.443	1.483	1.524
Baten	-	-	-	-	-	-
Saldo	- 1.172	- 1.275	- 1.407	- 1.443	- 1.483	- 1.524

7.2 Riolering

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.097	1.792	1.912	2.014	2.140	2.205
Baten	2.592	2.872	2.190	2.304	2.406	2.514
Saldo	495	1.079	278	290	266	309

7.3 Afval

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.711	2.699	3.523	3.541	3.478	3.421
Baten	2.908	3.009	4.011	4.026	3.975	3.914
Saldo	197	310	488	485	497	494

7.4 Milieubeheer

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	509	705	1.280	1.273	1.270	1.270
Baten	19	31	31	31	31	31
Saldo	- 490	- 674	- 1.249	- 1.242	- 1.239	- 1.239

7.5 Begraafplaatsen en crematoria

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	15	11	10	11	11	11
Baten	32	17	17	17	17	17
Saldo	17	6	7	6	6	6

TOTAAL

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	6.505	6.483	8.131	8.281	8.382	8.430
Baten	5.551	5.928	6.248	6.377	6.429	6.476
Saldo	- 954	- 554	- 1.883	- 1.904	- 1.953	- 1.954

Verklaring verschillen

<i>(x € 1.000)</i>	
Start van de Kadernota met betrekking tot dit programma	- 1.415
Beleidsontwikkelingen, behandeld in de Kadernota (excl. maatregelenpakket)	- 185
Autonome ontwikkelingen, behandeld in de Kadernota	21
Ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting	- 294
- Actualisering kapitaallasten	120
- Begrotingswijzigingen/awn's WM (gevolgen DO en/of WM)	-
- Budgettair neutraal	54
- Niet-budgettair neutraal	- 327
- Personeelslasten	- 141
Saldo van dit programma	- 1.883

Te verklaren ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting - 294

Toelichting	(x € 1.000)
<i>(bedragen x € 1.000)</i>	
Beleidsmatige ontwikkelingen ná behandeling van de Kadernota	
- Heroverweging kadernota 2020: Vermindering uitbreiding formatie Energie(k) Loket	3
In de Kadernota wordt als beleidsontwikkelingen € 160.000 verantwoord. Een deel daarvan (€ 30.000) is bij de vertaling in de begroting conform de BBV ondergebracht bij programma 8 (€ 6.000) en programma Overhead). Verder is € 54.000 i.h.k.v. de ontwikkelingen bij de Veiligheidsregio vanuit programma 1 in dit programma ondergebracht. Als beleidsontwikkelingen wordt nu dus € 160.000 -/- € 30.000 + € 54.000 = € 185.000 getoond.)	
Overige ontwikkelingen	
- Correctie budget Jeugd PGB naar juiste taakveld 6.72	-47
- Functioneel verwerken Beleidskader Sociaal Domein/Herfinanciering kwijtschelding	112
- Correctie budgetten WM	27
- Verschuiving kostenbudget Vergunningen van taakveld Wonen en bouwen 8.3 naar milieu 7.4	-5
- Kostendekkendheid Riolheffing en Afvalstoffenheffing. Een aantal ontwikkelingen die hier worden genoemd, kunnen (deels) worden verrekend in de riool- en/of afvalstoffenheffing	71
- Autonome ontwikkeling: Actualisering kapitaallasten	120
- Autonome ontwikkeling: Actualisering verzekeringen	-7
- Autonome ontwikkeling: Actualisering onderhoudsplanningen gebouwen	-2
- Autonome ontwikkeling: Actualisering bijdragen 8KTD over taakvelden en/of programma's	-425
- Autonome ontwikkeling: Actualisering personeelskosten TD en/of 8KTD	-141

8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

Onder dit programma horen de relevante taakvelden

- 8.1 Ruimtelijke ordening
- 8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)
- 8.3 Wonen en bouwen

Wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen

Het programma Volkshuisvesting en Ruimtelijke ordening richt zich op een goede ruimtelijke kwaliteit van het gemeentelijk grondgebied, een plezierig, veilig woon- en werkklimaat en een evenwichtige woningmarkt. Het afgelopen jaar is een nieuwe Woonvisie vastgesteld waarin verschillende speerpunten uit ons coalitieakkoord uitgewerkt zijn. In 2020 gaan we hier, zodra er overeenstemming met de Provinsje Fryslân is over de woningbouwprogrammering, mee naar de dorpen voor een nadere concretisering. Verder zal in 2020 een visie op de wijze waarop wij met ons Maatschappelijk Vastgoed willen omgaan worden vastgesteld. Tenslotte zal uiteraard verder gewerkt worden aan de ontwikkeling van de Omgevingsvisie als drager van wat we in Tytsjerksteradiel willen behouden, beschermen en ontwikkelen. Met elkaar: inwoners, bedrijven, organisaties en partners in de provincie.

Hieronder worden achtereenvolgens weergegeven

- de uitgewerkte teksten van de Kadernota 2020–2023
  - inclusief evt. moties en taakstelling
- de (verplichte) beleidsindicatoren

Uitwerking Kadernota 2020–2023

In de Kadernota 2020–2023 zijn door het college de grote lijnen van de nieuwe begroting aangegeven. Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, de uitwerking van de Kadernota zoals die op 11 juli 2019 door uw raad opiniërend is besproken.

Vastgoed registratiesysteem

Het contractbeheer moet worden verbeterd. Aanbevelingen daarover spitsen zich vooral toe op het registreren, beheren, actualiseren, ontsluiten en gebruiken van contractinformatie. Het huidige systeem dat daarvoor in Tytsjerksteradiel wordt gebruikt (contractenbank en papieren archief) voldoet niet. In Achtkarspelen is eerder al geld gereserveerd voor een nieuw systeem; dit had in Tytsjerksteradiel ook gemoeten.

Een nieuw systeem zorgt voor een aangepaste werkwijze waarbij een rentmeester/contractbeheerder als centrale verbinder wordt neergezet zodat gegevens over

eigendom, verwerving, bijzondere voorwaarden, bestemming, gebruik, gebruiker, verzekering, onderhoud, ligging, visie, gemeentelijke doelstelling helder en actief beschikbaar komen bij vastgoedgerelateerde ontwikkelingen en beslissingen. Voor het opzetten, ontwikkelen en/of aanschaffen van een dergelijk systeem is in eerste instantie € 25.000 meegenomen. Dit is een eerste aanzet, de hoogte van het bedrag is afhankelijk van positionering en aansluiting bij andere ICT budgetten. Gezien het eenmalige karakter van deze kosten zijn ze meegenomen ten laste van de algemene reserve.

[Kadernota nr. 8.01]

Maatregelenpakket

Op basis van de opiniërende raadsbehandeling van de Kadernota zijn de toe te passen maatregelen verwerkt in de nu voorliggende meerjarenbegroting. In onderstaande tabel worden de maatregelen gepresenteerd, evenals mogelijk al gerealiseerde effecten. Voor nadere informatie zie bijlage 3.2.

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
TS-8.1 b Heffing leges Incidentele verzoeken	-	10	10	10
TS-8.1 c Temporisering beleidsontwikkeling cult.historische panden	5	5	-	-
Taakstelling op dit programma	5	15	10	10

Beleidsindicatoren (BBV)

Voor het toelichten van de effecten van beleid op de programma's gebruiken gemeenten beleidsindicatoren. Vanaf begrotingsjaar 2017 zijn alle gemeenten verplicht dit in ieder geval te doen aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren. Hiermee kunnen raadsleden zich een beeld vormen van de (beoogde) effecten van het gemeentelijk beleid.

Indicator	Meting	Eenheid	Refertejaar
Demografische druk	85,5	%	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Nieuwbouw woningen	4,3	aantal	(2016)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Woonlasten éénpersoonshuishouden	678,0	euro	(2019)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
Woonlasten meerpersoonshuishouden	753,0	euro	(2019)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			
WOZ-waarde woningen	192,0	euro	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			

(Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV')

Overige onderwerpen

De Omgevingswet wordt de komende periode geïmplementeerd. Hiervoor is een bescheiden budget geraamd. Echter, gelet op de uitgesproken ambitie van de gemeente, bestaat het risico dat dit budget niet toereikend is.

Verbonden Partijen

Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, een opsomming van de Verbonden Partijen binnen dit programma.

Wat gaat het kosten?

Programma 8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing						
(x € 1.000)	Rekening	Begroting				
Lasten en baten vóór stortingen in of onttrekkingen aan de reserves						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.917	2.692	2.718	2.776	2.710	2.645
Baten	2.481	300	300	310	310	310
Saldo	- 437	- 2.392	- 2.418	- 2.466	- 2.400	- 2.334

Per taakveld (excl. stortingen in of onttrekkingen aan de reserves)

8.1 Ruimtelijke ordening

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.321	1.533	1.621	1.704	1.638	1.572
Baten	26	15	15	15	15	15
Saldo	- 1.295	- 1.517	- 1.605	- 1.689	- 1.622	- 1.557

8.2 Grondexploitatie (niet bedrijventerreinen)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	741	142	197	197	197	197
Baten	1.960	-	-	-	-	-
Saldo	1.219	- 142	- 197	- 197	- 197	- 197

8.3 Wonen en bouwen

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	856	1.017	901	876	876	876
Baten	494	285	285	295	295	295
Saldo	- 361	- 732	- 616	- 581	- 581	- 581

TOTAAL

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.917	2.692	2.718	2.776	2.710	2.645
Baten	2.481	300	300	310	310	310
Saldo	- 437	- 2.392	- 2.418	- 2.466	- 2.400	- 2.334

Verklaring verschillen

(x € 1.000)

Start van de Kadernota met betrekking tot dit programma	- 2.424
Beleidsontwikkelingen, behandeld in de Kadernota (excl. maatregelenpakket)	- 6
Maatregelenpakket, behandeld in de Kadernota	5
Autonome ontwikkelingen, behandeld in de Kadernota	154
Ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting	- 17
- Actualisering kapitaallasten	17
- Begrotingswijzigingen/awn's WM (gevolgen DO en/of WM)	39
- Budgettair neutraal	5
- Niet-budgettair neutraal	- 66
- Personeelslasten	- 13
Saldo van dit programma	- 2.418

Te verklaren ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting - 17

Toelichting	(x € 1.000)
<i>(bedragen x € 1.000)</i>	
Beleidsmatige ontwikkelingen ná behandeling van de Kadernota	
-	
(In de Kadernota wordt als beleidsontwikkelingen € 0 verantwoord. Bij de verwerking van onderwerp 7.12 (Uitvoering verbeterplan VTH) dient een deel ervan verantwoord te worden op dit programma. Als beleidsontwikkelingen wordt nu dus € 0 + € 6.000 = € 6.000 getoond.)	
Overige ontwikkelingen	
- Autonome ontwikkeling: Actualisering kapitaalslasten	18
- Autonome ontwikkeling: Actualisering bijdragen 8KTD over taakvelden en/of programma's	38
- Verschuiving kostenbudget Vergunningen van Bouwen en wonen 8.3 naar taakveld milieu 7.4	5
- Autonome ontwikkeling : Actualisering personeelskosten TD en/of 8KTD	-78

Algemene dekkingsmiddelen

In dit hoofdstuk worden de algemene dekkingsmiddelen gepresenteerd. De algemene dekkingsmiddelen van de gemeente zijn die inkomsten waartegenover geen directe dienstverlening en/of bestedingsverplichtingen staan. Het zijn de vrij besteedbare middelen die jaarlijks worden ingezet om de uitgaven op de diverse programma's te dekken.

De algemene dekkingsmiddelen bestaan uit:

- De opbrengsten van de lokale heffingen;
- De algemene uitkering uit het gemeentefonds;
- De opbrengsten uit deelnemingen (dividend);
- De rente-inkomsten van de (bestemmings)reserves.

Omdat het algemene dekkingsmiddelen betreft, zijn alleen de inkomsten opgenomen. De uitgaven die ermee gepaard gaan, zijn opgenomen onder de raming van baten en lasten in het desbetreffende programma.

Lokale heffingen, waarvan de besteding vrij is

In onze gemeente zijn drie soorten belastingen waartegenover geen directe dienstverlening en/of bestedingsverplichtingen staan. Het zijn de

- onroerende zaakbelasting
- forensenbelasting
- reclamebelasting
- precariobelasting
-

De precariobelasting is in 2016 toegevoegd. De heffing hiervan vervalt als gevolg van wetgeving in 2022, dit effect is in de tabel terug te zien.

Taakveld	Rekening		Begroting			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>(x € 1.000)</i>						
0.61 OZB woningen	5.397	5.455	5.577	5.590	5.603	5.603
0.62 OZB niet-woningen	2.164	2.275	2.320	2.320	2.320	2.320
0.64 Belastingen overig	2.092	2.570	2.096	2.096	70	70
Saldo	9.653	10.300	9.993	10.006	7.993	7.993

Algemene uitkering

De algemene uitkering heeft betrekking op de algemene middelen die de gemeente ontvangt uit het Gemeentefonds van het ministerie van Binnenlandse Zaken.

De hierna genoemde inkomsten zijn gebaseerd op de septembercirculaire 2019.

Taakveld	Rekening		Begroting			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>(x € 1.000)</i>						
0.7 Algemene uitkering en overige uitkeringen gemeentefonds	47.672	48.529	51.069	51.696	51.830	52.088
Saldo	47.672	48.529	51.069	51.696	51.830	52.088

Dividend

Tytsjerksteradiel bezit aandelen van een aantal financiële instellingen, is mede-eigenaar en ontvangt uit de winst een dividend-uitkering.

Wij ontvangen jaarlijks dividend- en winstdelingsuitkeringen op basis van aandelen en obligaties. Dit betreft de Bank Nederlandse Gemeenten en Omrin.

Taakveld	Rekening		Begroting			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>(x € 1.000)</i>						
0.5 Treasury	128	86	103	103	103	103
Saldo	128	86	103	103	103	103

Saldo van de financieringsfunctie

De toe te rekenen rente wordt berekend op basis van een omslagpercentage aan de hand van de werkelijk betaalde rente. Dit percentage mag afgerond worden.

Taakveld	Rekening		Begroting			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>(x € 1.000)</i>						
0.5 Treasury	709	79	34	25	20	15
Saldo	709	79	34	25	20	15

Overige algemene dekkingsmiddelen

Taakveld	Rekening		Begroting			
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
<i>(x € 1.000)</i>						
0.8 Overige baten en lasten	2	11	15	11	11	11
Saldo	2	11	15	11	11	11

Overhead

Wat willen we bereiken en hoe gaan we dat doen

Een zo efficiënt en effectief mogelijke bedrijfsvoering, die past bij tegenwoordige ontwikkelingen. Met een focus gericht op de (middel)lange termijn, waardoor de programma's kunnen worden uitgevoerd en de maatschappelijke doelstellingen daarbinnen kunnen worden gerealiseerd. Een, binnen de beschikbaar gestelde middelen, zo optimaal mogelijke dienstverlening aan de burgers en een zo efficiënt mogelijke ondersteuning van het bestuur.

Hieronder worden achtereenvolgens weergegeven

- de uitgewerkte teksten van de Kadernota 2020–2023
  - inclusief evt. moties en taakstelling
- de (verplichte) beleidsindicatoren

Uitwerking Kadernota 2020–2023

In de Kadernota 2020–2023 zijn door het college de grote lijnen van de nieuwe begroting aangegeven. Hieronder vindt u, voor zover van toepassing, de uitwerking van de Kadernota zoals die op 11 juli 2019 door uw raad opiniërend is besproken.

Gegevensbescherming (functionaris FG vanaf 2020)

Op dit moment is voor de taak bescherming privacy & persoonsgegevens (functionaris FG) tijdelijke formatie beschikbaar. De taak is echter onontkoombaar op basis van de AVG. We nemen daarom structureel 0.89 fte op voor de functie FG. De kosten hiervan bedragen € 70.000 totaal, waarvan € 35.000 voor onze gemeente.

[Kadernota nr. 0.04a]

HR21 onderhoudsronde

Leidinggevenden kunnen voor de onderhoudsronde HR21 functies aanleveren die niet eerder zijn gewogen aan de hand van HR21 doordat deze functies nieuw zijn, of functies die zodanig veranderd zijn dat de leidinggevende/medewerker verwacht dat de weging verandert. Er ontstaan of veranderen functies die in onze vastgestelde systematiek (HR21) (op)nieuw gewogen moeten worden om eerlijke beloning voor het werk dat gedaan wordt te waarborgen. De structurele kosten hiervan bedragen voor onze gemeente € 80.000 (Beheer TD) en € 57.500 (WM8KTD).

[Kadernota nr. 0.04b]

Uitbreiding formatie HRM (1,55 fte)

Op dit moment stagneert de ontwikkeling van de organisatie en de medewerkers binnen de organisatie. De vraag vanuit de organisatie aan HRM-ondersteuning is namelijk al geruime tijd structureel groter dan wat er aan capaciteit (formatie) beschikbaar is. Uit een benchmark met omliggende gemeenten blijkt dat de huidige formatie minimaal 1,55 fte lager ligt dan gemiddeld. De huidige situatie veroorzaakt een enorme werkdruk en het risico op uitval van medewerkers is groot. Om de gevraagde ondersteuning te kunnen bieden en invulling te kunnen geven aan goed werkgeverschap is een structurele uitbreiding van de HRM-formatie

met 1,55 fte noodzakelijk. En juist goed werkgeverschap is essentieel om goede medewerkers aan te trekken en te behouden. En het beschikken over voldoende en gekwalificeerd personeel is nodig om de continuïteit en kwaliteit van de dienstverlening en bedrijfsvoering te kunnen garanderen. De structurele kosten van deze uitbreiding bedragen per gemeente € 49.000 per jaar.

[Kadernota nr. 0.04d]

Verzuim module Raet

De verzuimmodule helpt voorkomen dat we in geval van een langdurig zieke medewerker een derde ziektejaar moet doorbetalen en geeft een meerwaarde voor zowel HRM, PSA, de leidinggevenden als de gehele organisatie (dienstverlening, risicovermijding, werk-ontlastend). Om het aantal werknemers dat langdurig ziek is terug te dringen, is de Wet Verbetering Poortwachter (WVP) ingesteld. Het uitgangspunt hierbij is dat snel en effectief ingrijpen het verzuim korter maakt. Werkgevers en werknemers hebben een aantal verplichtingen, die al beginnen in de eerste week van de ziekmelding. Deze verplichtingen zijn niet vrijblijvend en als we als werkgever niet kunnen aantonen (tijdens de eerste twee jaar ziekte) dat wij ons voldoende hebben ingespannen om de werknemer te laten re-integreren, dan kan de werkgever verplicht worden om ook het derde jaar loon door te betalen (gemiddelde loonsom € 60.000).

Het is om deze reden onontkoombaar om een adequate verzuimregistratie te voeren. Binnen ons salarispakket is er de mogelijkheid om een verzuimmodule te implementeren. Met deze verzuimmodule worden leidinggevenden meegenomen in de te zetten stappen in het kader van de Wet Verbetering Poortwachter en ons eigen verzuimbeleid. De module is aan de hand van een takenlijst met concrete acties (op basis van de WVP en ons verzuimbeleid), die aanpasbaar is en uit te breiden is. De uitkomsten van de acties worden automatisch gearchiveerd in het personeelsdossier van de betreffende medewerker (in de huidige situatie is dit niet het geval, leidinggevende moet de uitkomst per mail sturen naar de PSA en zij archiveren het vervolgens).

De aanschaf van de verzuimmodule heeft een groot aantal voordelen:

- De module is financieel voordeliger (betreffen eenmalige implementatiekosten) dan het handmatig sturen van signalen vanuit de PSA aan leidinggevenden en HR adviseurs en hun te informeren over de te zetten stappen (werkwijze / formulieren)
- De module slaat uitkomsten van acties automatisch op in het personeelsdossier.
- Leidinggevenden en HR-adviseurs worden conform de Wet Verbetering Poortwachter door de module geleid. Zij kunnen zo de juiste acties ondernemen en worden voorzien van de juiste formulieren.
- We voorkomen het risico op de verplichting om het derde ziektejaar door te betalen (na de eerste twee jaar ziekte), gemiddelde loonsom € 60.000.

Het gaat hier om eenmalige kosten van € 13.000 in totaal (€ 6.500 per gemeente). Dit bedrag wordt ten laste van de algemene reserve gebracht.

[Kadernota nr. 0.04e]

Adviseur Inkoop een Aanbesteding (uitbreiding formatie 0,4 Fte)

In de afgelopen jaren is gebleken dat de gezamenlijke organisaties in onvoldoende mate voldoen aan de geldende inkoop- en (EU-)aanbestedingsregels. Dit heeft in deze jaren geleid tot (forse) onrechtmatigheden ten aanzien van de EU-aanbestedingsregels en had afkeurende accountantsverklaringen ten aanzien van de rechtmatigheid tot gevolg. Rechtmatig inkoop en

aanbesteding is en blijft een belangrijk punt voor de gezamenlijke organisaties en vraagt adequate advisering en ondersteuning. Om de inkoop- en aanbestedingstrajecten te verbeteren, de huidige kwetsbaarheid te verminderen en de risico's te beperken, is uitbreiding van de huidige capaciteit (1 fte juridisch adviseur inkoop en aanbesteding) met structureel 0,4 Fte noodzakelijk. De structurele kosten van deze uitbreiding bedragen per gemeente € 16.000 per jaar.

[Kadernota nr. 0.04g-1]

Adviseur Inkoop en Aanbesteding (uitbreiding formatie 1,6 Fte)

Binnen de organisatie is de inkoopfunctie decentraal belegd. Er is geen inkoopafdeling en er zijn geen inkoopadviseurs in dienst. Kortom de teams/afdelingen zijn zelf geheel verantwoordelijk voor hun inkopen en aanbestedingen binnen de gestelde kaders. Het (rechtmatigheids-) belang van inkoop is groot en de gemeentelijke uitgaven moeten rechtmatig tot stand komen. Het belang van het goed beheersen van de inkoopfunctie en (complexe) aanbestedingsprocedures is toegenomen. Er is decentraal niet voldoende kennis en capaciteit aanwezig om aanbestedingsprocedures te doorlopen. Inkopen en aanbesteden vereist expertise en capaciteit. Zowel kwalitatief als kwantitatief is het noodzakelijk om een professionaliseringsslag te maken om meer grip te krijgen en in control te komen en te blijven. Dit om de rechtmatigheid te borgen, maar ook zeker adequaat en op juiste wijze te voorzien in de inkoopbehoefte van de organisatie.

De organisatie gaat over naar een centraal gecoördineerd inkoopmodel. Deze vorm combineert de voordelen van centrale- en decentrale inkoop. Een gecoördineerde inkooporganisatie houdt in, dat het management het creëren van draagvlak combineert met een bundeling van behoeften binnen de totale organisatie. De organisatie bereikt dit door medewerkers uit verschillende afdelingen zo actief en gecoördineerd mogelijk te betrekken bij de inkoopactiviteiten. Voor elk inkoopsegment dat men tactisch inkoopt, stelt de organisatie een tijdelijk multidisciplinair inkoopteam samen. Hiervoor is echter voldoende deskundige en personele capaciteit een randvoorwaarde. In de huidige organisatie is het vereist dat per domein een inkoopadviseur wordt aangesteld die optreedt als inkoopadviseur en procesbegeleider van de aanbestedingen. Inkooppakketten kunnen worden toegedeeld aan de inkoopadviseurs waarbij domein specifiek doch integraal wordt gekeken. Ieder domein wordt voorzien van een inkoopadviseur (Bedrijfsvoering 1 fte, Ruimte+Beheer/afdelingen 0,6 fte; het Sociaal Domein is al voorzien van een inkoopadviseur). Dit alles wordt centraal gecoördineerd en aangestuurd door een centrale inkoopcoördinator en met ondersteuning/advisering van een juridisch adviseur inkoop en aanbesteding. De structurele kosten van deze uitbreiding bedragen per gemeente € 62.000 per jaar.

[Kadernota nr. 0.04g-2]

Kosten voor het MTO (tweejaarlijkse kosten van € 25.000)

We achten het belangrijk om iedere twee jaar een MTO (medewerkerstevredenheidsonderzoek) te houden. We peilen dan de algemene tevredenheid van de medewerkers. Medewerkers rekenen ook op deze frequentie. Dit levert waardevolle informatie op voor het MT en zo kan de bedrijfsvoering eventueel ook bijgesteld worden. De kosten van een dergelijk onderzoek eens per twee jaar zijn ongeveer € 25.000 (per gemeente dus € 12.500 per twee jaar). In het afgelopen jaar (2019) hebben we een dergelijk onderzoek uitgevoerd. In verband met de huidige financiële positie van de gemeente voor de jaren 2020 e.v. is er kritisch gekeken naar onder meer de kosten van dergelijke onderzoeken. We benadrukken nogmaals het belang van een periodiek MTO. Daarom willen we het komende jaar benutten om te bepalen op welke

wijze wij in de toekomst de algemene tevredenheid van onze medewerkers willen meten en in welke frequentie. Pas als dit duidelijk is kunnen we ook iets zeggen over de kosten. Daarom stellen wij voor om de, in de kadernota verwerkte reeks van € 12.500 per twee jaar per gemeente, voorlopig te laten vervallen.

[Kadernota nr. 0.04i]

Gepersonaliseerde digitale gemeentelijke informatievoorziening

Het doel van gepersonaliseerde digitale gemeentelijke informatievoorziening is verbetering van de (online) dienstverlening. Dit zorgt voor minder belasting op de andere kanalen zoals telefonie en balies door de meer proactieve en persoonsgerichte communicatie. Er zijn vele digitale middelen beschikbaar om de burger gericht en sneller van dienst te zijn. Tal van gemeenten slaan deze weg in, Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel volgen hierin.

Vorig jaar heeft de raad van Achtkarspelen hiertoe € 30.000 beschikbaar gesteld. In het kader van "Samen tenzij" verdelen we de kosten van gepersonaliseerde dienstverlening, zoals geïnitieerd door de gemeenteraad van Achtkarspelen, over beide gemeenten. Dit betekent voor Tytsjerksteradiel € 15.000. Het budget van de gemeente Achtkarspelen kan worden verminderd met € 15.000.

[Kadernota nr. 0.04k]

Kwantitatieve en kwalitatieve impuls financiën & control

De kwaliteit van de beheersorganisatie binnen de gemeenten en de werkmaatschappij is ondermaats. De beheersing van de processen binnen onze organisaties voldoet voor een (belangrijk) deel niet aan de te stellen eisen en er is sprake van meerdere aandachtspunten voor verbetering. De gemeenten zijn in de jaren 2017 en 2018 geconfronteerd met forse financiële tekorten. Door te late, onvolledige en soms foutieve informatievoorziening zijn besturen, colleges en raden hiermee bij herhaling verrast. Tijdige bijsturing was hierdoor niet of nauwelijks mogelijk. Daarbij kon ook de accountant in de afgelopen jaren niet of in beperkte mate steunen op de interne beheersing. Dit heeft bij de jaarrekeningen geleid tot meerdere oordeelsonthoudingen op het gebied van de getrouwheid en de rechtmatigheid en in enkele gevallen tot afkeurende verklaringen op het gebied van rechtmatigheid en verklaringen met beperking voor getrouwheid.

Om meer grip te krijgen op begroting en jaarrekening is het verbeterplan bedrijfsvoering vastgesteld. Door verbetering van de structurele beheersing van de processen (o.a. op het gebied van processen, procedures, budgethouderschap, budgetbeheer, rollen, taken en verantwoordelijkheden, P&C, integrale advisering en (verbijzonderde) interne controle), moet de bedrijfsvoering weer op orde komen. Om deze uitdagingen het hoofd te kunnen bieden, hebben de colleges van B&W op 26 maart 2019 besloten tot een kwantitatieve en kwalitatieve impuls van het team Financiën. Als vervolg hierop is een reorganisatieplan geschreven waarin deze impuls is aangebracht. Het DB van de werkmaatschappij heeft een voorgenomen besluit genomen over het reorganisatieplan. Het plan ligt nu voor advies bij de OR.

De belangrijke vereisten die in dit kader aan het team financiën kunnen worden gesteld, zijn dat zij de toegevoegde waarde (voorzien in maatschappelijke behoeften en het oplossen van maatschappelijke vraagstukken) van de organisaties kritisch kan beoordelen, zichtbaar kan maken en ook zicht heeft op de besteding van de financiële middelen; kortom een relatie kan leggen tussen maatschappelijke en financiële resultaten. Daarbij wordt de context waarbinnen de teamleden van financiën werken vanzelfsprekend complexer, eisen en verantwoordelijkheden groter, kennis en organisatie van beheersing van IT-systemen steeds

groter. Bovendien heeft de komst van de GR Werkmaatschappij 8KTD geleid tot het ontstaan van drie organisaties, wat bij het team financiën ook zorgt voor een grotere complexiteit.

In het reorganisatieplan wordt voor het team Financiën een uitbreiding voorzien van 3,4 fte, waarvan dus 1 fte tijdelijk voor 2 jaar (2020 en 2021). De structurele uitbreiding van de formatie (2,4 fte) incl. een kwaliteitsimpuls bedraagt structureel € 300.000 per jaar (€ 150.000 per gemeente); de incidentele uitbreiding voor 2020 en 2021 bedraagt € 90.000 per jaar (€ 45.000 per gemeente).

[Kadernota nr. 0.04o]

Energielabel gemeentelijke gebouwen

Vanuit de overheid is er een verplichting opgesteld dat kantoorgebouwen groter dan 100m² voor 1 januari 2023 moeten voldoen aan Energielabel C. Dit is opgenomen in het bouwbesluit. Concreet is artikel 5.11 van het bouwbesluit gewijzigd op 17 oktober 2018. Daarin is gesteld dat een kantoorgebouw een energie-index van 1,3 of beter moet hebben. Als dit per 1 januari 2023 niet het geval is mag het gebouw niet meer gebruikt worden. In 2008 heeft een adviesbureau vastgesteld dat het gemeentehuis een Energielabel G heeft. Na 2008 zijn er verschillende verbouwingen en wijzigingen van de installaties geweest. Deze wijzigingen zijn niet verwerkt in het Energielabel overzicht. Het voorstel is om een energie-adviesbureau uit te laten zoeken wat het energielabel van het gemeentehuis nu is en wat er voor nodig is om het gebouw aan energielabel C te laten voldoen. Uit het onderzoek moet duidelijk worden welke maatregelen nodig zijn en welke kosten dit met zich meebrengt.

We laten een energie adviesbureau uitzoeken wat het energielabel van het gemeentehuis nu is en wat er voor nodig is om het gebouw aan energielabel C te laten voldoen. Uit het onderzoek moet duidelijk worden welke maatregelen nodig zijn en wat de kosten daarvoor zijn. Het vervolgtraject is dan dat we moeten kijken hoe we het gaan financieren en hoe we de werkzaamheden in de tijd weg gaan zetten zonder veel overlast aan medewerkers en bezoekers te veroorzaken. Het uitvoeren van het **onderzoek** moet naar schatting € 30.000 kosten. De kosten hiervan zijn meegenomen in de bestuursrapportage 2019.

[Kadernota nr. 0.04s]

Kerstpakketten en kerstmarkt

Jaarlijks wordt er voor de medewerkers een kerstviering met kerstpakket/-markt georganiseerd. De hieraan verbonden kosten zijn tot op heden niet goed verwerkt in de begroting. Om de kerstviering te kunnen continueren zijn structureel middelen nodig. Voorgesteld wordt om de kosten van de kerstviering nu structureel op te nemen in de begroting. De kosten per gemeente bedragen € 20.000 per jaar.

[Kadernota nr. 0.04t]

Risico inventarisatie arbozaken (RI&E)

Als goed werkgever willen wij onze medewerkers een veilige werkomgeving bieden. In wet- en regelgeving (Arbowetgeving) ligt vast waaraan een veilige werkomgeving moet voldoen en wat de verplichtingen zijn voor ons als werkgever. De Arbeidsinspectie toetst op de naleving hiervan en kan bij het (herhaaldelijk) niet voldoen aan de te stellen eisen hoge boetes opleggen. We beschikken sinds begin dit jaar over een preventiemedewerker (=wettelijke verplichting) die zich bezighoudt met de arbeidsomstandigheden binnen onze gemeentelijke organisaties.

In het afgelopen jaar zijn risico's geïnventariseerd (d.m.v. een Risico Inventarisatie & Evaluatie-RI&E) op de ongeveer 35 locaties van beide gemeenten en is er een risico-inventarisatie voor de verschillende functies van de buitendienst gemaakt (d.m.v. een Taak Risico Analyse- TRA; ook wel Functie RI&E genoemd). Deze TRA wordt gemaakt van de functies, die de risico's niet lopen op de locatie maar onderweg en geldt met name voor functies in de buitendienst. Er is duidelijk geworden waar risico's liggen en welke acties er moeten worden genomen om te voldoen aan wet- en regelgeving.

In 2020 wordt een gestart gemaakt met diverse acties (inhaalslag) om de risico's weg te nemen of te minimaliseren. In de jaren vanaf 2021 worden deze acties gecontinueerd en bijgehouden. De incidentele kosten in 2020 die voortkomen uit de RI&E's en TRA's bedragen € 144.000. Vanaf 2021 bedragen de structurele kosten € 74.000 per jaar.

Onderstaand zijn de verschillende onderdelen (acties) uitgesplitst:

Risico inventarisatie arbozaken (RI&E)

- Vaccinaties medewerkers risicovolle functies (Hepatitis A, Hepatitis B en DTP)
  - € 70.000 (2020, incidentele inhaalslag), € 15.000 (2021), € 15.000 (2022), € 15.000 (2023)
- Lymescreening
  - Verdeling o.b.v. aantal medewerkers
  - € 30.000 (2020, incidentele inhaalslag), € 15.000 (2021), € 15.000 (2022), € 15.000 (2023).
  - In 2020 evaluatie van het bedrag en evt. aanpassing.
- Aanpassing werkplekken / werklocaties
  - Verdeling o.b.v. aantal medewerkers
  - € 40.000 (2020, incidentele inhaalslag), € 40.000 (2021), € 40.000 (2022), € 40.000 (2023)
- Toetsing RI&E's & TRA's
  - Verdeling 50/50
  - € 4.000 (2020, incidentele inhaalslag), € 4.000 (2021), € 4.000 (2022), € 4.000 (2023)

TOTAAL

- **2020 € 144.000**
- **2021 € 74.000**
- **2022 € 74.000**
- **2023 € 74.000**

[Kadernota nr. 0.04w]

Aanpassen opleidingsbudgetten

Op dit moment bedraagt het opleidingsbudget ongeveer 1,2% van de loonsom. Om de gewenste doorontwikkeling van de organisaties, het leiderschap en de medewerkers te kunnen realiseren, is meer opleidings- en ontwikkelbudget noodzakelijk. Binnen de gemeentelijke overheid is een norm van 2% van de loonsom gebruikelijk (A+O Fonds). Op dit moment voldoen we niet aan deze norm. Om te zorgen dat de organisaties in staat zijn om duurzaam van meerwaarde te zijn voor de samenleving, moet er continu in de organisaties en medewerkers worden geïnvesteerd. Dit is passend bij goed werkgeverschap. Toegroeien naar 2% van de loonsom betekent vanaf respectievelijk 2020 en 2021 een uitzetting van € 130.000 en €160.000 per gemeente en vanaf 2022 structureel € 198.000 per gemeente. Deze structurele

uitzetting was onderdeel van de Kadernota 2019 zoals die door uw raad in juli 2019 is behandeld. In verband met de huidige financiële positie van de gemeente voor de jaren 2020 e.v. is er kritisch gekeken naar onder meer het opleidings- en ontwikkelbudget. We willen vasthouden aan de groei van dit budget (tot de landelijke norm), maar verlagen voorlopig het tempo waarin dit gebeurt. Zodra de financiële situatie dat weer toelaat willen we het groeitempo weer opvoeren. De temporisering betekent vanaf respectievelijk 2020 en 2021 nu een uitzetting van € 65.000 en € 80.000 per gemeente en vanaf 2022 structureel € 99.000 per gemeente.

[Kadernota nr. 0.04x]

Aanpassen budget ziektevervang

De budgetten voor ziektevervang zijn op dit moment ontoereikend om adequaat in vervanging bij ziekte te kunnen voorzien. De continuïteit van de dienstverlening en bedrijfsvoering loopt daarmee gevaar. Voor de drie organisatie(s) gezamenlijk is op dit moment 0,7% van de loonsom beschikbaar om te kunnen vervangen bij ziekte. Onvoldoende om de continuïteit in dienstverlening en bedrijfsvoering te kunnen garanderen met (mogelijk) negatieve gevolgen voor de kwaliteit en klanttevredenheid. Bovendien is er een reële kans dat het ziekteverzuim stijgt als er bij ziekte niet in vervanging kan worden voorzien. Het is noodzakelijk om te groeien naar een budget voor ziektevervang van 2% van de totale loonsom. Dit betekent een structurele uitzetting van de begroting met € 248.000 per jaar per gemeente.

[Kadernota nr. 0.04y]

Informatieveiligheid en privacy

Vanaf mei 2018 geldt de AVG en per januari 2020 is de Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) van kracht. De BIO is een update van de huidige BIG, "Baseline Informatiebeveiliging Gemeenten". De meest basale onderdelen van deze wet- en regelgeving zijn inmiddels geïmplementeerd echter nog in onvoldoende mate. In het recent uitgevoerde RKC-onderzoek is tevens geconstateerd dat beide gemeenten, volgens externe analyses, niet geheel in control zijn op het gebied van informatiebeveiliging. Om in control te komen, zoals ook benoemd in het RKC-rapport, zijn de volgende onderwerpen minimaal benodigd:

- Een bewustwordingscampagne met continue karakter
- Het opstellen en implementeren van een informatiebeveiligingsbeleidsplan
- Het uitvoeren van risicoanalyses en implementeren van informatiebeveiligingsmaatregelen, ook voortkomend uit privacy analyses.

De totale jaarlijkse kosten worden ingeschat op € 35.000 (€ 17.500 per gemeente per jaar). Dit betreft overigens een eerste verkenning van de toenemende urgentie van informatieveiligheid en privacy. Er wordt onderzocht in een meerjarenplan of dit voldoende borging geeft.

[Kadernota nr. 0.04z]

Maatregelenpakket

Op basis van de opiniërende raadsbehandeling van de Kadernota zijn de toe te passen maatregelen verwerkt in de nu voorliggende meerjarenbegroting. In onderstaande tabel worden de maatregelen gepresenteerd, evenals mogelijk al gerealiseerde effecten. Voor nadere informatie zie bijlage 3.2.

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
TS-0.4 beh 03 Uitstel vervanging deel wagenpark	-	-	52	12
TS-0.4 Pd 2 Faseren onderzoekskosten Dienstverlening	3	-	3	-
TS-0.4 Pd 5 Mindere dienstverlening – kanaal balie (i.r.t. TS-0.4 Pd 4)	-	-	-	-
TS00.4 Pd 4 Mindere dienstverlening – kanaal telefonie	5	10	20	20
TS-04 IenA 4 Centrale Postkamer	-	-	5	5
TS-04 Pd 1 Afschaffen Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA)	11	11	11	-
Taakstelling op dit programma	19	21	91	37

Beleidsindicatoren (BBV)

Voor het toelichten van de effecten van beleid op de programma's gebruiken gemeenten beleidsindicatoren. Vanaf begrotingsjaar 2017 zijn alle gemeenten verplicht dit in ieder geval te doen aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren. Hiermee kunnen raadsleden zich een beeld vormen van de (beoogde) effecten van het gemeentelijk beleid.

Indicator	Meting	Eenheid	Refertejaar
Overhead	10,6	euro	(2018)
Ontwikkeling t.o.v. de vorige meting			
Prognose o.b.v. de historie			

(Voor een nadere toelichting verwijzen wij naar de bijlage 'Beleidsindicatoren BBV')

Overige onderwerpen

Overhead

Wat willen we bereiken en hoe gaan we dan doen

Bedrijfsvoering/overhead

De gemeente staat voor uitdagende opgaven. Zij wordt geconfronteerd met een combinatie van grote maatschappelijke veranderingen, toenemende verwachtingen van inwoners, ondernemers en bezoekers en beperkte financiële middelen door achterblijvende financiering vanuit het Rijk. Om in deze setting als lokale overheid blijvende toegevoegde waarde te kunnen bieden, is het nodig om de verbinding met onze samenleving te versterken zodat we beter

kunnen aansluiten bij de levende behoeften en tot betere afgewogen keuzes kunnen komen. Daarnaast is een voortdurende sturing op efficiency en effectiviteit van groot belang. Dit alles vraagt visie, sturing en leiderschap binnen onze gemeentelijke organisatie, maar ook een goede beheersing van processen en risico's.

Per 1 januari 2019 is de gezamenlijke organisatie van de gemeenten Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel opnieuw ingericht. Dit heeft al tot de eerste verbeteringen geleid op het gebied van de sturing, de communicatie en de resultaten. Om echter de volgende slag te kunnen maken, krijgt de organisatie op verschillende onderdelen een kwaliteitsimpuls. Inzet hierbij is om de basis verder op orde te krijgen. Verbetering van de (bedrijfsvoerings)processen moet leiden tot structurele beheersing van de (financiële) processen, hetgeen leidt tot goedkeurende verklaringen van de accountant op de aspecten rechtmatigheid en getrouwheid. Daarnaast vraagt de groei van de organisatie om een doorontwikkeling van de medewerkers, teams, leidinggevenden en het managementteam.

Het cluster Bedrijfsvoering speelt een belangrijke rol in de ondersteuning en advisering van de organisatie(s) en de besturen op alle taakvelden van bedrijfsvoering. Het cluster staat voor een solide, betrouwbare en integrale bedrijfsvoering. Zij voorziet hiertoe in de informatiebehoefte, advisering, kaderstelling en ondersteuning van het gemeentebestuur (raad en college) en de organisatie. In het dagelijkse werk staat de (interne) klantvraag centraal. Het cluster wil hierbij steeds meer als de bedrijfspartner van de organisatie fungeren en zich dicht(er)bij de primaire en sturende processen positioneren. Dit vraagt om een integrale manier van werken, een stevige invulling van het adviseurschap en een professionele opdrachtgever-opdrachtnemer relatie. Zo zal het cluster gevraagd, maar ook ongevraagd adviseren.

In onderstaande alinea's staat kort aangegeven waar de verschillende bedrijfsvoeringsdisciplines zich het komende jaar op zullen richten.

Professionalisering inkoopfunctie

Uitgangspunt voor de inrichting en herijking van de inkoopfunctie van de gemeentelijke organisatie is dat het grote financiële en juridische (rechtmatigheids-) belang van inkoop toeneemt en dat daardoor ook het belang van het goed beheersen van de inkoopfunctie en complexe aanbestedingsprocedures toeneemt. Om dit te bereiken is het noodzakelijk dat er een professionalisering van de inkoopfunctie plaatsvindt. Om die reden zal er overgegaan worden naar een centraal gecoördineerd inkoopmodel. Hiermee ontstaat er meer grip op de inkoopacties binnen de gemeente en wordt een belangrijke stap gezet in het structureel rechtmatig en doelmatig inkopen. Hiervoor is echter voldoende deskundige en personele capaciteit een randvoorwaarde. Insteek hierbij is dat er per domein een inkoopadviseur wordt aangesteld, die optreedt als procesbegeleider van de aanbestedingen (zoals nu geregeld voor het sociaal domein). Inkooppakketten kunnen hierbij worden toegedeeld aan de inkoopadviseurs, waarbij domein specifiek wordt gekeken.

Communicatie in het hart van het beleid

De inzet van het team communicatie is erop gericht de 'mienskip' vroegtijdig te informeren en te betrekken bij de ambities van onze colleges en de (wettelijke) taken van de gemeenten. Daarnaast helpt het team de colleges en organisaties te anticiperen op wat er in de samenleving speelt, met de collegeakkoorden en de organisatievisie als uitgangspunt. Dit doen we door vroegtijdig communicatievraagstukken te signaleren en te analyseren. Door met elkaar de omgeving, het speelveld, in beeld te brengen en samen een heldere boodschap voor uiteenlopende doelgroepen te formuleren. Tevens wordt er meegedacht over de timing en inzet van middelen om doelen te behalen. Kortom, de meerwaarde in het hart van het beleid en de organisatie laten zien. Dat is waar communicatie zich in de komende periode nog meer op wil richten.

De organisaties en de omgeving waarin wij werken, zijn voortdurend in beweging. Communicatie is daarbij niet meer alleen het kunstje van het team communicatie, maar een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Gemeentebestuur, directie en de 'mienskip' verwachten van ons allemaal een omgevingsbewuste houding. Beleidsmedewerkers en projectleiders zijn voortdurend in contact met de 'mienskip'. Het team communicatie wil een strategische communicatierol in processen vervullen en de coachende rol voor bestuurders en collega's nog verder ontwikkelen. Daarnaast willen we ons in gemeenteland (weer) onderscheiden op het inzetten van nieuwe middelen en technieken. Wij willen weer de innovator zijn en een voorbeeld zijn voor anderen (vanuit interne communicatie, burgerparticipatie, arbeidsmarktcommunicatie of bijvoorbeeld inzet van social media).

HRM

In het jaar 2020 gaat HRM werken aan een stevige basis voor de komende jaren. Er wordt een strategisch HRM plan opgesteld, passend bij de gekozen visie, missie en koers van de organisatie. Hierin zal veel aandacht besteed worden aan goed werkgeverschap, de manier waarop we samenwerken met elkaar en de klant. Verder gaan wij werken aan het resultaatgericht werken, aan de verantwoordelijkheden laag leggen en het versterken van leiderschap in de organisatie. In 2020 zal de prioriteit liggen bij het strategischer positioneren van de adviesfunctie, passend bij de keuzes van de organisatie, en het op orde brengen van de basis. Ons uitgangspunt is; dat we een moderne en inspirerende werkgever willen zijn die gebruik maakt van digitalisering en creatieve uitingsvormen.

Verder zal worden ingezet op het terugdringen van het ziekteverzuim, het verlagen van de hoge werkdruk, het verhogen van het werkplezier, het creëren van goede arbeidsomstandigheden (o.a. met behulp van uitgevoerde RI&E's), het voorzien van onze medewerkers met actuele kennis en vaardigheden (d.m.v. opleiding), het blijven van een goede werkgever voor onze medewerkers en het worden van een aantrekkelijke werkgever voor nieuwe talenten.

Administratie en Belastingen

Naast de reguliere werkzaamheden (financiële administratie, heffen & innen en de personeels- en salarisadministratie) wordt binnen het team Administratie & Belastingen gewerkt aan enkele overkoepelende projecten ter ondersteuning van de interne organisatie. Belangrijke projecten (2019/2020) zijn de invoering van een nieuw financieel systeem, automatiseren van bestaande HRM-processen (E-HRM), de invoering van een nieuw formatie- en scenariosysteem, implementatie van een verzuimmodule en tot slot de invoering van een organisatiebreed tijdregistratiesysteem.

Financiën

Om als organisatie (beter) in control te komen vindt eind 2019 een reorganisatie plaats bij het team Financiën, waarbij wordt geïnvesteerd in kwaliteit en kwantiteit van de medewerkers. Hiermee zijn we beter in staat om de kwaliteit van de adviezen en daarmee control op de organisatie te borgen.

Informatisering & Automatisering

Voor het team I&A ligt de opgave bij het harmoniseren van het applicatielandschap (software), het versterken van de infrastructuur en het mogelijk maken van tijd- en plaatsonafhankelijk werken. We staan voor de uitdaging om noodzakelijke software verder te harmoniseren. Zo moeten onder meer het huidige zaakstelsel, het KCC-systeem, de website, e-formulieren en kennisbank nog worden vervangen. Ook de noodzakelijke hardware vraagt om een uitbreiding. Om te voldoen aan de Digitale agenda 2020, aan onze eigen ambities op het gebied van (digitale) dienstverlening en om de beschikbare data beter te kunnen benutten, willen we samen met de raden een meerjaren-ontwikkelrichting vaststellen. Andere uitdagingen voor het team I&A liggen – zoals ook bleek uit het recente rapport van de gemeentelijke rekenkamer – op het gebied van informatiebeveiliging, privacy van persoonsgegevens (formatie Functionaris gegevensbescherming), de voorbereidingen voor het kunnen waarderen op gebruiksoppervlakte (GBO) en de implementatie van de basisregistratie ondergrond (BRO).

Interne diensten/Facilitaire Zaken

In de periode mei t/m september 2019 is onderzoek gedaan naar de inrichting en het gebruik van beide gemeentehuizen. Deze was namelijk nog grotendeels afgestemd op de situatie van voor de samenvoeging van het personeel. De wijzigingen in de organisatie per 1-1-2019 (waaronder het samenvoegen van de beleidsafdelingen en concernstaven) en de wensen vanuit de organisatie vroegen om herijking van de inrichting en het gebruik van onze huisvesting. Daarnaast hebben de raden besloten om twee van de vier gebiedsteams in het Sociaal Domein intern te huisvesten (ieder gemeentehuis één gebiedsteam). Van het onderzoek is een adviesrapport huisvesting gemaakt. Onderdeel van dit rapport is het vlekkenplan, waarin duidelijk wordt hoe de gemeentehuizen efficiënter kunnen worden gebruikt, hoe de gebiedsteams worden ondergebracht en hoe de teams zullen worden verdeeld over beide gemeentehuizen. De verwachting is dat de verplaatsing van een aantal teams en de realisatie van de evt. benodigde aanpassingen eerste helft 2020 worden afgerond.

Wat gaat het kosten?

Programma 0. Bestuur en ondersteuning						
(x € 1.000)	Rekening	Begroting				
Lasten en baten vóór stortingen in of onttrekkingen aan de reserves						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	10.130	8.094	8.513	8.283	8.222	8.209
Baten	333	195	225	225	225	225
Saldo	- 9.797	- 7.900	- 8.289	- 8.058	- 7.997	- 7.984

Per taakveld (excl. stortingen in of onttrekkingen aan de reserves)

0.4 Overhead

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	10.130	8.094	8.513	8.283	8.222	8.209
Baten	333	195	225	225	225	225
Saldo	- 9.797	- 7.900	- 8.289	- 8.058	- 7.997	- 7.984

TOTAAL						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	10.130	8.094	8.513	8.283	8.222	8.209
Baten	333	195	225	225	225	225
Saldo	- 9.797	- 7.900	- 8.289	- 8.058	- 7.997	- 7.984

Verklaring verschillen

(x € 1.000)	
Start van de Kadernota met betrekking tot dit programma	- 7.856
Beleidsontwikkelingen, behandeld in de Kadernota (excl. maatregelenpakket)	- 743
Maatregelenpakket, behandeld in de Kadernota	7
Autonome ontwikkelingen, behandeld in de Kadernota	220
Ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting	90
- Actualisering kapitaallasten	89
- Begrotingswijzigingen/awn's WM (gevolgen DO en/of WM)	- 135
- Budgettair neutraal	- 199
- Niet-budgettair neutraal	- 666
- Personeelslasten	1.001
Saldo van dit programma	- 8.289

Te verklaren ontwikkelingen tussen behandeling Kadernota en behandeling begroting

90

Toelichting	(x € 1.000)
<i>(bedragen x € 1.000)</i>	
Beleidsmatige ontwikkelingen ná behandeling van de Kadernota	
- Heroverweging Kadernota 2020: Kerstpakketten	5
- Heroverweging Kadernota 2020: Aanpassing opleidingsbudgetten	50
- Heroverweging Kadernota 2020: Kosten voor het MTO	
In de Kadernota is € 930.000 verantwoord op programma Overhead. Een deel daarvan hoort BBV-technisch in de begroting thuis op andere programma's:	
- 0.04b HR 21 Onderhoudsronde naar Algemene dekkingsmiddelen (€ 138.000)	
- 0.04k Gepers. digitale gemeentelijke informatievoorziening naar progr. 0 (€ 15.000)	
- 0.04x Aanpassen opleidingsbudgetten, deel naar Algemene dekkingsmiddelen (€ 29.000)	
- 0.04y Aanpassen budget ziektevervangng, deel naar Algemene dekkingsmiddelen (€ 49.000)	
Van 7.12 Uitvoering verbeterplan VTH wordt deels onder Overhead verantwoord (€ 24.000)	
Per saldo wordt € 743.000 verantwoord onder Overhead.	
Overige ontwikkelingen	
- In de Kadernota werd reeds aangekondigd dat er een RI&E onderzoek plaats zou vinden in 2019. Op dat moment waren de financiële gevolgen voor 2020 en verder nog niet in beeld vanwege het lopende onderzoek. Inmiddels is het onderzoek afgerond en zijn ook de financiële consequenties bekend. Zie ook de eerder verstrekte informatie binnen dit programma voor meer info.	-88
- Herstel van een per omissie gemuteerde budgetten verzekeringen.	-13
- De onderhoudsplanningen van de onder overhead vallende gebouwen zijn geactualiseerd. Dit heeft tot iets hogere verwachte kosten geleid.	-4
- Autonome ontwikkeling: Kostprijsverhogende BTW	-158
- Autonome ontwikkeling: Actualisering kapitaallasten	15
- Autonome ontwikkeling: Actualisering personeelskosten TD en/of 8KTD	275
- Autonome ontwikkeling: Actualisering bijdragen 8KTD over taakvelden en/of programma's	8

Vennootschapsbelasting

Per 1 januari 2016 is de vennootschapsbelasting (hierna VPB) uitgebreid voor ondernemingen van publiekrechtelijke lichamen en daarmee ook voor gemeenten.

De wijziging in de VPB beoogt niet alle activiteiten van een gemeente in de belastingheffing te betrekken maar alleen die activiteiten waarmee de gemeente via een (materiële) onderneming deelneemt aan het economisch verkeer en in concurrentie treedt met de private sector.

De gemeente heeft in samenwerking met EFK Belastingadviseurs getoetst welke activiteiten op basis van de huidige stand van de wetgeving en de huidige vorm van de organisatie waarschijnlijk als een belaste activiteit moet worden aangemerkt.

Behoudens het grondbedrijf oefent de gemeente op dit moment geen activiteiten uit die leiden tot een belastingplicht.

Onvoorzien

Wat gaat het kosten?

Programma 0. Bestuur en ondersteuning						
(x € 1.000)	Rekening	Begroting				
Lasten en baten vóór stortingen in of onttrekkingen aan de reserves						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.426	2.612	1.822	1.996	510	555
Baten	2	11	15	11	11	11
Saldo	- 1.425	- 2.600	- 1.807	- 1.985	- 499	- 544

Per taakveld (excl. stortingen in of onttrekkingen aan de reserves)

0.8 Overige baten en lasten

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.426	2.612	1.822	1.996	510	555
Baten	2	11	15	11	11	11
Saldo	- 1.425	- 2.600	- 1.807	- 1.985	- 499	- 544

TOTAAL						
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	1.426	2.612	1.822	1.996	510	555
Baten	2	11	15	11	11	11
Saldo	- 1.425	- 2.600	- 1.807	- 1.985	- 499	- 544

1.5 Paragrafen

Lokale heffingen

Inleiding

Deze paragraaf geeft een overzicht van de diverse lokale heffingen en belastingen op hoofdlijnen. Hiermee ontstaat inzicht in de lokale lastendruk. Dit is van belang voor de integrale afweging tussen enerzijds beleid en anderzijds inkomsten. Ook wordt weergegeven welk beleid de gemeente in het begrotingsjaar zal voeren ten aanzien van de lokale heffingen en de kwijtschelding hiervan.

De lokale heffingen vormen een belangrijke inkomstenbron voor de gemeente. De heffingen worden voor het grootste deel opgebracht door burgers.

Uitgangspunten leges- en tarievenbeleid

Algemeen

De uitgangspunten van ons legesbeleid worden expliciet opgenomen in deze paragraaf. Door het eenduidig opnemen van informatie over tarieven en heffingen in de verschillende jaarstukken en het daarbij verstrekken van inzicht in de mate van kostendekkendheid op hoofdlijnen krijgt de raad sturingsmogelijkheden aangereikt. Zo kan de raad op een verantwoorde wijze keuzes maken ten aanzien van de gewenste en benodigde hoogte van tarieven c.a.

Basis van het beleid

Per 1 januari 1994 zijn de (huidige) Gemeentewet en de wet Materiële belastingbepalingen van kracht geworden. De huidige legesverordening kent nog steeds zijn basis vanuit deze wetswijziging. Bij de jaarlijkse vaststelling van deze verordening is telkens vanuit deze kaders verder gewerkt.

Uitgangspunten van beleid voor begroting 2020

Bij het samenstellen van de begroting 2020 en de meerjarenraming is op grond van de kaderbrief van december 2018, de Kadernota 2020 – 2023 (voorjaar 2019) en de nadere kaderstelling voor de begroting 2020 en verder rekening gehouden met de volgende uitgangspunten:

- Verhoging van de totale OZB-opbrengst met 2,0 % voor 2020 ten opzichte van 2019
- Verhoging van de afvalstoffenheffing voor meerpersoonshuishoudens met € 83,40 en voor eenpersoonshuishoudens met € 58,20; dit als gevolg van het grondstoffen-beleidsplan, het Beleidskader Sociaal Domein Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel en de normale autonome ontwikkelingen.
- Verhoging van de rioolheffing met respectievelijk € 2,40 en € 3,00 voor huurders van een- en meerpersoonshuishoudens én verhoging met respectievelijk € 3,60 en € 4,20

voor eigenaar/bewoners; dit op basis van de uitgangspunten vermeld in het vGRP (jaarlijkse stijging van 3%).

- Daar waar dat mogelijk was, zijn de tarieven verhoogd met een inflatiecorrectie van 2,0%.

Belastingen

In het hiernavolgende overzicht worden de opbrengsten van de gemeentelijke belastingen en leges voor 2020 weergegeven. Ook is er een vergelijking met de begroting van 2019 gemaakt.

Belasting (x € 1.000)	Begroting 2020	Begroting 2019	Vershil
Onroerende zaakbelasting (OZB)			
0.61 OZB woningen	5.577	5.455	122
0.62 OZB niet-woningen	2.320	2.275	45
Leges Buzerzaken			
0.2 Buzerzaken	394	394	
Precariobelasting			
0.64 Belastingen overig	2.026	2.500	-474
Reclamebelasting			
0.64 Belastingen overig	46	46	
Toeristenbelasting			
3.4 Economische promotie	285	285	
Rioolheffing			
7.2 Riolering	2.190	2.872	-682
Afvalstoffenheffing			
7.3 Afval	4.011	3.009	1.002
Leges Omgevingsvergunningen			
8.1 Ruimtelijke ordening	15	15	
8.3 Wonen en bouwen	272	272	

Toelichtingen

Onroerende zaakbelasting

De onroerendezaakbelastingen zijn belastingen die worden geheven over binnen de gemeentegrenzen gelegen onroerende zaken. De WOZ-waarde vormt de heffingsmaatstaf voor de OZB. De tarieven worden jaarlijks gecorrigeerd voor de waardeontwikkeling van de onroerende zaken.

Introductie benchmark woonlasten

Het Rijk heeft met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) afgesproken dat vanaf 2020 een benchmark woonlasten wordt ingevoerd om jaarlijks de ontwikkeling van de lokale lasten inzichtelijker te maken. Met de invoering van de benchmark wordt afgestapt van de afspraak dat de ontwikkeling van de lokale lasten jaarlijks wordt gemonitord met de macronorm onroerende zaakbelasting (ozb, de macronorm). Door een vergelijking van de gemeentelijke woonlasten en de tariefontwikkeling met landelijke provinciale gemiddelden, moeten de onderlinge verschillen tussen gemeenten nog inzichtelijker worden.

De invoering van een benchmark past goed binnen de autonome beleidsbevoegdheid van gemeente ten aanzien van de lokale heffingen. De benchmark bevordert ook het lokale debat over de ontwikkeling van de autonome keuzes over de heffingen. Het COELO zal de benchmark samenstellen en opnemen in de Atlas van de lokale heffingen in 2020. Gemeenten worden uiterlijk in de meicirculaire 2020 over de uitkomsten geïnformeerd.

Per saldo is voor onze gemeente sprake van een (voorlopige) verhoging van de OZB met 2% in 2020.

Overige belastingen

Toeristenbelasting

De toeristenbelasting blijft in 2020 €1,00 per persoon per overnachting.

Reclamebelasting

De raad heeft in zijn vergadering van 19 december 2013 besloten tot het invoeren van een reclamebelasting waarbij de opbrengsten gebruikt zullen worden om een ondernemersfonds te voeden. Het doel van dit fonds is om het de ondernemers mogelijk te maken in het centrum promotionele activiteiten te organiseren en in te spelen op de ontwikkelingen van het Nieuwe Winkelen en de leegstandsproblematiek.

De heffing geschiedt op de volgende grondslagen:

- een vast bedrag van € 75
- een tarief van € 1,90 per € 1.000 WOZ-waarde (niet-woning) met een maximum van € 725.

Precariobelasting

Op grond van de Verordening precariobelasting op kabels en leidingen hebben we vanaf 2014 aanslagen opgelegd aan Liander, Stedin en Tennet. Per 1 juli 2017 is in de Gemeentewet bepaald dat enkel gemeenten die op 10 februari 2016 in hun belastingverordening een tarief hadden voor nutsnetwerken mogen nog tot 1 januari 2022 precariobelasting op nutsnetwerken blijven heffen naar maximaal het tarief dat op 10 februari 2016 gold.

x € 1.000

	2019	2020	2021	2022	2023
Baten	2.831	2.357	2.497	471	471

Lasten- en batenoverzicht van de kostendekkende tarieven

Onder de kostendekkende tarieven vallen de Afvalstoffenheffing, Rioolheffing en leges Burgerzaken. De kostenopbouw heeft te maken met directe- en indirecte kosten. Onder de directe kosten vallen de kosten op de taakvelden welke betrekking hebben op de heffing. Onder indirecte kosten vallen overhead, minimabeleid en btw.

De overhead moet extracomptabel worden toegerekend en wordt berekend aan de hand van een methode waarbij een opslagpercentage over de directe lasten wordt gehanteerd voor de dekking van de overheadkosten. Dit percentage is berekend door de omvang van alle lasten van alle taakvelden (gecorrigeerd met de overheadkosten en het saldo) te delen door de omvang van de overheadkosten.

Afvalstoffenheffing (ASH)

Wij gaan in de begroting voor de Afvalstoffenheffing uit van een kostendekkend tarief. Voor de Afvalstoffenheffing is het voorstel om de onderstaande tarieven voor 2020 te hanteren.

De toename van de kosten van afvalinzameling kent 3 hoofdoorzaken. Ten eerste: het op 19 september 2019 vastgestelde grondstoffenbeleidsplan heeft €652.500 aan meerkosten tot gevolg. Ten tweede: in het Beleidskader Sociaal Domein Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel is besloten om de kwijtschelding van € 65.000 onder te brengen in de heffing. Ten derde: de reguliere autonome ontwikkelingen van € 183.000, zoals verhoging salariskosten en de kostenstijging voor inzameling en verwerking c.a. Over deze kosten komt dan nog de toerekening overhead van 11,1%

Tarieven afvalstoffenheffing (x € 1.000)	2019	2020	Vershil €	Vershil %
Meerpersoonshuishouden	199,80	283,20	83,40	41,7%
Eenpersoonshuishouden	139,80	198,00	58,20	41,6%

In onderstaande tabel is de kostendekkendheid van de afvalstoffenheffing weergegeven, zoals deze meerjarig is verwerkt in de begroting. De baten bestaan uit: afvalstoffenheffing, reinigingsrechten, inkomsten oud papier, metaal, textiel en glas.

Taakveld 7.3 Afval

(x € 1.000)	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Lasten	3.009	4.011	4.026	3.975	3.914
Baten	3.009	4.011	4.026	3.975	3.914
Saldo					
<i>Kostendekkendheid</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>	<i>100,0%</i>

Rioolheffing (RH)

De gemeente heeft zelf een grote mate van beleidsvrijheid om de heffingsmaatstaf en belastingplichtige voor de rioolheffing te bepalen. Bij de invoering van rioolheffing in 2006 zijn de volgende uitgangspunten voor het tariefbeleid geformuleerd:

- Heffing op basis van vaste tarieven bij gebruiker en eigenaar.
- Voor gebruikers een differentiatie in tarief tussen eenpersoons- en meerpersoonshuishoudens in de verhouding 70:100 (conform de verhouding afvalstoffenheffing).

In maart 2012 nam de raad een besluit over een geactualiseerde vaststelling van de kosten voor rioleringszorg (vGRP) en de toepassing van het principe van 100% kostendekking over een periode van 30 jaar met een jaarlijkse indexatie.

In de periode 2013 tot en met 2018 is het tarief voor de rioolheffing elk jaar met 3% verhoogd, in lijn met het genoemde principe van het vGRP. Het verschil tussen de werkelijke inkomsten en werkelijke uitgaven is verrekend met de voorziening riolering.

Als gevolg van een gewijzigde rentetoerekening op grond van het BBV is de rentetoerekening in 2019 gedaald van 4% naar 1,5%

Omdat riolering een kapitaalintensief product is, heeft dat een grote impact op de kosten van riolering gehad. Deze kosten zijn veel lager geworden. Bovendien zijn een aantal voorgenomen investeringen uit het vGRP voor de periode 2013–2018 (nog) niet nodig geweest. Een riol wordt alleen vervangen als dat nodig is, op basis van inspecties en keuringen en niet omdat het is afgeschreven. Ook dit leidt tot lagere kosten. De verwachting is niet dat er voor deze investeringen de komende jaren een inhaalslag moet worden gemaakt.

Die wijzigingen zijn verwerkt in de tarieven voor de rioolheffing 2019 en dat heeft geleid tot een daling van de tarieven van 20% met handhaving van alle uitgangspunten van het vGRP.

Voor 2020 is conform de uitgangspunten van het vGRP de jaarlijkse tariefstijging van 3% weer toegepast. Net als bij de afvalinzameling zijn de kosten voor de kwijschelding onder de kosten van riolering gebracht.

Tarieven rioolheffing <i>(x € 1.000)</i>	2019	2020	Vershil €	Vershil %
Niet aangesloten percelen	46,80	48,00	1,20	2,56%
Eigenaar/bewoner				
Eenpersoonshuishouden	134,40	138,00	3,60	2,68%
Meerpersoonshuishouden	150,00	154,20	4,20	2,80%
Huurder				
Eenpersoonshuishouden	84,60	87,00	2,40	2,84%
Meerpersoonshuishouden	100,20	103,20	3,00	2,99%
Bedrijven	176,40	181,20	4,80	2,72%

In onderstaande tabel wordt de kostendekkendheid van riolering weergegeven, zoals deze meerjarig is verwerkt in de begroting.

Hierbij moet de kanttekening worden gemaakt dat in de begroting 2019 sprake is van een éénmalige onttrekking uit de voorziening riolering van € 750.000. Dat is in de tabel verwerkt als bate en leidt tot een afwijkend kostendekkingspercentage. Op basis van vergelijkbare uitgangspunten bedraagt het kostendekkingspercentage voor 2019 97,04%. De percentages zijn in lijn met het vastgestelde vGRP.

Taakveld 7.2 Riolering

<i>(x € 1.000)</i>	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023
Lasten	2.109	2.295	2.406	2.505	2.609
Baten	2.872	2.190	2.304	2.406	2.514
Saldo	763	-105	-102	-99	-95
<i>Kostendekkendheid</i>	<i>136,17%</i>	<i>95,41%</i>	<i>95,75%</i>	<i>96,05%</i>	<i>96,37%</i>

Leges Burgerzaken

Wij gaan in de begroting voor de leges Burgerzaken uit van de veelal wettelijk vastgestelde tarieven. De kostendekkendheid voor 2020 wordt weergegeven in onderstaande tabel. Vanaf de begroting 2019 zijn de begrote baten naar beneden bijgesteld vanwege een daling in verhandelingen. Dit effect komt door de in het verleden verhoogde verjaringstermijn van de reisdocumenten (van 5 naar 10 jaar). Omdat de lasten door toerekening van overheadkosten niet evenredig dalen is er geen sprake van volledige kostendekkendheid.

Taakveld 0.2 Burgerzaken

	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023
<i>(x € 1.000)</i>					
Lasten	403	403	403	403	403
Baten	394	394	394	394	394
Saldo	9	9	9	9	9
<i>Kostendekkendheid</i>	<i>97,65%</i>	<i>97,65%</i>	<i>97,65%</i>	<i>97,65%</i>	<i>97,65%</i>

Leges Omgevingsvergunningen

De kostendekkendheid van de omgevingsvergunningen voor 2020 wordt weergegeven in onderstaande tabel.

Taakveld 8.3 Bouwleges

	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting	Begroting
	2019	2020	2021	2022	2023
<i>(x € 1.000)</i>					
Lasten	420	419	419	419	419
Baten	272	272	282	282	282
Saldo	-148	-147	-137	-137	-137
<i>Kostendekkendheid</i>	<i>64,76%</i>	<i>64,92%</i>	<i>67,30%</i>	<i>67,30%</i>	<i>67,30%</i>

Effecten voor de huishoudens

Wij hebben de veranderingen in de tarieven voor OZB, Afvalstoffenheffing en Rioolheffing voor onze burgers in de onderstaande tabellen in beeld gebracht.

Lastenplaatje voor vier voorbeeldhuishoudens

Tarieven gemeentelijke belastingen (x € 1.000)	2019	2020	Vershil €	Vershil %
OZB eigenaren woningen (= kengetal)	103,78	105,86	2,08	2,00%
Rioolheffing gebruikers EPH*	84,60	87,00	2,40	2,84%
Rioolheffing gebruikers MPH**	100,20	103,20	3,00	2,99%
Rioolheffing eigenaren/bewoners	150,00	154,20	4,20	2,80%
Afvalstoffenheffing EPH	139,80	198,00	58,20	41,63%
Afvalstoffenheffing MPH	199,80	283,20	83,40	41,74%
Rijtjeshuis – Huurder – EPH	2019	2020	Vershil €	Vershil %
OZB eigenaren woningen	0,00	0,00	0,00	0,00%
Rioolheffing gebruikers	84,60	87,00	2,40	2,84%
Afvalstoffenheffing	139,80	198,00	58,20	41,63%
Rijtjeshuis – Huurder – MPH	2019	2020	Vershil €	Vershil %
OZB eigenaren woningen	0,00	0,00	0,00	0,00%
Rioolheffing gebruikers	100,20	103,20	3,00	2,99%
Afvalstoffenheffing	199,80	283,20	83,40	41,74%
Twee onder één kap – eigenaar /bewoner MPH	2019	2020	Vershil €	Vershil %
OZB eigenaren woningen	350,95	357,97	7,02	2,00%
Rioolheffing gebruikers	150,00	154,20	4,20	2,80%
Afvalstoffenheffing	199,80	283,20	83,40	41,74%
Vrijstaand – eigenaar/bewoner – MPH	2019	2020	Vershil €	Vershil %
OZB eigenaren woningen	658,03	671,19	13,16	2,00%
Rioolheffing gebruikers	150,00	154,20	4,20	2,80%
Afvalstoffenheffing	199,80	283,20	83,40	41,74%

* EPH = eenpersoonshuishouden

** MPH = meerpersoonshuishouden

Kwijtschelding

Voor mensen met de laagste inkomens bestaat de mogelijkheid van een gehele of gedeeltelijke kwijtschelding van belasting. Dit is het geval als aan de voorwaarden voor kwijtschelding van de Invorderingswet is voldaan. Tot nu toe is in onze gemeente maximaal gebruik gemaakt van de mogelijkheden voor kwijtschelding. Zo is bij ons ook kwijtschelding voor het eigenarendeel van de OZB mogelijk als regulier onderdeel van ons minimebeleid. In een deel van de gevallen (langdurige bijstandsccliënten, ouderen met een laag inkomen) wordt automatische kwijtschelding verleend.

Kwijtschelding	2018	Voorlopig 2019	2020
Automatische kwijtschelding	298	302	290
Toekenning op aanvraag (volledig)			
Toekenning op aanvraag (gedeeltelijk)	17	19	15
Totaal aantal kwijtscheldingen	480	503	465
Aantal afgewezen aanvragen	92	113	100
Kwijtschelding in bedrag	128.000	130.000	115.000

De raming in de begroting 2020 is gebaseerd op de aantallen uit de rekening 2018 en de voorlopige werkelijke aantallen van 2019 tegen de tarieven en verwachtingen, zoals deze in de begroting 2020 zijn meegenomen. Ook is rekening gehouden met de mogelijke effecten van de veranderende economische omstandigheden.

In het Beleidskader Sociaal Domein Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel is er besloten om per 2020 het financieren van de kwijtschelding te koppelen aan het belastingsysteem. Vanuit de solidariteitsgedachte worden de bijdragen van uitkeringsgerechtigden verhoogd bij de meer draagkrachtigen binnen de gemeente.

Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

In de gemeentebegroting worden de baten en lasten opgenomen waarvan bekend is dat hier inkomsten en uitgaven tegenover staan. Met eventuele onzekere uitgaven wordt daarin geen rekening gehouden. Zo ontstaat er een reëel beeld van de verplichtingen die de gemeente met haar (beleids)keuzes is aangegaan.

Omdat de kans reëel is dat een aantal onzekerheden wel kan leiden tot uitgaven, wordt een schatting gemaakt van eventuele onvoorziene zaken. De mate waarin de gemeente in staat is om niet-voorziene tegenvallers op te vangen, wordt de weerstandscapaciteit genoemd.

Aandacht voor het weerstandsvermogen kan voorkomen dat elke financiële tegenvaller dwingt tot bezuinigen. Er wordt onderscheid gemaakt tussen structurele en incidentele weerstandscapaciteit.

Weerstandscapaciteit

Structureel

Met de structurele weerstandscapaciteit worden de middelen bedoeld die permanent ingezet kunnen worden om tegenvallers in de lopende exploitatie op te vangen, zonder dat dit ten koste gaat van de uitvoering van bestaande taken. Bij ons gaat het om de optelsom van het begrotingsoverschot en de onbenutte belastingcapaciteit.

De onbenutte belastingcapaciteit is bijvoorbeeld de mogelijkheid om de OZB-tarieven te verhogen. Wij hebben geen mogelijkheid om de Afvalstoffenheffing en de Rioolheffing te verhogen. Het kostendekkingspercentage is hier al (ongeveer) 100%.

<i>bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Begrotingsoverschot / tekort	-1.550	-275	646	907
Onbenutte belastingcapaciteit OZB	-	-	-	-
Onbenutte belastingcapaciteit ASH	-	-	-	-
Onbenutte belastingcapaciteit rioolrecht	-	-	-	-
Totaal	-1.550	-275	646	907

Incidenteel

De incidentele weerstandscapaciteit is het vermogen dat ingezet kan worden om eenmalige tegenvallers op te vangen. In beginsel betreft dit de optelsom van het vrij aanwendbare deel van de reserves en de stille reserves.

- Het vrij aanwendbare deel van de reserves is dat deel van de reserves waarvoor nog geen bestemming is vastgelegd. Bij ons is dit de Algemene Reserve.
- De stille reserves hebben betrekking op activa die op de balans lager zijn gewaardeerd dan de marktwaarde en die op korte termijn verkoopbaar zijn. Voor zover op dit moment bekend, hebben wij geen stille reserves.

Daarnaast is in de exploitatie een aantal stelposten opgenomen voor onvoorziene eenmalige uitgaven. Het betreft de volgende post:

- Onvoorzien eenmalig

<i>bedragen x € 1.000</i>	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Onvoorziene eenmalige uitgaven	50.000	50.000	50.000	50.000
Totaal	50.000	50.000	50.000	50.000

Reserves

Over de gewenste omvang van de Algemene Reserve en overige reserves werden in het kader van de notities "Reserves eindig of vaste basis, grenzen van ons weerstandsvermogen" (september 2009) en de in 2015 geactualiseerde notitie Reserves en voorzieningen (maart 2015) afspraken gemaakt.

In de Kadernota 2016-2019 was een voorstel opgenomen voor actualisatie van de uitgangspunten rond signaalniveau en minimale omvang van de Algemene Reserve. Dit in relatie tot de toegenomen risico's als gevolg van de decentralisaties. De geactualiseerde uitgangspunten zijn verwerkt in de tekst onder de kop 'Afspraken'.

Huidige stand

In principe kan de raad in volle vrijheid beslissen over de inzet van middelen uit de algemene reserve en zijn de middelen in de bestemmingsreserves nadrukkelijker voor specifieke doelen bestemd.

De stand van de algemene reserve is per ultimo 2018 € 15.450.000.

Meerjarige ontwikkeling algemene reserve (Programmabegroting 2020-2023)

(bedragen in € x 1.000)

prognose meerjarenbegroting 2020-2023	datum	Mutaties	Saldo
Saldo algemene reserve (jaarrek. 2018)	1-1-2019		15.450
Mutaties in 2019:			
Resultaat jaarrekening 2018		-6.970	
Overboeking vanuit reserve precario		2.504	
Overige onttrekkingen conform besluiten (t/m 2e bestuursrapportage)		-1.635	
Overige vermeerderingen cf besluiten		29	
Caparis Fair Deal (incidenteel voordelig)		1.147	
Precariobelasting 2019		598	
	31-12-2019		11.123
Mutaties in 2020:			
Verwacht resultaat jaarrekening 2019 op basis van 2e bestuursrapportage c.a.		-4.348	
Overige onttrekkingen cf besluiten (regiodeal)		-257	
Overige vermeerderingen cf besluiten		-	
Precariobelasting 2020		598	
Incidentele onderwerpen tlv algemene reserve		-642	
Caparis nadeel 2020_2024 dekking incidenteel		-27	
	31-12-2020		6.448
Mutaties in 2021:			
Saldo 2020 uit meerjarenbegroting 2020-2023		-1.550	
Overige onttrekkingen cf besluiten (regiodeal)		-263	
Overige vermeerderingen cf besluiten		-	
Precariobelasting 2020		598	
Incidentele onderwerpen tlv algemene reserve		-332	
Caparis nadeel 2020_2024 dekking incidenteel		-119	
	31-12-2021		4.782
Mutaties in 2022:			
Saldo 2021 uit meerjarenbegroting 2020-2023		-275	
Overige onttrekkingen cf besluiten (regiodeal)		-263	
Overige vermeerderingen cf besluiten		-	
Incidentele onderwerpen tlv algemene reserve		-158	
Caparis nadeel 2020_2024 dekking incidenteel		-125	
	31-12-2022		3.961
Mutaties in 2023:			
Saldo 2022 uit meerjarenbegroting 2020-2023		646	
Overige onttrekkingen cf besluiten (regiodeal)		-263	
Overige vermeerderingen cf besluiten		-	
Incidentele onderwerpen tlv algemene reserve		-93	
Caparis nadeel 2020_2024 dekking incidenteel		-160	
	31-12-2023		4.091
Mutaties in 2024:			
Saldo 2023 uit meerjarenbegroting 2020-2023		907	
Overige onttrekkingen cf besluiten (regiodeal)		-263	
Overige vermeerderingen cf besluiten		-	
Incidentele onderwerpen tlv algemene reserve		-	
Caparis nadeel 2020_2024 dekking incidenteel		-23	
	31-12-2024		4.712

Het is vanzelfsprekend dat een jaarlijkse uitname uit reserves eindig van karakter is. Wanneer er sprake is van een structurele daling is het ook van belang om de benedengrens voor de reserves en afgesproken streefwaarden in het oog te houden.

Een minimaal noodzakelijke omvang van reserves (en voorzieningen) houdt direct verband met het weerstandsvermogen van de gemeente. Het weerstandsvermogen van een gemeente bestaat uit de vergelijking van financiële risico's die een gemeente loopt met de gemeentelijke weerstandscapaciteit. Het weerstandsvermogen geeft dan aan in welke mate de risico's opgevangen kunnen worden. Per risico geven wij naast een beschrijving tevens een beheersmaatregel aan. Hiermee geven wij aan hoe wij met het desbetreffende risico willen omgaan. Daarnaast hanteren wij een (risico)matrix. Daarbij wordt op basis van een aantal factoren voor elk risico een inschatting gemaakt van omvang en kans van optreden.

Voor de stand van de Algemene Reserve werken we nu met een **signaalniveau** en met een **minimumniveau** om eventuele slechte scenario's vroegtijdig te onderkennen en te voorkomen.

Signaalniveau

Het binnen een nieuwe Kaderperiode optreden van een daling van de Algemene Reserve tot onder het signaalniveau betekent dat maatregelen nodig zijn voor het op termijn op peil houden van de algemene reserve en dat hiervoor tijdig actie wordt opgestart (raad en college).

Minimumniveau

Het binnen een nieuwe Kaderperiode optreden van een daling van de algemene reserve tot onder het minimumniveau geldt als niet aanvaardbaar. Dit betekent dat maatregelen om het minimumniveau te kunnen blijven garanderen vroegtijdig ter besluitvorming aan de raad worden voorgelegd.

In het geval dat de stand van de Algemene Reserve door een onvoorzien noodzakelijke uitname onder het minimumniveau is gedaald, worden bij een eerstvolgende behandeling van de Kadernota en/of de Programmabegroting maatregelen voor een zo spoedig mogelijk herstel van de reservepositie aan de raad voorgelegd.

Voor de **meerjarenbegroting 2020 - 2023** is het signaalniveau van de Algemene Reserve gesteld op € 15 miljoen en het minimumniveau op € 10 miljoen.

Kengetallen

In onderstaande tabel worden zes verplichte kengetallen gepresenteerd. Deze worden op een voorgeschreven wijze berekend. Dit betreft een kengetal voor de:

- 1a. Netto schuldquote;
- 1b. netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen;
2. solvabiliteitsratio;
3. grondexploitatie;
4. structurele exploitatieruimte; en
5. belastingcapaciteit.

Deze kengetallen illustreren de positie van de gemeente, waar het gaat om risico's en weerstandsvermogen.

Kengetal	rekening	begroting	begroting	begroting		
	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Belastingcapaciteit	100,4 %	108,6 %	102,0 %	102,0 %	102,0 %	102,0 %
- t.o.v. vorige meting				[gunstig]		
- prognose o.b.v. historie				[geen/onvoldoende gegevens]		
Grondexploitatie	3,5 %	4,8 %	4,7 %	3,5 %	3,5 %	3,5 %
- t.o.v. vorige meting						
- prognose o.b.v. historie						
Netto schuldquote	37,6 %	45,2 %	52,1 %	47,9 %	46,8 %	49 %
- t.o.v. vorige meting				[ongunstig]		
- prognose o.b.v. historie				[neutraal]		
Netto schuldquote, gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	33,7 %	41,0 %	48,6 %	44,8 %	43,8 %	47 %
- t.o.v. vorige meting				[ongunstig]		
- prognose o.b.v. historie				[neutraal]		
Solvabiliteitsrisico	19,7 %	19,8 %	12,1 %	11,3 %	10,4 %	10 %
- t.o.v. vorige meting				[ongunstig]		
- prognose o.b.v. historie				[ongunstig]		
Structurele exploitatieruimte	-4,4 %	-0,8 %	0,7 %	1,3 %	? %	? %
- t.o.v. vorige meting						
- prognose o.b.v. historie						

Belastingcapaciteit	Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller dit in het volgende begrotingsjaar kan worden opgevangen dan wel of er ruimte is voor nieuw beleid. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat de ruimte die de gemeente heeft om de belastingen te verhogen is gerelateerd aan de totale woonlasten. En die ruimte wordt dan bepaald door de vergelijking met de gemiddelde woonlasten in Nederland (in het vorige jaar).
Grondexploitatie	Dit kengetal geeft aan hoe de waarde van de grond in exploitatie zich verhoudt ten opzichte van de totale baten, exclusief reservemutaties, in het begrotingsjaar. Op grond van de notitie grondexploitatie van de commissie BBV zijn de ruwe gronden per 1-1-2016 gerubriceerd onder de materiële vaste activa. Hierdoor is het kengetal met een flinke sprong gedaald.
Netto schuldquote	De netto schuldquote geeft het niveau weer van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. Verbeteren van de schuldquote kan door de schulden te verlagen, de bezittingen te vergroten en/of de inkomsten te verhogen.
Netto schuldquote, gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	<p>De netto schuldquote geeft het niveau weer van de schuldenlast van de gemeente ten opzichte van de eigen middelen. Verbeteren van de schuldquote kan door de schulden te verlagen, de bezittingen te vergroten en/of de inkomsten te verhogen.</p> <p>Om inzicht te krijgen in hoeverre sprake is van doorlenen, wordt de netto schuldquote ook exclusief doorgeleende gelden weergegeven. Verbeteren van de schuldquote kan door de schulden te verlagen, de bezittingen te vergroten en/of de inkomsten te verhogen.</p>
Solvabiliteitsrisico	<p>Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is om aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger het getal, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente.</p> <p>De uitkomst is afhankelijk van de wijze waarop bezittingen in de gemeente worden gewaardeerd. Dat verschilt nogal per gemeente.</p> <p>Verbeteren van de solvabiliteit kan door het eigen vermogen te vergroten (bijvoorbeeld door het verkopen van de aandelen) en door het vreemd vermogen te verkleinen (bijvoorbeeld door minder te lenen).</p>
Structurele exploitatieruimte	Dit kengetal kijkt naar de structurele baten en de structurele lasten ten opzichte van de totale baten. Een positief getal geeft aan dat de structurele baten voldoende zijn om de structurele lasten te dekken. Dit cijfer kan verbeteren door meer structurele baten of minder structurele lasten op te voeren.

Risico's

Niet ieder risico is relevant en hoeft ten laste van de weerstandscapaciteit te worden gebracht. Wij definiëren een risico als volgt:

'Risico's zijn relatief grote bestaande of toekomstige verplichtingen met een buitengewoon karakter, waarbij de omvang en de kans niet is in te schatten (ook niet bij benadering) en die niet worden afgedekt door een voorziening, verzekering of andere beheersmaatregel.'

Risico's, waarvan de financiële tegenvaller lager dan € 100.000 wordt geschat, worden gezien als onderdeel van de reguliere bedrijfsvoering. Financiële risico's groter dan € 100.000 worden opgenomen in de Paragraaf Weerstandsvermogen.

Voor de Paragraaf Weerstandsvermogen sluiten we de risico's uit, die samenhangen met de reguliere exploitatie en die met een grote mate van zekerheid periodiek terugkeren. Wij kiezen ervoor waar mogelijk deze risico's te verzekeren of via een voorziening af te dekken.

Begrotingstechnische risico's mogen ook niet leiden tot een beroep op de weerstandscapaciteit, omdat ze beheersbaar zijn door een goede planning & control. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan open-einde regelingen, aantallen bijstandsgerechtigden en bijstelling van rijksbudgetten. Als in het begrotingsjaar sprake is van materiële afwijkingen van de begroting, dan zal dit in de bestuursrapportages aan bod komen. Dat geldt ook voor de niet in geld uit te drukken risico's van bijvoorbeeld vertragingen in processen, het niet realiseren van beleidsdoelstellingen, risico's met betrekking tot arbo en veiligheid, faillissement van aannemers en het aantreffen van bodemvervuiling bij aankoop van grond.

Verzekering van risico's

Een deel van de operationele risico's kan worden afgedekt door het afsluiten van verzekeringen. De vraag of wel of niet een verzekering wordt afgesloten, is het resultaat van een afweging tussen de kans op schade en de kosten daarvan enerzijds en de verzekeringspremie anderzijds. Het bestaande beleid wordt periodiek beoordeeld en indien nodig bijgesteld. Wat betreft het eigen risico is gekozen voor het standaard eigen risico per gebeurtenis.

Specificatie risico's

Op grond van een inventarisatie zullen onderstaande risico's als deze zich voordoen, ten laste van het weerstandsvermogen van de gemeente moeten worden gebracht.

Sociaal Domein

In april 2019 hebben de gemeenteraden van Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel het beleidskader Sociaal Domein vastgesteld. Hierin zijn de strategische doelstellingen en uitgangspunten voor de periode 2019-2022 benoemd. Daarnaast zijn er diverse maatregelen benoemd om een sluitende begroting voor het sociaal domein te realiseren.

Komend jaar zullen wij het beleidskader verder omzetten in concrete acties, waarbij prioriteit ligt bij de doorontwikkeling van de gebiedsteams. Hierin zijn de benoemde basisprincipes leidend: samen met de inwoner, preventief, integraal, kostenbewust en datagestuurd. Beleidsmatig zullen projecten op het vlak van datasturing, inkoop en versterking voorliggend veld worden uitgewerkt.

Het realiseren van de bezuinigingstaakstellingen voor de periode 2020 - 2022 heeft uiteraard prioriteit. De uitwerking van de maatregelen, met indien nodig aangepast beleid, zal in het voorjaar van 2020 aan de raad worden voorgelegd. Op dat moment is ook helder of er meer extra middelen dan nu vanuit het rijk beschikbaar worden gesteld.

Beheersmaatregel:

De raad tijdig informeren op basis van de meest recente ontwikkelingen via de reguliere P&C cyclus inclusief de daarbij behorende afzonderlijke rapportage voor het sociaal domein.

Bouwgrondexploitatie

Het hebben van een bouwgrondexploitatie brengt financiële risico's met zich mee. In de paragraaf Grondbeleid worden de financiële risico's van de bouwgrondexploitatie toegelicht.

Beheersmaatregel:

Door het jaarlijks opstellen van geactualiseerde berekeningen op basis van de meest recente ontwikkelingen kunnen wij de raad tijdig informeren via de reguliere P&C cyclus.

Algemene uitkering

Voor het meerjarenperspectief wordt in de circulaires onvoldoende aangegeven waar de gemeenten rekening mee kunnen houden. In die zin blijft de algemene uitkering als belangrijkste inkomstenbron voor de gemeente een risico.

Beheersmaatregel:

Berichtgeving betreffende ontwikkelingen algemene uitkering uit het gemeentefonds nauwlettend volgen. Zodra meer zekerheid wordt geboden zullen wij een nieuwe berekening confronteren met de berekende algemene uitkering in de begroting. Eventuele verschillen inbrengen via reguliere planning en controlcyclus en daar waar nodig de raad vooraf informeren.

Precariobelasting

Op basis van de door de raad vastgestelde verordening op de heffing en invordering van precariobelasting (raad 9 oktober 2014) zijn aanslagen opgelegd aan Tendet, Liander en Stedin. Liander heeft formeel bezwaar aangetekend tegen de opgelegde aanslagen. Gezien een vergelijkbare situatie in de gemeente Opsterland gaan wij er vanuit dat het ingediende hoger beroep van Liander ongegrond wordt verklaard. Op 18 september 2019 vond een rechtszitting plaats, op het door Liander ingestelde hoger beroep, bij het Hof-belastingzaken in Amsterdam. De rechterlijke uitspraak zal naar verwachting nog twee tot vier maanden op zich laten wachten.

Zolang er geen uitspraak is, blijft het risico bestaan dat wij de ontvangen precariobelasting aan Liander terug moeten betalen. Vanwege dit risico hebben wij de opbrengsten precariobelasting van Liander in een voorziening gestort.

Beheersmaatregel:

Wij hebben externe juridische advisering ingezet op deze zaak. Via de reguliere P&C cyclus wordt de raad op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen.

Borgstelling geldleningen aan woningcorporaties

Onze gemeente staat vanaf 2020 borg voor een bedrag van 93,6 miljoen voor geldleningen verstrekt aan woningcorporaties. Van dit bedrag heeft 82,1 miljoen betrekking op woningcorporatie WoonFriesland. Het totale bedrag aan borgstellingen is overgedragen aan het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) waarbij de gemeente samen met het rijk als tertiaire achtervanger optreedt.

Dit betekent in de praktijk, dat de corporatie in eerste instantie wordt aangesproken (primair), daarna het WSW (secundair) en dan pas de gemeente en het rijk, elk voor 50%. Het betreft een relatief gering risico.

Ten opzichte van de begroting 2019 is het bedrag aan overgedragen borgstellingen aan het WSW per saldo met een bedrag van € 26,4 miljoen toegenomen. Dit als gevolg van het innemen van de achtervangpositie voor door woningcorporatie WoonFriesland aangegane geldleningen van € 32,0 miljoen en afgeloste leningen van woningcorporatie Mooiland van € 5,6 miljoen.

Beheersmaatregel:

Voor de borgstelling van geldleningen aan woningcorporaties is het Waarborgfonds Sociale Woningbouw (WSW) ook onze waarborg voor het goed volgen van de mogelijke risico's. Het WSW stelt eisen aan de kredietwaardigheid van de deelnemende woningbouwcorporaties. Ieder jaar wordt bij de deelnemende instellingen een kredietwaardigheidstoets verricht. Dit garandeert financiers dat zij zaken doen met solide maatschappelijke ondernemingen en beperkt het risico voor de achtervangers. Vanaf 2014 werkt het WSW met een nieuw risicobeoordelingsmodel en worden de gemeenten uitgebreider geïnformeerd. Er zijn tot op heden geen bedragen betaald inzake de borg- en garantstellingen. Dat wil zeggen: de gemeente is niet als borg aangesproken.

Regenwaterputten

De gemeente heeft in de periode 2010-2018 ongeveer 175 bouwkavels verkocht waarbij de koper op grond van ons beleid verplicht werd een regenwatersysteem aan te schaffen. De vraag is of dit wel of niet rechtmatig is. Om hier duidelijkheid over te krijgen willen we graag een gerechtelijke uitspraak, zowel vanuit beleidsmatig oogpunt als financieel oogpunt. Twee kopers van een bouwkavel met regenwatersysteem zijn bereid een procedure tegen de gemeente te beginnen om de rechtmatigheid van het besluit te laten toetsen, op voorwaarde dat de gemeente de kosten draagt die zij moeten maken voor de juridische procedure (advocaat en bijkomende kosten).

Beheersmaatregel:

De raad tijdig informeren op basis van de meest recente ontwikkelingen.

PAS en PFAS

PAS

Minder stikstof, sterkere natuur en economische ontwikkeling zijn de doelen van het Programma Aanpak Stikstof (PAS). Al jaren is er in veel Natura 2000-gebieden een overschot aan stikstof (ammoniak en stikstofoxiden). Dit is schadelijk voor de natuur. Het belemmert ook vergunningverlening voor economische activiteiten. Daarvan ondervindt ook Tytsjerksteradiel de invloed.

PFAS

Projecten die stilliggen, bouwers die niet of nauwelijks vooruit kunnen plannen en miljoenen euro's omzetverlies. Het is sinds juli de realiteit voor veel bouwers en baggeraars. De boosdoener: PFAS (poly- en perfluoralkylstoffen), de verzamelnaam voor een reeks chemische stoffen die in grond- en drinkwater terecht kunnen komen. Aangescherpte regelgeving zorgt ervoor dat haast elke schep grond die verplaatst wordt, moet worden onderzocht op deze stoffen.

Volgens deskundigen is de problematiek rondom de PFAS inmiddels groter dan de stikstofcrisis waar de bouw ook mee te kampen heeft. Die crisis maakt het bouwbedrijven, boeren en ontwikkelaars haast onmogelijk om te ontwikkelen nabij een beschermd natuurgebied. "De PFAS-problematiek treft niet alleen projecten die nog een vergunning moeten krijgen, maar ook projecten die al bezig zijn en bouwers die vooruit aan het plannen zijn." Onze gemeente zoekt aansluiting bij een provincie breed onderzoek dat op korte termijn door de FUMO wordt uitgevoerd om de bodemkwaliteitskaart te actualiseren op de PFAS-achtergrondwaarden. Doel is om de bruikbaarheid van de bodemkwaliteitskaart te herstellen en de gevolgen van de PFAS te beheersen.

Beheersmaatregel:

De raad tijdig informeren op basis van de meest recente ontwikkelingen.

Classificatie risico's

Met het door ons ingevoerde classificatiesysteem voor risico's brengen wij de volgende zaken in beeld:

- Kans optreden van het risico
- Effect van risico op uitvoering bestaand beleid
- Financiële impact van het risico
- Is er sprake van een adequate beheersmaatregel
- Is er sprake van een verwacht beslag op weerstandscapaciteit
- Verwacht beslag op weerstandscapaciteit in euro's

Voor de risico's in deze begroting is op basis van bovenstaande classificatie een analyse gemaakt. Hierbij is ook een te verwachten beslag op de weerstandscapaciteit berekend. De conclusie is, dat de financiële impact van de risico's kan worden opgevangen binnen de weerstandscapaciteit van onze begroting.

In de onderstaande tabel is dit classificatiesysteem opgenomen.

Classificatie risico's								
Weerstandsvermogen	hoog / middel / laag / geen							
Risico's begroting 2020	Kans optreden van het risico	Effect van risico op uitvoering bestaand beleid	Financiële impact van het risico	Valt het risico te kwantificeren in (€)	Adequate beheersmaatregel vereist en aanwezig	Verwacht beslag op weerstands capaciteit	Te verwachten beslag op weerstandscapaciteit (€)	
							min.	max.
Sociaal Domein	midden	geen	hoog	ja	●	●	750.000	1.500.000
Bouwgrondexploitatie	laag	laag	midden	ja	●	●	300.000	600.000
Algemene uitkering	midden	laag	midden	ja	●	●	400.000	800.000
Precariobelasting	laag	laag	hoog	ja	●	●		200.000
Borgstelling geldeningen	laag	geen	laag	nee	●			200.000
Regenwaterputten	laag	geen	hoog	ja	●	●		1.700.000
PAS en PFAS	midden	midden	laag	nee	●			400.000
							1.450.000	5.400.000

Onderhoud kapitaalgoederen

Inleiding

Tytsjerksteradiel heeft een flink aantal vierkante kilometers aan openbare ruimte in beheer. Er wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd. Daarvoor zijn kapitaalgoederen in de vorm van wegen, riolering, water, groen, verlichting, gebouwen enzovoort nodig. De kwaliteit van de kapitaalgoederen en het onderhoud ervan is bepalend voor het voorzieningenniveau en uiteraard voor de (jaarlijkse) lasten. In deze paragraaf gaan wij hier verder op in.

'Kapitaalgoederen' zijn goederen waarvoor investeringen nodig zijn. Het gaat om zaken die daarna regelmatig onderhoud vergen. Deze paragraaf is belangrijk, omdat de blik vaak op de nieuwe investeringen is gericht. Maar onderhoud van de bestaande kapitaalgoederen is wenselijk, voor de huidige gebruikers en om de voorziening in stand te houden voor toekomstige generaties. Het financieel belang van onderhoud is groot, het betreft een substantieel deel van de begroting.

Beleidskader

Voor onze planning- en controlcyclus gelden voor de kapitaalgoederen twee belangrijke aandachtspunten:

- zijn van alle kapitaalgoederen goede en actuele beheerplannen aanwezig;
- zijn plannen en beschikbare gelden met elkaar in evenwicht.

Daarom stellen wij beheerplannen op. De beheerplannen geven inzicht in de werkzaamheden en kosten die nodig zijn om de goederen in goede staat te houden. Soms geven ze ook inzicht in de diverse kwaliteitsniveaus die mogelijk zijn.

Daarnaast moet er in de begroting ruimte zijn voor uitvoering van de plannen. De raad heeft voor de verschillende kapitaalgoederen kaderstellende uitspraken gedaan, die gelden als kader voor de verschillende beheerplannen. Om de kapitaalgoederen op langere termijn in stand te houden, zijn er voldoende (structurele) middelen in de begroting opgenomen.

De provincie Fryslân ziet hier als financieel toezichthouder op toe en vanuit de BBV zijn er richtlijnen opgesteld. Met deze paragraaf geven wij op hoofdlijnen inzicht in de omvang en de staat van het onderhoud van de kapitaalgoederen in Tytsjerksteradiel.

Op basis van aanwijzingen van de accountant is er extra aandacht voor de actualiteit van de onderhoudsplannen. Formeel moet er voor de onderbouwing van elke voorziening een onderhoudsplan zijn dat is vastgesteld door de raad. Daarnaast mag zo'n onderhoudsplan niet ouder zijn dan vijf jaar. Een aantal onderhoudsplannen is inmiddels ouder dan vijf jaar. Veelal is het benodigde onderhoud wel degelijk gebaseerd op onderhouds- en uitvoeringsplannen en is er inzicht in de benodigde financiële middelen voor onderhoud. De komende tijd zullen de te oude onderhoudsplannen conform de voorschriften worden opgesteld en vastgesteld door de raad.

In de onderstaande tabel zijn deze samengevat opgenomen.

stavaza	Aanbeveling zal niet worden uitgevoerd 	Aanbeveling wordt ná dit jaar uitgevoerd 	
	Aanbeveling wordt dit jaar uitgevoerd 	Aanbeveling is uitgevoerd 	
prioriteit	Hoog 	Middel 	Laag
risico	Hoog 	Middel 	Laag

Actualisering beheerplannen			
Onderwerp	Stavaza	Prioriteit	Risico
Nog binnen de planning			
Actualisering beheerplan Onderhoud wegen			
Actualisering beheerplan Onderhoud bruggen			
Actualisering beheerplan Onderhoud lichtmasten			
Actualisering beheerplan Groen			

Toelichting kapitaalgoederen

Hieronder volgt een toelichting op de verschillende kapitaalgoederen.

Wegen, fiets- en voetpaden

Het beheren en onderhouden van de gemeentelijke verhardingen (wegen/straten, fietspaden en voetpaden) vindt plaats op basis van door de raad vastgesteld beleid. In 2012/2013 is door de raad voor elementenverhardingen gekozen voor onderhoud op basis van beeldkwaliteit waarbij sprake is van enige differentiatie. Er wordt jaarlijks, mede aan de hand van periodiek uitgevoerde inspecties en na afstemming met andere werkzaamheden en planontwikkelingen, een onderhoudsprogramma opgesteld. Voor de gewenste kwaliteit van de verhardingen zijn op basis van de CROW-systematiek de volgende afspraken gemaakt.

Kengetal	Streefwaarde 2020	Gemeten waarde jaarrekening 2018
Staat van onderhoud wegennet conform CROW-systematiek (objectieve veiligheid)	Voldoende: 70 - 80% Matig: 15 - 20% Onvoldoende: 5 - 7%	Voldoende 81,8 % Matig 10,9 % Onvoldoende 7,3 %

Bruggen en kades (kunstwerken)

Met betrekking tot het onderhoud en vervanging van de civieltechnische kunstwerken (bruggen, tunnels e.d.) is in 2018 het kwaliteitsonderzoek afgerond. Op basis hiervan is een meerjarig onderhouds- en investeringsprogramma opgesteld, waarin onder andere alle bruggen zijn opgenomen.

Wateren

In mei 2019 is door de raad het beleid en beheerplan Wateren vastgesteld. Dit omvat onder meer een actualisering van het oude baggerbeleidsplan. Op basis hiervan wordt jaarlijks een uitvoeringsprogramma opgesteld.

Riolering

Het vigerende verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan 2012 – 2019 loopt af dit jaar. Daarom zijn wij inmiddels bezig met het opstellen van een nieuw plan. De gemeenteraad wordt hierin meegenomen en vaststelling er van is voorzien in het eerste kwartaal van 2020.

Op basis van het vGRP wordt jaarlijks een operationeel plan opgesteld.

Openbare verlichting

In de raadsvergadering van 17 december 2015 heeft de raad het beleidsplan openbare verlichting 2016-2020 met bijbehorend uitvoeringsprogramma vastgesteld. Voor het dagelijks beheer en onderhoud is Tytsjerksteradiel per 1 januari 2015 aangehaakt bij het bestek van de voormalige NOFA gemeenten (Dongeradeel, Dantumadeel, Kollumerland en Achtkarspelen). Het vervangingsonderhoud moet door de gemeente zelf opgezet worden. In het vigerende uitvoeringsprogramma is o.a. het vervangingsbeleid voor 2016-2020 opgenomen. De beleidsuitgangspunten op het gebied van veiligheid, energieverbruik, duurzaamheid en begrotingsystematiek zijn verwoord in het beleidsplan.

Groen

Ten grondslag aan het groenbeheer ligt een groenbeleidsplan. Dit is oorspronkelijk vastgesteld in 2012 en wordt periodiek (eens in de vijf jaar) geëvalueerd en waar nodig bijgesteld. In 2017 is het dan ook opnieuw vastgesteld en daarmee geldig tot 2022.

Het beheren en onderhouden van groen gebeurt conform het groenbeheerplan, waarbij onder groen wordt verstaan: bomen, bos(plantsoen), (sier)heesters, hagen, gras en vijvers met bijbehorende banken en een hertenkamp. Het beheren van de wegbermen gebeurt conform het bermbeheerplan. Dit houdt in: maaien van bermen, hekkelen van bermsloten, onderhouden van bomen en singels langs de wegen. Met de raad is een afspraak gemaakt over het minimale niveau van onderhoud: hiertoe is in 2012/2013 door de raad gekozen voor beheer en onderhoud op basis van beeldkwaliteit.

Woningen en gebouwen

Uitgangspunt voor al onze woningen en gebouwen is dat wij deze in een goede onderhoudstaat beheren. Dat wil zeggen, dat het minimale niveau van het onderhoud passend is bij het noodzakelijke gebruik van het object. De diverse onderdelen van de gebouwen en de installaties zijn ondergebracht in een onderhoudsysteem. Binnen dit systeem wordt op basis van verwachte levensduur c.q. gebruiksduur een continue meerjarenplanning in stand gehouden. Wij kennen binnen dit systeem een aantal groepen van gemeentelijke woningen en gebouwen: woningen en garageboxen, sport- en welzijnsgebouwen en het gemeentehuis.

Huisvesting onderwijs

Sinds januari 2015 zijn de gemeenten alleen nog verantwoordelijk voor de ver- en nieuwbouw van schoolgebouwen, alsmede gebleken constructiefouten in bestaande gebouwen. Het begrip

renovatie zal, in voorkomend geval, door overleg tussen gemeente en schoolbestuur nadere ingevuld worden als het gaat om verantwoordelijkheid.

Op dit moment zijn er ontwikkelingen in het onderwijsveld op het gebied van initiatieven die ontplooid worden om te komen tot meer samenwerking vanwege de terugloop in leerlingenaantallen. In de begroting 2019 zijn middelen gereserveerd voor het doen van investeringen voor eventuele aanpassingen in gebouwen.

Onderhoud hard- en software

Voor de software die in de organisatie wordt ingezet, wordt bij de aanschaf een onderhoudsovereenkomst met de leverancier gesloten, waarbij naast de levering van aanpassingen en kleine verbeteringen, de ondersteuning bij het gebruik wordt geregeld.

Het onderhoud van de hardware wordt afgedekt via contracten met de leverancier, die afhankelijk van het type apparatuur er voor moet zorg dragen, dat de uitval bij storing tot een minimum beperkt kan blijven. Bij de aanschaf van werkplekapparatuur wordt standaard onderhoud voor een periode van vier jaar gekocht, zodat gedurende deze gebruikperiode geen extra kosten voor onderhoud behoeven te worden gemaakt en de apparatuur gedurende deze termijn operationeel kan blijven. Evenals bij het onderhoud van het gemeentehuis, is ook hier het uitgangspunt dat op systematische wijze verantwoorde maatregelen kunnen worden genomen ten behoeve van continuering van het bestaande onderhoudspeil.

Gemeentelijke monumenten

De gemeentelijke monumenten zijn overgedragen aan de Stichting Behoud Monumenten in de gemeente Tytsjerksteradiel. Hoewel het eigendom van de monumenten, acht torens en de molen in Sumar, is overgedragen bestaat nog wel de verplichting om een bijdrage te verlenen in (onderhouds-) exploitatie van die monumenten.

Financiering

Inleiding

Bij financiering gaat het om het beheren van het geld binnen de gemeente. Dit houdt in dat steeds tijdig de financiële middelen aanwezig zijn om bijvoorbeeld de rekeningen of uitkeringen te kunnen betalen. Bij tekorten moet de gemeente bijlenen, overschotten worden tijdelijk bij de staat belegd.

Wet Fido

Het Rijk heeft hiervoor spelregels opgesteld in de Wet Financiering Decentrale Overheden (Wet Fido).

Treasurystatuut

De Wet Fido geeft gemeenten ook concrete richtlijnen voor het beheersen van renterisico's. Het gaat hierbij om de kasgeldlimiet en de renterisiconorm. Wij hebben dat alles vastgelegd in het treasurystatuut. Hierin staan de uitgangspunten, die wij hanteren voor het aantrekken en het uitzetten van geld.

In deze paragraaf worden de belangrijkste aspecten die samenhangen met financiering nader toegelicht.

Kasgeldlimiet

De kasgeldlimiet is het maximum van de kortlopende schuld. Dit zijn schulden die binnen één jaar betaald moeten worden. Het Rijk wil dat gemeenten de hoogte van hun kortlopende schuld beperkt houden. Wanneer gemeenten een te groot deel van hun financieringsbehoefte regelen met kortlopende schuld, dan wordt het risico van een snelle kostentoeename bij een stijging van de rentestand te groot.

De hoogte van de kasgeldlimiet bedraagt 8,5% van de totale begrote lasten per 1 januari. Dit percentage is vastgelegd in de Uitvoeringsregeling financiering decentrale overheden. De wettelijke voorschriften bieden de mogelijkheid om de kasgeldlimiet drie achtereenvolgende kwartalen te overschrijden.

Onze totale begrote lasten per 1 januari 2020 bedragen € 85.219.567. Dit betekent een toegestane kasgeldlimiet van € 7.243.663 .

De wettelijke voorschriften bieden de mogelijkheid om de kasgeldlimiet drie achtereenvolgende kwartalen te overschrijden.

Renterisiconorm

De renterisiconorm beperkt het renterisico op financieringen voor de lange termijn. Dit zijn leningen waarvan de rente langer dan één jaar vaststaat. De norm, vastgelegd in de Uitvoeringsregeling financiering decentrale overheden, bepaalt dat het totaal van de aflossingen en het bedrag waarop een renteherziening van toepassing is in ieder jaar niet meer mag zijn dan 20% van de begrote lasten per 1 januari van het betreffende jaar. In de

onderstaande tabel is voor 2020 en de jaren daarna het renterisico op de vaste schuld getoetst aan de renterisiconorm.

Renterisiconorm <i>(x € 1.000)</i>	Begroting 2019	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
1 begrotingstotaal per 1 januari	78.711	85.220	82.715	79.059	79.069
2 vastgesteld percentage (wet FIDO)		20,0%	20,0%	20,0%	20,0%
3 renterisiconorm (1 / 2 x 100)	15.742	17.044	16.543	15.812	15.814
4 aflossingen	1.674	1.640	1.800	1.800	1.800
5 ruimte onder renterisiconorm (3 - 4)	14.068	15.404	14.743	14.012	14.014

Ontwikkeling rente en financieringsbehoefte

De tarieven voor kortlopende geldleningen bevinden zich nog steeds op een zeer laag niveau. De daling is gestart in 2011 en momenteel kennen we voor korte financieringen zelfs een negatieve rente. Als er liquiditeitstekorten zijn, zullen deze dan ook aangevuld worden met kortlopende geldleningen.

Ook de tarieven voor vaste geldleningen liggen al lange tijd op een laag niveau. Vaste geldleningen met een looptijd van 25 jaar en lineaire aflossing kunnen al worden aangetrokken tegen een tarief beneden de 0,50%.

De ECB heeft onlangs de rentetarieven weer verlaagd. Een voorspelling voor de rentetarieven is moeilijk. Elk jaar is de inschatting dat gezien de lage standen de tarieven naar verwachting op zullen lopen. En elk jaar blijven de tarieven laag.

Het college streeft naar een evenwichtige uitgaven- en inkomstenstroom om de toename van schulden zoveel mogelijk te beperken. Voor zover er financieringstekorten ontstaan door investeringen, aflossingen of de exploitatie zullen deze tekorten zoveel mogelijk met kortlopende leningen worden aangezuiverd vanwege de al genoemde lage tarieven voor deze financieringsvormen. Indien dit er toe leidt dat de kasgeldlimiet langer dan twee kwartalen achtereen wordt overschreden of in geval van ontwikkelingen op het gebied van de tarieven voor langlopende geldleningen zullen we deze kortlopende schulden omzetten naar een vaste schuld.

Renteschema en opslagpercentage

Vanaf begrotingsjaar 2017 adviseert de commissie BBV een renteschema in de paragraaf financiering op te nemen en worden gemeenten verplicht te werken met een omslagrente voor het toerekenen van de rente aan de taakvelden.

Voor begrotingsjaar 2020 hanteren wij een omslagrente van 1,50%.

Renteschema begrotingsjaar 2020 (bedragen x € 1.000)	Bedrag
Externe rentelasten lange financiering	1.068
Externe rentelasten korte financiering	-
Externe rentebaten (WoonFriesland)	1
Externe rentebaten hypotheek	33
Externe rentebaten korte financiering	-
Saldo externe rentelasten	1.034
Rente toe te rekenen aan de bouwgrondexploitatie	93
Rente toe te rekenen wegens projectfinanciering	1
Rentebaten van doorverstrekte leningen projectfinanciering	1
Saldo door te berekenen externe rente	940
Rente eigen vermogen	-
Rente over voorzieningen (gewaardeerd tegen contante waarde)	-
Aan taakvelden (incl. taakveld overhead) toe te rekenen rente	940
Boekwaarde vaste activa per 01-01-2020 (excl. bouwgrond)	59.549
Boekwaarde leningen woningbouw per 01-01-2020	35
Boekwaarde voor berekening omslagpercentage per 01-01-2020	59.514
Omslagpercentage	1,580%
Omslagpercentage afgerond	1,500%
Werkelijk aan taakvelden (incl. taakveld overhead) toegerekende rente	893
	-
Renteresultaat op taakveld treasury	47-

Het renteresultaat is een administratief resultaat en betreft het verschil tussen het saldo van de externe rentelasten en de aan de programma's toegerekende rentelasten. Dit renteresultaat heeft geen invloed op het begroting- en/of rekeningsaldo.

Wet HOF

Door kortdurende pieken in de tegoeden van de gemeente bij de Bank Nederlandse Gemeenten tijdelijk af te romen naar de schatkist is het gemiddeld tegoed ruim binnen de drempel gebleven.

Nederland moet zijn begrotingstekort terugdringen. Daar zijn de Rijksoverheid en de decentrale overheden samen verantwoordelijk voor. In het Financieel Akkoord van januari 2013 is afgesproken hoeveel tekort de decentrale overheden mogen hebben.

In Europa zijn regels afgesproken over de overheidsfinanciën. Deze begrotingsregels bepalen de normen voor het begrotingstekort (EMU-saldo) en de overheidsschuld (EMU-schuld). De regels gelden ook voor de decentrale overheden.

Deze regels zijn verankerd in Nederland met de Wet Houdbare Overheidsfinanciën (Wet HOF). De wet is op 1 januari 2014 in werking getreden in Nederland.

Schatkistbankieren

Vanaf december 2013 zijn gemeenten verplicht hun eventuele overtollige tegoeden aan te houden in de Nederlandse schatkist. Dit zogenaamde “schatkistbankieren” heeft een verlagend effect op de Nederlandse EMU-schuld. Om efficiencyredenen is het daarbij toegestaan een relatief gering bedrag aan overtollige middelen buiten de schatkist te houden. Dit bedrag, het zogenaamde drempelbedrag, bedraagt voor onze gemeente in 2020 € 639.000. Het gemiddelde tegoed van de gemeente over een kwartaal mag niet hoger zijn dan deze drempel.

Bedrijfsvoering

Onze bedrijfsvoering is gericht op de interne dienstverlening, die nodig is voor de uitvoering van de programma's. Voor een nadere toelichting verwijzen wij u naar hoofdstuk Overhead.

Verbonden partijen

De gemeente Tytsjerksteradiel heeft er voor gekozen om bepaalde processen onder te brengen bij organisaties die in deze processen zijn gespecialiseerd. De gemeente blijft verantwoordelijk voor deze processen. De beleidsvoornemens per verbonden partij zijn opgenomen in het betreffende programma. Hieronder zijn de kerngegevens per verbonden partij weergegeven.

De verbonden partijen zijn onderverdeeld in:

- Gemeenschappelijke regelingen
- Vennootschappen en coöperaties
- Stichtingen en verenigingen

Een verbonden partij is een privaatrechtelijke of publiekrechtelijke organisatie waarin de gemeente een bestuurlijk- en een financieel belang heeft. Onder bestuurlijk belang wordt verstaan dat de gemeente zeggenschap heeft door vertegenwoordiging in het bestuur of door stemrecht. Het financiële belang is het bedrag dat ter beschikking is gesteld door de gemeente en dat niet verhaalbaar is, of waarvoor aansprakelijkheid bestaat. Dit laatste is van toepassing als de verbonden partij failliet gaat of haar verplichtingen niet nakomt.

Met betrekking tot de verbonden partijen hanteert het college de volgende uitgangspunten:

- De gemeente Tytsjerksteradiel neemt alleen deel in verbonden partijen als daarmee een publieke taak wordt gediend.
- De gemeente Tytsjerksteradiel neemt in principe alleen deel in privaatrechtelijke rechtsvormen als de betreffende taak niet vanuit een publiekrechtelijke rechtsvorm kan worden uitgevoerd.
- Over de doelmatigheid en doeltreffendheid van de activiteiten van de verbonden partijen is het de bedoeling te komen tot een vorm van analyse en rapportage ten behoeve van de raad.
- Jaarlijks rapporteert het college aan de raad over de financiële resultaten van de verbonden partijen en de risico's van de gemeente.
- Frequent wordt in de raadsvergadering de gelegenheid geboden aan gemeentelijke vertegenwoordigers in verbonden partijen om informatie te verstrekken aan college en/of raad over ontwikkelingen in verbonden partijen.

Gemeenschappelijke regeling

Naam	Sociale Werkvoorziening Fryslân (TD)		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 6. Sociaal domein)</i>		
vestigingsplaats	Drachten		
openbaar belang	De wettelijke taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden met betrekking tot de Wet Sociale Werkvoorziening zijn door de deelnemende gemeenten ondergebracht in een gemeenschappelijke regeling (SW Fryslân). Deze gemeenschappelijke regeling heeft geen eigen uitvoeringsorganisatie, maar heeft de taken uitbesteed aan de NV Caparis. De deelnemende gemeenten zijn rechtstreeks aandeelhouder van de NV. Onze gemeente heeft hierin een belang van 7,08%. In het kader van de nieuwe afspraken met de andere gemeenten en Caparis NV heeft de gemeente Tytsjerksteradiel besloten niet langer eigenaar te willen blijven. De aandelen zullen daarom van de hand worden gedaan, zodat vanaf 1-1-2020 onze gemeente niet langer eigenaar en aandeelhouder van Caparis NV is.		
visie op de verbonden partij	Het herstructureringsvraagstuk rondom het SW bedrijf Caparis speelt al een tijd. De reden voor het hele proces met Caparis is gelegen in de Participatiewet, die we als gemeente zelf willen uitvoeren, dat vraagt maatwerk en flexibiliteit. De betrokken gemeenten willen toewerken naar een passende vorm voor het nieuwe bedrijf dat aansluit bij de wensen van de verschillende gemeenten. Hierbij staat voorop dat de inwoners met een Wsw indicatie hier zo weinig mogelijk van merken en een passende werkplek behouden. De deelnemende gemeenten en Caparis NV zijn gekomen tot een afspraak over nieuwe eigenaarsverhoudingen en een aanpassing van de GR.		
beleidsvoornemens	-		
financieel belang gemeente	2018	2019	2020
toelichting	Gegevens uit concept begroting 2020		
bestuurlijk belang	3 leden in Algemeen Bestuur en 1 lid in het Dagelijks Bestuur.		
risicoprofiel	● [Middel]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2018	2019	2020
Eigen vermogen			
begin	€ 625	€ 600	€ 585
einde	€ 600	€ 585	€ 545
Vreemd vermogen			
begin	€ 6.394	€ 5.661	€ 5.196
einde	€ 5.661	€ 5.196	€ 4.369
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 0	€ 0	€ 0
werkelijk	€ 0		

Bron

Programmabegroting TD 2017-2020

Toelichting	Gegevens uit jaarrekening 2018. Indirect financieel belang via de NV, tekorten worden door gemeenten aangevuld.	Gegevens uit concept begroting 2020. Indirect financieel belang via de NV, tekorten worden door gemeenten aangevuld.	Gegevens uit concept begroting 2020
--------------------	---	--	--

Naam	Veiligheidsregio Fryslân		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 1. Veiligheid)</i>		
vestigingsplaats	Leeuwarden		
openbaar belang	<ul style="list-style-type: none"> · Behartigen preventieve taken op het gebied van de volksgezondheid en infectieziektenbestrijding; · Zo doelmatig mogelijk georganiseerde en gecoördineerde brandbestrijding, alsmede hulpverlening bij ongevallen en rampen bewerkstelligen. 		
visie op de verbonden partij	<p>Met ingang van 1 januari 2007 zijn de gemeenschappelijke regelingen GGD Fryslân en Brandweer Fryslân opgeheven en zijn beide organisaties ondergebracht in de nieuwe gemeenschappelijke regeling Hulpverleningsdienst Fryslân.</p> <p>Het betreft de wettelijke taken op gebied van gezondheid en brandweer die zijn ondergebracht in een gemeenschappelijke regeling.</p>		
beleidsvoornemens	<p>Gezondheid</p> <p>Gezondheid krijgt een prominente plek.</p> <p>De kinderopvang in Friesland voldoet aan de gestelde normen voor kwaliteit en veiligheid.</p> <p>De huidige vaccinatiegraad blijft op peil.</p> <p>Bijdragen aan de vermindering van de druk op de specialistische hulp en zorg.</p> <p>Voorkomen antibioticaresistentie en bestrijden het als het zich aandient.</p> <p>Er valt niemand tussen wal en schip.</p> <p>Brandweer</p> <p>Samen aantoonbaar paraat.</p> <p>Samen aantoonbaar vakbekwaam.</p> <p>Risicobewust en risicogericht samenwerken.</p> <p>Nieuwbouw kazernes waar vervanging noodzakelijk is.</p>		
financieel belang gemeente	2018	2019	2020
	0,0	0,0	0,0
toelichting			
bestuurlijk belang	1 lid in het Algemeen Bestuur		
risicoprofiel	 [Hoog]		

<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2018	2019	2020
Eigen vermogen			
begin	€ 3.042	€ 5.266	€ 5.266
einde	€ 5.266	€ 5.266	€ 5.266
Vreemd vermogen			
begin	€ 55.525	€ 58.560	€ 58.560
einde	€ 58.560	€ 58.560	€ 58.560
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 0	€ 0	€ 0
werkelijk	€ 1.873		

Bron Jaarrekening 2018 Veiligheidsregio

Toelichting - - -

Naam	FUMO (Fryske Utfieringsorganisaasje Miljeu en Omjouwing)						
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 7. Volksgezondheid en milieu)</i>						
vestigingsplaats	Grou						
openbaar belang	Toezicht houden en vergunning verlening.						
visie op de verbonden partij	De Fryske Utfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing (FUMO) is een gemeenschappelijke regeling van provincie, gemeenten en waterschap in Friesland. De gemeente heeft een deel van haar milieutaken op het gebied van vergunning verlening en toezicht houden verplicht aan deze organisatie uitbesteed. Het betreft de uitvoering van wettelijke taken.						
beleidsvoornemens	Met alle deelnemers is een ontwikkelprogramma gestart onder de naam FUMO 2.0 met als doel om de organisatie te verbeteren zodanig dat zij haar volledige taak binnen het toegekende budget gaat uitvoeren. Met de uitvoering van de Ontwikkelagenda FUMO 2.0 wordt intensief gewerkt aan de doorontwikkeling van de FUMO. Uit de tussenevaluatie volgt dat in 2019, met een doorloop naar 2020, nog inzet nodig is om een aantal belangrijke onderwerpen uit de ontwikkelagenda tot resultaat te brengen. Hierbij is samenwerking met de deelnemers cruciaal. De kosten voor FUMO 2.0 zijn opgenomen in de transitiebegroting. I						
financieel belang gemeente	<table> <thead> <tr> <th>2018</th> <th>2019</th> <th>2020</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0,0</td> <td>0,0</td> <td>0,0</td> </tr> </tbody> </table>	2018	2019	2020	0,0	0,0	0,0
2018	2019	2020					
0,0	0,0	0,0					
toelichting							
bestuurlijk belang	1 lid in Algemeen Bestuur						
risicoprofiel	 [Middel]						

Kerncijfers verbonden partij	2018	2019	2020
Eigen vermogen			
begin	€ 6	€ 647	€ 647
einde	€ 647	€ 647	€ 647
Vreemd vermogen			
begin	€ 3.883	€ 4.245	€ 4.245
einde	€ 4.245	€ 4.245	€ 4.245
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 0	€ 0	€ 0
werkelijk	€ 448		

Bron

Definitieve jaarrekening 2018

Toelichting	-	-	-
-------------	---	---	---

Naam	Recreatieschap Marrekrite		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 5. Sport, cultuur en recreatie)</i>		
vestigingsplaats	Grou		
openbaar belang	Beheer van de toeristische voorzieningen op water en land in de provincie.		
visie op de verbonden partij	Recreatieschap Marrekrite is er om de toeristische basisinfrastructuur op water en land in Fryslân in stand te houden en verder te ontwikkelen. De ontsluiting van toeristische routes is van cruciaal belang voor het faciliteren van recreanten en gasten.		
beleidsvoornemens	Recreatieschap Marrekrite onderhoudt en beheert ongeveer 35 kilometer aan vrije ligplaatsen in de Friese natuur, zorgt voor afvoer van recreatieafval en onderhoudt boeien en bakens in recreatievaarten. Tevens beheert en onderhoudt Marrekrite het fietsknooppuntnetwerk en het wandelknooppuntnetwerk. Het in kaart brengen en actueel houden van alle routes in Fryslân behoort ook tot het werk van Marrekrite.		
financieel belang gemeente	2018	2019	2020
	0,0	0,0	0,0
toelichting			
bestuurlijk belang	1 lid in het algemeen bestuur		
risicoprofiel	● [Middel]		

Kerncijfers verbonden partij	2018	2019	2020
Eigen vermogen			
begin	€ 4.012	€ 4.137	€ 4.137
einde	€ 4.137	€ 4.137	€ 4.137
Vreemd vermogen			
begin	€ 1.521	€ 1.380	€ 1.380
einde	€ 1.380	€ 1.380	€ 1.380
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 0	€ 0	€ 0
werkelijk	€ 341		
<i>Bron</i>	<i>Jaarrekening 2018</i>		
Toelichting	-	-	-

Naam	Werkmaatschappij Achtkarspelen–Tytsjerksteradiel		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 0. Bestuur en ondersteuning)</i>		
vestigingsplaats	Buitenpost / Burgum		
openbaar belang	De Werkmaatschappij 8KTD is een samenwerkingsverband op basis van een gemeenschappelijke regeling tussen de gemeenten Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel, waarbij gezamenlijk taken op het terrein van dienstverlening en bedrijfsvoering worden uitgevoerd, die leiden tot een behoud van de kwaliteit van de dienstverlening aan onze inwoners.		
visie op de verbonden partij	-		
beleidsvoornemens	-		
financieel belang gemeente	2018	2019	2020
	48,0	46,0	48,0
toelichting	De begroting voor 2020 sluit uiteindelijk met een saldo van € 0, doordat de gemeente Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel volledig bijdragen in de gemaakte kosten in de WM8KTD.		
	Het geprognostiseerd totaal van bijdragen van beide gemeenten op basis van de primitieve begroting bedraagt 29.920. De verdeling in bijdrage voor beide gemeenten is als volgt:		
	<ul style="list-style-type: none"> ● Achtkarspelen 15.556 ● Tytsjerksteradiel 14.364 		
bestuurlijk belang	Het Dagelijks Bestuur bestaat uit de voorzitters van beide colleges en één wethouder per gemeente. Het Algemeen Bestuur bestaat uit de leden van de twee colleges van burgemeester en wethouders van beide gemeenten.		
risicoprofiel	● [Laag]		

<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2018	2019	2020
Eigen vermogen			
begin	€ 0	€ 0	€ 0
einde	€ 0	€ 0	€ 0
Vreemd vermogen			
begin	€ 10.341	€ 7.812	€ 7.812
einde	€ 7.812	€ 7.812	€ 7.812
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 0	€ 0	€ 0
werkelijk	€ 0	€ 0	€ 0

Bron

begroting 2020 Werkmaatschappij 8KTD

Toelichting

De jaarrekening over 2018 sluit uiteindelijk met een saldo van € 0, doordat de gemeente Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel volledig bijdragen in de gemaakte kosten in de WM8KTD.	De begroting voor 2019 sluit uiteindelijk met een saldo van € 0, doordat de gemeente Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel volledig bijdragen in de gemaakte kosten in de WM8KTD.	De begroting voor 2020 sluit uiteindelijk met een saldo van € 0, doordat de gemeente Achtkarspelen en Tytsjerksteradiel volledig bijdragen in de gemaakte kosten in de WM8KTD.
Het gerealiseerd totaal van bijdragen van beide gemeenten bedroeg 26.922. De verdeling in bijdrage voor beide gemeenten is als volgt: <ul style="list-style-type: none"> ● Achtkarspelen 13.875 ● Tytsjerksteradiel 13.047 	Het geprognostiseerd totaal van bijdragen van beide gemeenten op basis van de primitieve begroting bedraagt 22.271. De verdeling in bijdrage voor beide gemeenten is als volgt: <ul style="list-style-type: none"> ● Achtkarspelen 11.934 ● Tytsjerksteradiel 10.337 	Het geprognostiseerd totaal van bijdragen van beide gemeenten op basis van de primitieve begroting bedraagt 29.920. De verdeling in bijdrage voor beide gemeenten is als volgt: <ul style="list-style-type: none"> ● Achtkarspelen 15.556 ● Tytsjerksteradiel 14.364

Gemeenschappelijke regeling (licht)

Naam	Mobiliteitsbureau Noordoost Fryslân		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 6. Sociaal domein)</i>		
vestigingsplaats	Dokkum		
openbaar belang	Via het mobiliteitsbureau wordt uitvoering gegeven aan gemeentelijke vervoerstaken ; WMO-voervoer, leerlingen-, gym-voervoer (via "JoBinder").		
visie op de verbonden partij	Achterliggende visie voor oprichting van deze lichte GR is het door samenwerking efficiënt en kostenbesparend regionaal organiseren van vervoerstromen uit WM, leerlingen- en gymvoervoer.		
beleidsvoornemens	<p>Het mobiliteitsbureau werkt met een regiemodel. Gemeenten en provincie zijn verantwoordelijk voor het beleid. Het mobiliteitsbureau is verantwoordelijk voor contractmanagement, doorontwikkeling systeem en planning van de ritten. De uitvoering daarvan ligt bij de vervoerders.</p> <p>De bijdrage betreft zowel de feitelijke vervoerskosten als ook een gemeentelijk aandeel in systeemkosten, beheer, kostenbeheersing en rapportage.</p>		
financieel belang gemeente	2018	2019	2020
toelichting	Het mobiliteitsbureau kent geen eigen vermogen. De mee- en tegenvallers worden direct verrekend met de deelnemende partijen.		
bestuurlijk belang	1 bestuursvertegenwoordiger in het bestuur van de GR		
risicoprofiel	● [Middel]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2018	2019	2020
Eigen vermogen			
begin			
einde			
Vreemd vermogen			
begin			
einde			
Verwacht financieel resultaat			
begroot			
werkelijk			
<i>Bron</i>	-		
Toelichting	-		

Het mobiliteitsbureau kent geen eigen vermogen. De mee- en tegenvallers worden direct verrekend met de

Het mobiliteitsbureau kent geen eigen vermogen. De mee- en tegenvallers worden direct verrekend met de deelnemende partijen.

Vennootschap / Coöperatie

Naam	Caparis NV (TD)		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 6. Sociaal domein)</i>		
vestigingsplaats	Drachten		
openbaar belang	De NV Caparis is verantwoordelijk voor het bieden van werk voor de WSW-ers. In het kader van de herstructurering is een afspraak (fair deal) gemaakt waarbij is besproken dat de gemeenten de komende 5 jaren in ieder geval nog de WSW laten uitvoeren door Caparis NV aangaande de nu zittende WSW populatie. Hiertoe worden DienstVerleningsOvereenkomsten met de gemeente opgesteld waarin is opgenomen welke producten/diensten de gemeente afneemt tegen welk tarief. Dit betekent voor de gemeente Tytsjerksteradiel o.m. afname van diensten/producten in het kader van Beschut Werk binnen (oud), Groen, Schoonmaak, pontschippers, Post en Grafische diensten.		
visie op de verbonden partij	Het uitvoeren van de WSW voor de gemeente Tytsjerkstradiel.		
beleidsvoornemens	-		
financieel belang gemeente	2018	2019	2020
toelichting	De raad heeft op 19 september 2019 ingestemd met de Fairdeal van Caparis en is daardoor vanaf de volgende begroting geen verbonden partij meer.		
bestuurlijk belang	1 vertegenwoordiger in de algemene vergadering van aandeelhouders.		
risicoprofiel	 [Hoog]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2018	2019	2020
Eigen vermogen			
begin	€ 16.091	€ 16.605	
einde	€ 16.605	€ 16.569	
Vreemd vermogen			
begin	€ 7.505	€ 6.476	
einde	€ 6.476	€ 8.583	
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 1.012	€ 1.340	

werkelijk € 514

Bron *Begroting/jaarrekening Caparis N.V.*

Toelichting Gebaseerd op jaarstukken 2018. Gebaseerd op begroting 2019. De raad heeft op 19 september 2019 ingestemd met de Fairdeal van Caparis en is daardoor vanaf de volgende begroting geen verbonden partij meer.

Naam		OMRIN NV (N.V. Afvalsturing Friesland)		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>		<i>(zie ook programma 7. Volksgezondheid en milieu)</i>		
vestigingsplaats	Leeuwarden			
openbaar belang	-			
visie op de verbonden partij	-			
beleidsvoornemens	-			
financieel belang gemeente	2018	2019	2020	
	3,1	3,1	3,1	
toelichting	Bedrag gebaseerd op begroting 2020 van Afvalsturing Friesland NV			
bestuurlijk belang				
risicoprofiel	● [Laag]			
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2018	2019	2020	
Eigen vermogen				
begin	€ 48.680	€ 50.585		
einde	€ 50.585			
Vreemd vermogen				
begin	€ 160.130	€ 102.203		
einde	€ 102.203			
Verwacht financieel resultaat				
begroot	€ 2.537	€ 2.749	€ 3.344	
werkelijk	€ 2.026			

Bron *Jaarverslagen cq begrotingen van Afvalsturing Friesland NV van de betreffende jaren*

Toelichting - Bedrag gebaseerd op begroting 2019 van Afvalsturing Friesland NV Bedrag gebaseerd op begroting 2020 van Afvalsturing Friesland NV

Naam	Vitens		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 0. Bestuur en ondersteuning)</i>		
vestigingsplaats	Zwolle		
openbaar belang	-		
visie op de verbonden partij	-		
beleidsvoornemens	-		
financieel belang gemeente	2018	2019	2020
	0,0	0,0	0,0
toelichting	<p>Vitens verstrekt altijd in augustus proactief informatie aan provincies en gemeenten voor de op te nemen cijfers in de eerstvolgende begroting.</p> <p>23-9-2019 Mailbericht ontvangen van Vitens waarin ze schrijven dat ze deze gegevens nu nog niet kunnen verstrekken omdat het financieel jaarplan nog in ontwikkeling is. Hierdoor kan nog geen duidelijkheid worden verschaft over de verwachte resultaten voor 2020. Financieel jaarplan wordt geagendeerd in de aandeelhoudersvergadering van 27-11-2019. Percentage deelneming van onze gemeente in gewonde aandelen is 0,003%. Te gering om in bovenstaand standaardformat van twee decimalen bij deelneming te vermelden. Daarom vermelding cijfers jaarrekening 2018 in 2020.</p>		
bestuurlijk belang	De gemeente is aandeelhouder.		
risicoprofiel	● [Laag]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2018	2019	2020
Eigen vermogen			
begin	€ 534	€ 537	€ 534
einde	€ 533	€ 553	€ 533
Vreemd vermogen			
begin	€ 1.194	€ 1.240	€ 1.193
einde	€ 1.234	€ 1.294	€ 1.234
Verwacht financieel resultaat			
begroot	€ 21	€ 14	€ 21
werkelijk	€ 13	€ 0	€ 0
<i>Bron</i>	-		

Toelichting	<p>Gegevens gebaseerd op de kerncijfers vermeld in het jaarverslag 2018. Percentage deelneming van onze gemeente in gewone aandelen is 0,003%. Te gering om in bovenstaand standaardformat van twee decimalen bij deelneming te vermelden.</p>	<p>Financiële informatie 2019 gebaseerd op opgave Vitens van 28-8-2018 Cosa S2018-23039. Percentage deelneming van onze gemeente in gewone aandelen is 0,003%. Te gering om in bovenstaand standaardformat van twee decimalen bij deelneming te vermelden.</p>	<p>Vitens verstrekt altijd in augustus proactief informatie aan provincies en gemeenten voor de op te nemen cijfers in de eerstvolgende begroting. 23-9-2019 Mailbericht ontvangen van Vitens waarin ze schrijven dat ze deze gegevens nu nog niet kunnen verstrekken omdat het financieel jaarplan nog in ontwikkeling is. Hierdoor kan nog geen duidelijkheid worden verschaft over de verwachte resultaten voor 2020. Financieel jaarplan wordt geagendeerd in de aandeelhoudersvergadering van 27-11-2019. Percentage deelneming van onze gemeente in gewone aandelen is 0,003%. Te gering om in bovenstaand standaardformat van twee decimalen bij deelneming te vermelden. Daarom vermelding cijfers jaarrekening 2018 in 2020.</p>
--------------------	--	--	---

Naam	BNG Bank NV		
<i>alle bedragen x € 1.000</i>	<i>(zie ook programma 0. Bestuur en ondersteuning)</i>		
vestigingsplaats	Den Haag		
openbaar belang	-		
visie op de verbonden partij	-		
beleidsvoornemens	-		
financieel belang gemeente	2018	2019	2020
	0,1	0,1	0,1
toelichting	Geen informatie bekend over 2020. Daarom vermelding cijfers 2019 in 2020. De BNG heeft nog steeds de hoogst mogelijke rating ("AAA") en behoort daartom tot de meest kredietwaardige banken ter wereld.		
bestuurlijk belang	De gemeente is aandeelhouder.		
risicoprofiel	 [Laag]		
<u>Kerncijfers verbonden partij</u>	2018	2019	2020
Eigen vermogen			
begin	€ 4.687	€ 4.991	€ 4.991
einde	€ 4.991	€ 4.843	€ 4.843
Vreemd vermogen			

begin	€ 135.041	€ 132.518	€ 132.518
einde	€ 132.518	€ 153.738	€ 153.728
Verwacht financieel resultaat			
begroot		€ 337.000	€ 33.700
werkelijk	€ 337.000		

Bron

-

Toelichting

Financiële informatie gebaseerd op de door de BNG op haar website verstrekte gegevens inzake verbonden partijen. Gezien de onvoorspelbare bewegingen op de financiële markten acht de bank het niet verantwoord een uitspraak te doen over de verwachte nettowinst 2019. De drie toonaangevende kredietbeoordelaars geven de BNG de hoogst mogelijke rating ("AAA"). Op basis van deze rating behoort de BNG tot de meest kredietwaardige banken ter wereld.	Financiële informatie gebaseerd op halfjaarcijfers BNG 9-9-2019. De bank doet hierin geen uitspraken over de verwachte nettowinst in 2019.	Geen informatie bekend over 2020. Daarom vermelding cijfers 2019 in 2020. De BNG heeft nog steeds de hoogst mogelijke rating ("AAA") en behoort daartom tot de meest kredietwaardige banken ter wereld.
--	--	---

Grondbeleid

Inleiding

Grond is schaars, ruimte is een breed goed. Het aanwenden van ruimte voor de één heeft direct consequenties voor het ruimtegebrek van de ander. Omdat grond en ruimte schaars zijn, heeft de overheid een taak met betrekking tot het inzetten en aanwenden van deze ruimte.

Visie op grondbeleid

Het gemeentelijke grondbeleid is een instrument om ruimtelijke doelstellingen te behalen, bijvoorbeeld op het gebied van woningbouw en bedrijventerreinen. Daarnaast is grondbeleid van belang voor natuurontwikkeling, zoals bijvoorbeeld bij landinrichtingsprojecten. Het huidige grondbeleid (2015) gaat uit van een actieve grondpolitiek. Een actieve grondpolitiek, waarbij geïnvesteerd wordt in strategisch grondbezit, draagt bij aan het behalen van de doelstellingen op de korte, middellange en lange termijn. Het is een goede manier om regie te houden op het gebruik van de ruimte.

Aan de andere kant brengt een actieve grondpolitiek ook risico's met zich mee. Daarnaast bevat het BBV kaders en regels, waaraan de inrichting en verantwoording van onder meer begroting en rekening moeten voldoen. Het grondbeleid moet volgens het BBV meer inzichtelijk worden gemaakt. Dit is om twee redenen van belang. Op de eerste plaats gezien het grote financiële belang en de risico's, die hieraan verbonden zijn en op de tweede plaats vanwege de relatie met de doelstellingen, zoals aangegeven in de programma's. Het grondbeleid kan tot extra baten, of extra lasten leiden en het grondbeleid moet het uitvoeren van programma's ondersteunen.

Grondbeleid was en is belangrijk instrument, maar zal ook steeds meer facilitair van karakter zijn. In 2020 staat dan ook een actualisering van het grondbeleid gepland.

Woonvisie

Tytsjerksteradiel staat bekend om het prettige woonklimaat. Juist de woonomgeving speelt daarin een belangrijke rol. Onze gemeente is een ideale plek voor mensen die een woning zoeken in een groene omgeving. Daar zijn we trots op. In het coalitieakkoord "Duorsum Oparbeidzje" benoemen we de ambities voor onze prachtige gemeente. Ambities die aansluiten bij een gemeente waar het goed werken, wonen en recreëren is. Het coalitieprogramma stelt toekomstbestendig wonen centraal. Deze ambities zijn verder uitgewerkt in de woonvisie die op 4 juli 2019 door de Raad is vastgesteld.

Onze gemeente biedt een grote verscheidenheid in woonvormen en woonmilieus. Er zijn grote kernen en kleinere kernen die ieder hun eigen kwaliteiten hebben. Burgum, Hurdegaryp en de Trynwâlden zijn belangrijke voorzieningenkernen. Eastermar en Earnewâld hebben door hun ligging in en rond omvangrijke natuurgebieden een grote toeristische aantrekkingskracht. Onze kleinere kernen kenmerken zich door een sterke sociale binding.

Vanuit de woonvisie gaat het om zaken als de vitaliteit van dorpen, zorg aan huis voor wie dat nodig heeft en de betaalbaarheid van het wonen. De woonvisie dient tevens basis voor het maken van prestatieafspraken tussen gemeente, corporatie en huurdersorganisatie.

De komende jaren willen we als gemeente invulling geven aan de woningbehoefte. Het blijft mogelijk om in elk dorp van onze gemeente woningen te bouwen, als de behoefte daaraan duidelijk aantoonbaar aanwezig is. Op dit moment zijn we in regionaal verband met de Provincie in gesprek over de woningbouwprogrammering, waarna we in overleg met de dorpen een woonprogramma kunnen vaststellen. De Woonvisie is een visiedocument dat naast de wettelijke basis voor prestatie afspraken ook als basis dient voor o.a. de duurzaamheidsagenda, de woningbouwprogrammering (die separaat wordt vastgesteld door het college) en de Omgevingsvisie. Daarnaast ligt de Woonvisie ten grondslag aan het afwegingskader waarmee ruimtelijke initiatieven getoetst worden op behoefte en kwaliteit. Onze visie hebben we daarom vertaald naar vijf speerpunten voor de komende jaren:

1. Investeren in onze bestaande voorraad
2. Zorgvuldige inzet op nieuwbouw
3. Voldoende betaalbare en beschikbare sociale huurwoningen
4. Wonen met zorg
5. Streven naar leefbare dorpen

Prognose

Elk jaar vindt een herberekening van de te verwachten jaarresultaten van de bouwgrondexploitatie plaats. Deze herberekening is van toepassing op zowel het lopende begrotingsjaar als op de komende meerjarenbegroting. De uitkomst van deze berekeningen heeft geen consequenties voor het meerjarenperspectief.

In het kader van de jaarrekening 2018 zijn de diverse complexen beoordeeld en is er op basis van een doorrekening voor de komende jaren een verwachting omtrent winst en verliesneming per complex opgesteld. zie hiervoor onderstaande tabel.

In verband met de gewijzigde systematiek van winstneming op grond van het BBV vanaf de jaarrekening 2017 kunnen we bij het opstellen van de jaarrekening 2019 een nieuwe winst en verliesberekening van de complexen opstellen.

Tabel: overzicht complexen woningbouw en bedrijventerreinen

Bouwgronden in exploitatie	Boekwaarden 31 december 2018	Nog te maken kosten	Verwachte opbrengst	Indicatie winst in €	Nog te verkopen in m2	Kavels eind 2018	Verkoop 2019	Looptijd t/m jaar	Prognose uitgifte 2020-2023	2023 e.v.	Verwachting sc 1 sc 2 sc 3
nr.: Woningbouw											
22 Garyp Sanhichte	€ 103.141	€ 139.473	€ (353.505)	€ (110.891) winst	2.577 m2	7	3	2022	4	-	😊😊😊
32 Hurdegaryp It Súd II (fase 1&2)	€ (214.080)	€ 994.281	€ (1.132.930)	€ (352.729) winst	9.391 m2	32	28	2021	4	-	😊😊😊
33 Ryptsjerk De Opslach-noord	€ 91.167	€ 153.455	€ (289.726)	€ (45.104) winst	2.140 m2	6	6	2021	-	-	😊😊😊
40 Suwâld (3e fase)	€ 208.634	€ 127.060	€ (414.275)	€ (78.581) winst	2.795 m2	6	5	2021	1	-	😊😊😊
43 Munein 3e fase	€ 360.340	€ 139.547	€ (549.275)	€ (49.388) winst	3.975 m2	9	6	2025	3	-	😊😊😊
44 Oentsjerk Kaetsjemoiwei	€ 308.931	€ 228.359	€ (609.600)	€ (72.310) winst	4.064 m2	7	4	2023	3	-	😊😊😊
48 Tytsjerk	€ 83.988	€ 265.619	€ (421.200)	€ (71.593) winst	2.340 m2	4	2	2022	2	-	😊😊😊
50 Sumar 2e fase	€ 157.939	€ 316.154	€ (512.725)	€ (38.632) winst	3.685 m2	8	8	2024	5	3	😊😊😊
51 Hurdegaryp Locatie Wynia	€ 334.972	€ 223.455	€ (573.829)	€ (15.402) winst	4.081 m2	14	-	2022	14	-	😊😊😊
	€ 1.435.033	€ 2.587.403	€ (4.857.065)	€ (834.629) winst	35.048 m2						
nr.: Bedrijventerreinen											
63 Oentsjerk Sanjesfjild	€ 703.108	€ 1.156.400	€ (1.958.300)	€ (98.792) winst	25.690 m2	11	-	2022	8	3	😊😊😊
73 jistrum bedrijventerrein	€ -	€ -	€ -	€ -	11.675 m2	5	-	2027	-	-	n.v.t. n.v.t. n.v.t.
75 Burgum West bedrijventerrein	€ 476.781	€ 238.891	€ (632.250)	€ 83.422 verlies	14.050 m2	5	2	2023	3	-	😊😊😊
79 Garyp Noord bedrijventerrein	€ 760.940	€ 1.456.906	€ (2.079.000)	€ 138.846 verlies	34.650 m2	6	-	2027	2	4	😊😊😊
80 Centrumplan Cytsjerk	€ (143.518)	€ 681.464	€ (719.600)	€ (181.654) winst	3.226 m2	10	-	2021	10	-	😊😊😊
	€ 1.797.311	€ 3.533.661	€ (5.389.150)	€ (58.177) winst	89.291 m2						
	€ 3.232.344	€ 6.121.065	€ (10.246.215)	€ (892.806) winst	124.339 m2						
Verliesvoorziening	€ (244.765)										
Boekwaarde balans 31-12-2018	€ 2.987.579										

Legenda:

- 😊 = winstprognose
- 😞 = verliesprognose
- 😊 = kostendekkend

- sc 1 scenario 1; huidige verwachting
- sc 2 scenario 2; vertraging verkopen met drie jaar
- sc 3 scenario 3; vertraging verkopen met vijf jaar

Grondprijzen

Voor de begroting 2020 stellen wij voor de grondprijzen gelijk te houden aan de prijzen van 2020.

In onderstaande tabel staan de huidige en voorgestelde (ongewijzigde) grondprijzen per m2.

woningbouw	2018	2019	2020
vrije sector	€ 145 – € 180	€ 145 – € 180	€ 145 – € 180
middeldure koop	€ 125 – € 135	€ 125 – € 135	€ 125 – € 135
goedkope koop	€ 85 – € 110	€ 85 – € 110	€ 85 – € 110
vrije sector huur	€ 85 – € 110	€ 85 – € 110	€ 85 – € 110
sociale huur	€ 55 – € 70	€ 55 – € 70	€ 55 – € 70

bedrijvenlocaties	2018	2019	2020
bedrijventerreinen	€ 45 – € 60	€ 45 – € 60	€ 45 – € 60
kantorenlocaties	€ 95	€ 95	€ 95

2 Financiële begroting

2.1 Overzicht van baten en lasten en de toelichting

Programma's

Meerjarenbegroting 2020 – 2023

Programma <i>(x € 1.000)</i>	2020			2021			2022			2023		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
0. Bestuur en ondersteuning	3.528	1.632	-1.896	3.462	1.374	-2.089	3.366	603	-2.764	3.299	598	-2.701
1. Veiligheid	2.150	31	-2.118	2.220	31	-2.189	2.267	31	-2.236	2.344	31	-2.313
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	5.860	278	-5.582	4.087	278	-3.809	3.993	278	-3.715	4.063	278	-3.786
3. Economie	653	298	-355	659	438	-221	660	438	-221	660	438	-221
4. Onderwijs	4.235	646	-3.588	4.093	669	-3.424	3.978	669	-3.309	3.959	669	-3.290
5. Sport, cultuur en recreatie	6.709	1.281	-5.427	6.806	1.123	-5.682	6.827	1.123	-5.703	6.864	1.123	-5.740
6. Sociaal domein	38.854	9.060	-29.793	38.260	9.060	-29.199	37.718	9.060	-28.658	37.616	9.060	-28.556
7. Volksgezondheid en milieu	8.131	6.248	-1.883	8.281	6.377	-1.904	8.382	6.429	-1.953	8.430	6.476	-1.954
8. Vrosh	2.718	300	-2.418	2.776	310	-2.466	2.710	310	-2.400	2.645	310	-2.334
Overhead	8.513	225	-8.289	8.283	225	-8.058	8.222	225	-7.997	8.209	225	-7.984
Algemene dekkingsmiddelen	2.255	61.078	58.823	2.422	61.714	59.292	936	59.834	58.899	981	60.093	59.112
Vennootschapsbelasting												
Reservemutaties	1.614	2.591	977	1.364	841	-523		704	704		674	674
BEGROTINGSRESULTAAT	85.220	83.670	-1.550	82.715	82.441	-275	79.059	79.705	646	79.069	79.976	907

Toelichting overzicht baten en lasten

Programma	Rekening 2018			Prim. begroting 2019			Incl. begrotingswijzigingen 2019		
	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo	lasten	baten	saldo
0. Bestuur en ondersteuning	20.285			14.587	59.770	45.183	14.970	59.431	44.461
1. Veiligheid	2.580			2.406	31	-2.374	2.194	31	-2.163
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	10.072			3.840	286	-3.554	3.819	309	-3.510
3. Economie	511			639	298	-341	658	500	-159
4. Onderwijs	4.025			4.282	654	-3.628	4.468	848	-3.621
5. Sport, cultuur en recreatie	6.832			6.286	1.160	-5.126	6.532	1.131	-5.400
6. Sociaal domein	41.577			37.488	9.266	-28.222	38.316	9.059	-29.257
7. Volksgezondheid en milieu	6.540			6.483	5.928	-554	7.124	6.058	-1.066
8. Vrosh	2.917			2.692	300	-2.392	2.516	300	-2.216
Excl. reservemutaties	95.337			78.703	77.695	-1.008	80.597	77.667	-2.930
Overhead	10.130			8.094	195	-7.900	8.457	330	-8.127
Algemene dekkingsmiddelen	1.962			3.000	58.840	55.839	2.539	58.366	55.827
Vennootschapsbelasting									
Mutaties reserves	2.713				84	84	598	340	-258
BEGROTINGSRESULTAAT	95.337			78.703	77.695	-1.008	80.597	77.667	-2.930

Programma	Begroting 2020		
	lasten	baten	saldo
0. Bestuur en ondersteuning	3.528	1.632	-1.896
1. Veiligheid	2.150	31	-2.118
2. Verkeer, vervoer en waterstaat	5.860	278	-5.582
3. Economie	653	298	-355
4. Onderwijs	4.235	646	-3.588
5. Sport, cultuur en recreatie	6.709	1.281	-5.427
6. Sociaal domein	38.854	9.060	-29.793
7. Volksgezondheid en milieu	8.131	6.248	-1.883
8. Vrosh	2.718	300	-2.418
Excl. reservemutaties	72.837	19.776	-53.061
Overhead	8.513	225	-8.289
Algemene dekkingsmiddelen	2.255	61.078	58.823
Vennootschapsbelasting			
Mutaties reserves	1.614	2.591	977
BEGROTINGSRESULTAAT	85.220	83.670	-1.550

Incidentele baten en lasten

In overeenstemming met Artikel 23.b. van de BBV lichten wij hieronder de incidentele baten en lasten per programma toe. Per programma worden ten minste de belangrijkste posten afzonderlijk toegelicht. De overige posten worden als een totaalbedrag opgenomen.

Als gemeente hebben wij de verantwoordelijkheid om een begroting vast te stellen die structureel en reëel in evenwicht is. Op basis van dit criterium wordt voor het komende begrotingsjaar door de Provincie besloten of wij onder repressief, of preventief toezicht vallen.

Op basis van de begroting die nu voorligt kunnen we constateren dat het meerjarenperspectief structureel en reëel in evenwicht is en hiermee voldoet aan het provinciale toetsingskader (Aandachtspunten gemeentebegrotingen 2020–2023). Hierdoor is de verwachting dat we onder repressief toezicht blijven vallen.

In onderstaande tabel laten we zien op welke wijze de structurele lasten gedekt worden door de structurele baten. Er is sprake van een structureel evenwicht. Dit is voor de provincie van belang om het toezichtsregime te kunnen bepalen.

Presentatie van het structureel begrotingssaldo:

<i>Bedragen (x € 1.000)</i>	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Saldo baten en lasten	-2.527	248	-58	233
Saldo toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	977	-523	704	674
Begrotingssaldo	-1.550	-275	646	907
Waarvan incidentele baten en lasten (saldo)	-529	-2.077	546	379
Structureel begrotingssaldo	-2.079	-1.581	430	845

Incidentele lasten:

Incidentele lasten (x € 1.000)	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Storting precariobelasting in AR	598	598	-	-
Storting in voorziening precariobelasting	1.428	1.428	-	-
Storting in res. pensioenen wethouders	1.016	766	-	-
Regiodeal	257	263	263	263
Alde Feanen 3e uitvoeringsfase	50	50	70	70
Ontwikkeling beschermd wonen	250	-	-	-
Impl. van waarden op gebr.oppervlakte	3	3	-	-
Act. BGT en GBI beheerssysteem	35	70	-	-
Digitaliseren adm. proc. buitendienst	75	-	-	-
Digitaliseren data areaal openb. ruitme	38	38	-	-
Actualiseren locatiedossiers bodem	7	-	-	-
Vastgoed registratie systeem	25	-	-	-
Implementatie verzuimmodule Raet	7	-	-	-
Millenium	3	3	-	-
Karakteristieke panden	45	-	-	-
Omgevingswet	60	124	88	23
Kwan. en kwal. impuls fin en control	45	45	-	-
Kansen in kernen	1.586	-	-	-
Caparis	27	119	125	23
Totaal incidentele lasten	5.555	3.507	546	379

Incidentele baten:

Incidentele baten (x € 1.000)	Begroting 2020	Begroting 2021	Begroting 2022	Begroting 2023
Precariobelasting	2.026	2.026	-	-
Onttrekking uit voorziening APPA	1.016	766	-	-
Bijdr. AR Regiodeal	257	263	263	263
Bijdr. AR Alde Feanen 3 uitvoeringsfase	50	50	70	70
Bijdr. AR ontwikkeling beschermd wonen	250	-	-	-
Bijdr. AR impl. van waard. op gebr.oppervlakte	3	3	-	-
Bijdr. AR act. BGT en GBI beheerssysteem	35	70	-	-
Bijdr. AR digital. adm. proc. buitendienst	75	-	-	-
Bijdr. AR digital. data areaal openb. ruitme	38	38	-	-
Bijdr. AR act. locatiedossiers bodem	7	-	-	-
Bijdr. AR vastgoed registratie systeem	25	-	-	-
Bijdr. AR implementatie verzuimmodule Raet	7	-	-	-
Bijdr. AR Millenium	3	3	-	-
Bijdr. AR karakteristieke panden	45	-	-	-
Bijdr. AR Omgevingswet	60	124	88	23
Bijdr. AR kwan. en kwal. impuls fin en control	45	45	-	-
Bijdr. reserve Kansen in kernen	1.586	-	-	-
Bijdr. AR Caparis	27	119	125	23
Totaal incidentele baten	5.555	3.507	546	379

Reserves

In overeenstemming met Artikel 23.c. van het BBV presenteren wij hieronder de beoogde structurele toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves.

De stortingen en onttrekkingen uit de reserves staan per programma toegelicht in het overzicht 'Wat mag het kosten'.

Stortingen in of onttrekkingen aan de reserves (alle programma's)				
	2020	2021	2022	2023
Gestort in de reserve	1.614	1.364	-	-
Onttrokken aan de reserve	2.591	841	704	674
Per saldo	977	- 523	704	674

2.2 Uiteenzetting financiële positie en toelichting

Financiële gevolgen bestaand en nieuw beleid

Autonome ontwikkelingen

De begroting 2019–2022 is in november 2018 in de raad vastgesteld. Tussen het moment van vaststelling van de begroting 2019–2022 en nu hebben zich diverse ontwikkelingen voorgedaan, die hun impact hebben op de nu voorliggende begroting.

Voor wat betreft deze ontwikkelingen kan er geen verdere afweging plaatsvinden, omdat er of sprake is van een eerder beslismoment of sprake is van een autonome ontwikkeling die onontkoombaar is.

Deze onderwerpen hebben een financiële impact op de jaren 2020–2023 (en verder). De autonome ontwikkelingen zijn divers en in de Kadernota toegelicht.

In de onderstaande tabel een overzicht van deze ontwikkelingen.

		effect	aard	status	raakvlak				
		vragend (nadelig)	1. onontkoombaar	A - realisatiefase	alléén eigen DO en niet de WM (via de uitvoering)				
		neutraal	2. noodzakelijk	B - planfase	de eigen DO én de WM (via de uitvoering)				
		biedend (voordelig)	3. wenselijk	C - verkenfase	beide DO's (via afstemming beleid)				
		nog onbekend		onbekend	beide DO's én de WM (via de uitvoering)				
Onderwerp	PM	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
99.97 Begrotingswijzigingen Niet-budgettair neutraal						- 4	43	79	14
99.98 Begrotingswijzigingen m.b.t. Werkmij.						- 338	- 360	- 375	- 350
99.96 Begrotingswijzigingen personeelslasten						13	13	13	13
TOTALE Autonome ontwikkelingen						-	- 329	- 304	- 283

Nieuw beleid

Hieronder worden de ontwikkelingen als gevolg van nieuw beleid en ontwikkelingen in bestaand beleid per programma weergegeven. De onderwerpen zijn in de Kadernota toegelicht.

Dit betreft de onderwerpen uit de Kadernota zonder correctie voor de heroverweging van een aantal onderwerpen van de Kadernota. Bij de diverse programma's is dit voor de desbetreffende onderwerpen nader toegelicht.

effect	aard	status	raakvlak
<ul style="list-style-type: none"> ● vragend (nadelig) ● neutraal ● biedend (voordelig) ● noq onbekend 	<ul style="list-style-type: none"> ● 1. onontkoombaar ● 2. noodzakelijk ● 3. wenselijk 	<ul style="list-style-type: none"> A - realisatiefase B - planfase C - verkenfase onbekend 	<ul style="list-style-type: none"> alléén eigen DO en niet de WM (via de uitvoering) de eigen DO én de WM (via de uitvoering) beide DO's (via afstemming beleid) beide DO's én de WM (via de uitvoering)

00. Bestuur en ondersteuning

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
0.01 BRO: Implementatie van basisregistratie ondergrond	●	●			-	- 15	- 8	- 8
0.02 Implementatie van het waarderen op gebruikersoppervlakte	●	●			-	-	-	-
0.13 Wetswijziging rechtmatigheidsverantwoording college B&W	●	●			-	-	-	-
0.16 Leges kinderopvang	●	●			18	18	18	18
Subtotaal van dit programma					18	3	10	10

01. Veiligheid

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
1.02 Uitbreiding taken Veiligheid (0,3 fte)	●	●			-	- 23	- 23	- 23
1.03 Uitbreiding taken BOA-sturing (0,05 fte)	●	●			-	- 4	- 4	- 4
1.08 Kaderbrief Veiligheidsregio	●	●			-	- 119	- 171	- 233
Subtotaal van dit programma					-	- 145	- 197	- 259

02. Verkeer, vervoer en waterstaat

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
2.02 2e fase Gebiedsontwikkeling De Centrale As					-	-	-	-
2.03 Digitalisering administratieve processen Buitendienst					-	-	-	-
2.04 Brug Eastermar (2.1b kadernota 2018)					-	- 45	- 45	- 45
2.05 Actualisatie en koppeling BGT & GBI-beheersysteem					-	-	-	-
2.06 Digitalisering en optimalisering data areaal openbare ruimte					-	-	-	-
Subtotaal van dit programma					-	- 45	- 45	- 45

03. Economie

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
					-	-	-	-
Subtotaal van dit programma					-	-	-	-

04. Onderwijs

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
4.01 Integraal Huisvestings Plan (IHP)					-	-	-	-
Subtotaal van dit programma					-	-	-	-

05. Sport, cultuur en recreatie

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
5.06 Swim2play (Vergroten van zwemveiligheid basisschoolkinderen Tytsjerksteradiel)					-	- 23	- 23	- 23
5.07 Zomeropenstelling zwembad de Wetterstins					- 11	-	-	-
Subtotaal van dit programma					- 11	- 23	- 23	- 23

06. Sociaal Domein

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
6.01 Wet verplichte GGZ					-	-	-	-
6.04 Kaderstelling (i.c.m. al eerder opgelegde kaderstelling SD begroting 2019)					-	426	276	176
6.07 Herstructurering sociale werkvoorziening en samenwerking met Caparis					-	-	-	-
6.10a Buurtkamer					- 45	-	-	-
Subtotaal van dit programma					- 45	426	276	176

07. Volksgezondheid en milieu

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
7.01 vGRP (verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan)					-	-	-	-
7.02 Actualiseren locatiedossiers op het onderdeel Bodem					-	-	-	-
7.04 Afval/Grondstoffenbeleidsplan					-	-	-	-
7.06 Uitbreiding formatie duurzaamheid					-	- 82	- 82	- 82
7.07 Uitbreiding formatie en uitvoeringsbudget Energie(k)loket					-	- 25	- 25	- 25
7.10 Milieu, informatieplicht energiebesparing (0,1 fte)					-	- 3	- 3	- 3
7.11 FUMO					- 21	- 21	- 21	- 21
7.12 Uitvoering verbeterplan VTH					-	- 30	- 13	- 13
Subtotaal van dit programma					- 21	- 160	- 144	- 144

08. Vrosh

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
8.01 Vastgoed registratiesysteem					-	-	-	-
Subtotaal van dit programma					-	-	-	-

Overhead

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
0.04a Gegevensbescherming (functionaris FG vanaf 2020)					-	- 35	- 35	- 35
0.04b HR21 onderhoudsronde					- 138	- 138	- 138	- 138
0.04d Uitbreiding formatie HRM (1,55 fte)					-	- 49	- 49	- 49

0.04e	Verzuim module Raet					-	-	-	-
0.04g-1	Adviseur Inkoop een Aanbesteding (uitbreiding formatie 0,4 Fte)					-	- 16	- 16	- 16
0.04g-2	Adviseur Inkoop en Aanbesteding (uitbreiding formatie 1,6 Fte)					-	- 62	- 62	- 62
0.04i	Kosten voor het MTO (tweejaarlijkse kosten van € 25.000)					- 13	-	- 13	-
0.04k	Gepersonaliseerde digitale gemeentelijke informatievoorziening					- 15	- 15	- 15	- 15
0.04o	Kwantitatieve en kwalitatieve impuls financiën & control					-	- 195	- 195	- 150
0.04s	Energielabel gemeentelijke gebouwen					- 30	-	-	-
0.04t	Kerstpakketten en kerstmarkt					- 25	- 25	- 25	- 25
0.04w	Risico inventarisatie arbozaken (RI&E)					-	-	-	-
0.04x	Aanpassen opleidingsbudgetten					-	- 130	- 160	- 198
0.04y	Aanpassen budget ziektevervangng					-	- 248	- 248	- 248
0.04z	Informatieveiligheid en privacy					-	- 17	- 17	- 17
Subtotaal van dit programma						- 221	- 930	- 973	- 953

Programma-overstijgend

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
PO.01 Kostprijsverhogende BTW					-	- 20	- 20	- 20
Subtotaal van dit programma					-	- 20	- 20	- 20

Taakstelling

Onderwerp	Effect	Aard	Status	Raakvl.	2020	2021	2022	2023
TS00.00 Maatregelenpakket taken 2019					-	234	833	937
Subtotaal van dit programma					-	234	833	937
TOTALEN Nieuw beleid					- 279	- 660	- 282	- 321

Taakstelling

Hieronder wordt het maatregelenpakket uit de takendiscussie 2019, gericht op het bereiken van structureel positieve begrotingsaldi vanaf het jaar 2022, gepresenteerd.

Programma	2020	2021	2022	2023
00. Bestuur en ondersteuning	6	40	65	61
01. Veiligheid	-	-	-	-
02. Verkeer, vervoer en waterstaat	50	228	228	228
03. Economie	10	10	10	10
04. Onderwijs	37	165	176	176
05. Sport, cultuur en recreatie	108	356	360	348
06. Sociaal Domein	1.126	1.276	1.676	1.676
07. Volksgezondheid en milieu	-	-	-	-
08. Vrosh	5	15	10	10
Overhead	19	21	91	37
TOTALE Taakstelling	1.360	2.111	2.615	2.546

Moties

Tijdens de behandeling van de Kadernota zijn een aantal moties ingebracht. De aangenomen moties zijn hieronder weergegeven. Voor zover van toepassing zijn de financiële effecten verwerkt in 'Ontwikkelingen tussen Kadernota en begroting'.

00. Bestuur en ondersteuning

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
P0-Mi Motie: Evaluatie WM8KTD vervroegen	-	-	-	-
Subtotaal van dit programma	-	-	-	-

01. Veiligheid

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
P1-Ma Motie: Vuurwerkvrije zones	-	-	-	-
Subtotaal van dit programma	-	-	-	-

02. Verkeer, vervoer en waterstaat

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
P2-Mc Motie: Brêgewipper Eastermar – pilotproject Right to challenge	-	-	-	-
Subtotaal van dit programma	-	-	-	-

05. Sport, cultuur en recreatie

Onderwerp	2020	2021	2022	2023
P5-Me Motie: Iepenstelle De Wetterstins Burgum yn de simmer	-	-	-	-
P5-Mg Motie: Bibliotheek – bezuiniging	-	-	-	-
P5-Mm Motie: Bezuiniging toeristenbelasting	-	-	-	-
Subtotaal van dit programma	-	-	-	-
TOTALEN Moties	-	-	-	-

Ontwikkelingen tussen Kadernota en begroting

Hieronder worden de ontwikkelingen tussen het moment van behandeling van de Kadernota en de behandeling van de begroting weergegeven. Voor een toelichting verwijzen wij naar de Beleidsbegroting, onderdeel Financieel beeld.

Specificatie					2020	2021	2022	2023
Niet-budgettair neutraal					480	796	754	795
Personeelslasten					596	596	596	596
TOTALEN Tussentijdse wijzigingen					1.076	1.391	1.350	1.391

Ontwikkelingen tussen Kadernota en begroting

Hieronder worden de ontwikkelingen tussen het moment van behandeling van de Kadernota en de behandeling van de begroting weergegeven. Voor een toelichting verwijzen wij naar de Beleidsbegroting, onderdeel Financieel beeld.

BEGROTINGSRESULTAAT					2020	2021	2022	2023
					- 1.550	- 275	646	907

EMU-saldo

In het bestuurlijk akkoord “Beheersen EMU-saldo lokale overheid” is vastgelegd dat met ingang van de begroting 2006 het EMU-saldo van jaar $t-1$, t en $t+1$ in de begrotingsstukken van de lokale overheid moet worden opgenomen. Gemeenten worden medeverantwoordelijk voor het halen van de nationale taakstelling met betrekking tot het EMU-saldo.

Volgens het Verdrag van Maastricht mogen lidstaten geen tekort hebben van meer dan 3% van het Bruto Binnenlands Product. Het tekort of overschot van de decentrale overheden maakt daar onderdeel van uit. Om die reden heeft de minister van Financiën op basis van de wet Fido de mogelijkheid in te grijpen bij een dreigende overschrijding van de EMU-norm.

Om het EMU-saldo te bepalen, moeten we op een andere manier kijken naar de gemeentelijke uitgaven (uitgaven/ontvangsten in plaats van lasten/baten). Het EMUsaldo wordt bepaald door twee factoren:

- Het overschot of het tekort op de gemeenterekening
- Het saldo van investeringen minus afschrijvingen

Gezien deze definitie is het mogelijk dat gemeenten een sluitende begroting hebben, maar dat er in EMU-termen toch sprake is van een tekort. Daarvan kan sprake zijn als er relatief veel wordt geïnvesteerd (gemeenten sturen op de kapitaallasten en niet op het investeringsbedrag als zodanig) of als er veel bestedingen ten laste van de reserves zijn.

Maatregelen die een gemeente kan nemen om het EMU-tekort terug te brengen, zijn:

- Uitstel van EMU-relevante grondaankopen
- Temporiseren van investeringen
- Activiteiten grondbedrijf onderbrengen in private contracten
- Huren/leasen in plaats van kopen

In onderstaande tabel is het verwachte EMU-saldo over de jaren 2019 t/m 2021 van onze gemeente weergegeven.

Omschrijving	2019	2020	2021
	x € 1.000	x € 1.000	x € 1.000
	Volgens realisatie t/m sept. 2019, aangevuld met raming resterende periode	Volgens begroting 2020	Volgens meerjarenraming in begroting 2020
Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	1.550-	275-	646
Mutatie (im)materiële vaste activa	2.736	5.223	1.334
Mutatie voorzieningen	946	395	773
Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	1.460	1.680	1.570
Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa	-	-	-
Berekend EMU-saldo	4.800-	6.783-	1.485-

Investerings

Op grond van artikel 20.2 van het BBV presenteren wij de voorgenomen investeringen voor 2020. Deze worden gesplitst in investeringen met een economisch nut en investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut.

Gepresenteerd worden de investeringen waarvan het investeringsbedrag hoger is dan € 50.000 of gelijksoortige kleinere investeringen bij elkaar opgeteld.

Economisch nut

Omschrijving	Bedrag
Jaar 2020	
Investerings gebouwenbeheersprogramma diverse gebouwen	1.808.000
Voertuigen, gereedschappen, etc	147.000
	1.955.000
Jaar 2021	
Investerings gebouwenbeheersprogramma diverse gebouwen	891.000
Voertuigen, gereedschappen, etc	541.000
	1.432.000
Jaar 2022	
Investerings gebouwenbeheersprogramma diverse gebouwen	918.000
Voertuigen, gereedschappen, etc	239.000
	1.157.000
Jaar 2023	
Investerings gebouwenbeheersprogramma diverse gebouwen	487.000
voertuigen, gereedschappen, etc	212.000
	699.000

Maatschappelijk nut

Omschrijving	Bedrag
Jaar 2020	
Investerings GRP jaarschijf 2020	2.689.000
Speeltoestellen jaarschijf 2020	141.000
Fiets- en voetgangersbruggen	202.000
Investerings oeverbescherming diverse locaties	213.000
GVVP jaarschijf 2020	75.000
	3.320.000
Jaar 2021	
Investerings GRP jaarschijf 2021	1.875.000
Investerings Waterplan	1.202.000
Speeltoestellen jaarschijf 2021	142.000
Fiets-en voetgangersbruggen	175.000
	3.394.000
Jaar 2022	
Investerings GRP jaarschijf 2022	1.875.000
Speeltoestellen jaarschijf 2022	128.000
Fiets- en voetgangersbruggen	237.000
Lichtmasten en armaturen	1.215.000
	3.455.000
Jaar 2023	
Investerings GRP jaarschijf 2023	1.875.000
Speeltoestellen jaarschijf 2023	177.000
	2.052.000

Financiering

Conform Artikel 20.2.d van de BBV dienen wij in de toelichting op de financiële positie aandacht te besteden aan de financiering. Wij verwijzen hiervoor naar de Paragrafen, onderdeel Financiering.

Reservepositie

In overeenstemming met Artikel 20.2.c van de BBV besteden wij aandacht aan de stand en het gespecificeerde verloop van de reserves.

Onderstaande tabel toont van de algemene reserve en de bestemmingsreserves het gerealiseerde saldo eind 2018 en de geraamde saldi in de periode 2019 – 2023. Deze saldi zijn exclusief het jaarlijks begrotingsresultaat.

Reserves <i>(x € 1.000)</i>	Werkelijk ultimo 2018	Verwacht ultimo 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2021
Vrij besteedbare reserves						
• Algemene reserve	15.450	11.123	6.448	4.782	3.961	4.091
Bestemmingreserves						
• Reserve plattelandsvernieuwing	24	-	-	-	-	-
• Reserve Culturele Hoofdstad 2018	5	-	-	-	-	-
• Reserve pensioenen wethouders	1.768	1.680	2.616	3.255	3.097	2.938
• Reserve Kansen in Kernen	2.036	1.586	-	-	-	-
• Risicoreserve bouwgrondexploitatie	241	241	241	241	241	241
• Reserve overlopende posten	134	10	10	10	10	10
• Reserve Precariobelasting	2.504	2.504	-	-	-	-
Totaal reserves	22.162	17.144	9.315	8.288	7.309	7.281

Voorzieningen

In overeenstemming met Artikel 20.2.c van de BBV besteden wij aandacht aan de stand en het gespecificeerde verloop van de voorzieningen.

Onderstaande tabel toont van de voorzieningen het gerealiseerde saldo eind 2018 en de geraamde saldi in de periode 2019 – 2023. Deze saldi zijn exclusief het jaarlijks begrotingsresultaat.

Voorzieningen <i>(x € 1.000)</i>	Werkelijk ultimo 2018	Verwacht ultimo 2019	Raming 2020	Raming 2021	Raming 2022	Raming 2021
• Afwikkeling schades	13	13	13	13	13	13
• Onderhoud gemeentehuis	-	-	-	-	23	43
• Onderwijshuisvesting leerlingen AZC	816	815	815	815	815	815
• Sportvelden	79	79	79	79	79	79
• APPA	2.030	2.186	1.335	732	896	1.060
• Mr. Frankeskoalle	34	34	34	34	34	34
• Mr. Frankeskoalle (vermogen)	327	327	327	327	327	327
• Sportterreinen	13	13	13	13	13	13
• Actieplan verkeersveiligheid	8	8	8	8	8	8
• Onderhoud wegen	1.302	1.302	1.302	1.302	1.302	1.302
• Afgewikkelde complexen	441	441	441	441	441	441
• Lichtmasten	422	422	422	422	422	422
• Baggeren	154	104	74	44	42	42
• Taxaties opstallen en inventaris	16	16	16	16	16	16
• Onderhoud bruggen	20	3	7	11	14	18
• Onderhoud sportgebouwen	116	276	394	513	631	750
• Onderhoud welzijnsgebouwen	98	147	81	122	156	166
• Riolering	1.862	1.050	881	685	512	423
• Havens	10	17	-	8	16	26
• Woningen en garageboxen	28	35	23	17	24	25
• Gebouwen Buitendienst	43	62	54	61	54	32
• Ondernemersfonds (reclamebelasting)	34	34	34	34	34	34
• Schadeloosstelling Gytsjerk	6	6	6	6	6	6
• Precariobelasting	5.950	7.378	8.805	10.233	10.233	10.233
Totaal reserves	13.823	14.769	15.164	15.937	16.113	16.329

Geprognosticeerde balans

Geprognosticeerde meerjarenbalans per 1 januari (x € 1.000)

ACTIVA	2020	2021	2022	2023
VASTE ACTIVA				
Immateriële vaste activa				
Kosten verbonden aan het sluiten van geldleningen en het saldo van agio en disagio	-	-	-	-
Kosten van onderzoek en ontwikkeling van een bepaald actief	-	-	-	-
Bijdragen aan activa in eigendom van derden	-	-	-	-
Totaal immateriële vaste activa	-	-	-	-
Materiële vaste activa				
Investeringen met een economisch nut	43.066	44.450	43.105	41.905
Investeringen met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven	11.165	11.484	11.076	10.668
Investeringen in de openbare ruimte met een maatschappelijk nut	6.127	6.362	6.202	6.030
In erfpacht	-	-	-	-
Totaal materiële vaste activa	60.358	62.296	60.383	
Financiële vaste activa				
Kapitaalverstrekkingen aan:				
- deelnemingen	331	331	331	331
- gemeenschappelijke regelingen	-	-	-	-
- overige verbonden partijen	-	-	-	-
Leningen aan:				
- openbare lichamen	-	-	-	-

- woningcorporaties	-	-	-	-	-
- deelnemingen	-	-	-	-	-
- overige verbonden partijen	-	-	-	-	-
Overige langlopende leningen	35	-	-	-	-
Uitzettingen in Rijks schatkist met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	-	-	-	-	-
Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuld papier met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	-	-	-	-	-
Overige uitzettingen met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	2.744	2.494	2.244	1.994	
Totaal financiële vaste activa		3.110	2.825	2.575	
TOTAAL VASTE ACTIVA		63.468	65.121	62.958	
VLOTTENDE ACTIVA					
Voorraden					
Grond- en hulpstoffen	-	-	-	-	-
Onderhanden werk, waaronder bouwgronden in exploitatie	2.988	2.988	2.988	2.988	2.988
Gereed product en handelsgoederen	-	-	-	-	-
Vooruitbetalingen	4	-	-	-	-
Totaal voorraden		2.992	2.988	2.988	
Uitzettingen met een rentetypische looptijd < 1 jaar					
Vorderingen op openbare lichamen	3.500	5.353	5.353	5.353	5.353
Verstreckte kasgeldleningen aan openbare lichamen	-	-	-	-	-
Overige verstreckte kasgeldleningen	-	-	-	-	-
Uitzettingen in 's Rijks schatkist met een rentetypische looptijd < 1 jaar	-	-	-	-	-
Rekening-courantverhouding met het Rijk	-	-	-	-	-
Rekening-courantverhouding met niet-financiële instellingen	-	-	-	-	-
Uitzettingen in de vorm van Nederlands schuld papier met een rentetypische	-	-	-	-	-

looptijd < 1 jaar					
Overige vorderingen	4.150		4.864	4.864	4.864
Overige uitzettingen	-		-	-	-
Totaal uitzettingen met een rentetypische looptijd >= 1 jaar		7.650		10.217	10.217
Liquide middelen					
Kas-, bank- en girosaldo	-		-	-	-
Totaal liquide middelen		-		-	-
Overlopende activa					
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen nog te ontvangen voorschotbedragen, ontstaan door voorfinanciering op uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel	-		-	-	-
- Europese overheidslichamen	-		-	-	-
- Het Rijk	-		-	-	-
- Overige Nederlandse overheidslichamen	-		-	-	-
Overige nog te ontvangen bedragen en vooruitbetaalde bedragen die ten laste van volgende begrotingsjaren komen	316		-	-	-
Totaal overlopende activa		316		-	-
TOTAAL VLOTTENDE ACTIVA		10.958		13.205	13.205
TOTAAL		74.426		78.326	76.163

PASSIVA	2020	2021	2022	
VASTE PASSIVA				
Eigen vermogen				
Algemene reserve	11.124	7.865	6.172	5.2
Bestemmingsreserve	3.516	4.453	5.092	4.9
Resultaat na bestemming	2.930-	1.578-	354-	6
Totaal eigen vermogen	11.710	10.740	10.910	
Voorzieningen				
Voorzieningen	14.769	15.164	15.937	16.1
Financiële vaste passiva	14.769	15.164	15.937	
Vaste schulden met een rentetypische looptijd >= 1 jaar				
Obligatieleningen	-	-	-	
Onderhandse leningen van:				
- binnenlandse pensioenfondsen en verzekeringsinstellingen	35	-	-	
- binnenlandse banken en overige financiële instellingen	24.660	27.020	25.220	23.4
- binnenlandse bedrijven	-	-	-	
- openbare lichamen	-	-	-	
- overige binnenlandse sectoren	113	113	113	1
- buitenlandse instellingen, fondsen, banken, bedrijven en overige sectoren	-	-	-	
- door derden belegde gelden	-	-	-	
- waarborgsommen	14	14	14	
Totaal vaste schulden met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	24.822	27.147	25.347	
TOTAAL VASTE PASSIVA	51.301	53.051	52.194	
VLOTTENDE PASSIVA				

Netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	-	-	-	-
Kasgeldleningen aangegaan bij openbare lichamen	-	-	-	-
Overige kasgeldleningen	6.709	6.709	6.709	6.709
Banksaldi	1.840	5.605	4.299	3.900
Overige schulden	6.709	6.709	6.709	6.709
Totaal netto vlottende schulden met een rentetypische looptijd >= 1 jaar	18.722	22.635	21.329	21.329
Overlopende passiva				
Verplichtingen die in het begrotingsjaar zijn opgebouwd en die in een volgend begrotingsjaar tot betaling komen, m.u.v. jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen van vergelijkbaar volume	1.861	-	-	-
De van Europese en Nederlandse overheidslichamen ontvangen voorschotbedragen voor uitkeringen met een specifiek bestedingsdoel die dienen dekking van lasten van volgende begrotingsjaren				
- Europese overheidslichamen	-	-	-	-
- Het Rijk	45	-	-	-
- Overige Nederlandse overheidslichamen	2.462	-	-	-
Overige vooruit ontvangen bedragen die ten bate komen van volgende begrotingsjaren	35	2.640	2.640	2.640
Totaal overlopende passiva	4.403	2.640	2.640	2.640
TOTAAL VLOTTENDE PASSIVA	23.125	25.275	23.969	23.969
TOTAAL	74.426	78.326	76.163	76.163

3 Bijlagen

3.1 Coalitieakkoord

In het Coalitieakkoord 2018 – 2021 zijn per programma een of meerdere thema's benoemd. Per thema zijn vervolgens onderwerpen benoemd. Deze worden hieronder, voor zover van toepassing, per programma weergegeven.

Prioriteit   Hoog ●   Middel ●   Laag ●

Goed openbaar bestuur in een veranderende samenleving		Prioriteit
Laagdrempelig en transparant communiceren		Middel ●
Wat	Ons bestuur functioneert laagdrempelig en communiceert transparant met de burgers. In de communicatie hebben we aandacht voor de goede toonzetting, waarbij het gaat om respect, vertrouwen en begrijpelijke teksten.	
Hoe	In de communicatie richting onze inwoners en ondernemers hebben we aandacht voor de goede toonzetting, waarbij het gaat om respect, vertrouwen en begrijpelijke teksten. In een eerder stadium is er een project gestart binnen het Sociaal Domein om de brieven die wij aan onze inwoners sturen te herschrijven. Ook zijn er medewerkers getraind in het verbeteren van hun schrijfstijl en zijn er schrijfcoaches opgeleid. De bestuurlijke wens is om het verbeteren van de (schriftelijke) communicatie breder uit te rollen dan alleen het Sociaal Domein. Het team Communicatie gaat die behoefte in de komende periode inventariseren om vervolgens te kunnen bepalen wat er nodig is om dit project organisatiebreed uit te rollen.	
Samenwerking 8KTD		Hoog ●
Wat	We zetten de samenwerking met Achtkarspelen geïntensiveerd voort.	
Hoe	We gaan door met het ontwikkelen van het bestaande model.	
Samenwerking provincie en gemeentelijke partners		Middel ●
Wat	We werken constructief samen met provincie en (gemeentelijke) partners, waarbij wij –vanwege de gewijzigde bestuurlijke verhoudingen– onze positie in ANNO en Stadsgewestelijk verband herijken.	
Hoe	Bijeenkomst met de raad is gepland voor 10 oktober 2019. Daarna opiniërende en besluitvormende behandeling in raadsvergadering (okt–dec 2019).	
Beperken regeldruk		Middel ●
Wat	We streven naar het beperken van regeldruk voor burgers, het bedrijfsleven en instellingen.	
Hoe	Het beperken van de regeldruk krijgt nadrukkelijke aandacht binnen het programma 'Omgevingswet'.	

Right to Challenge en dorpsbudgetten		Prioriteit	
Wat	Meer ruimte voor initiatieven vanuit de mienskip volgens het Right to Challenge principe en het vroegtijdig ondersteunen van initiatieven door middel van co-creatie.		
Hoe	Betrekken bij doorontwikkeling en transformatie rond burgerparticipatie. Op basis van het nieuwe collegeprogramma zal er een herijking van 'gekanteld werken' plaatsvinden, wat zijn uitwerking zal krijgen in een nieuw plan voor raad, college, ambtelijke organisatie en mienskip. In dit plan zullen tevens in samenwerking met de raad heldere en eenvoudige kaders worden opgesteld. Op dit moment ontvangen de DB's alleen de jaarlijkse vergoeding. Daarnaast geen extra budget.		
Initiatiefloket		Prioriteit	
Wat	Een (digitaal en/of fysiek) initiatiefloket.		
Hoe	Betrekken bij doorontwikkeling en transformatie rond burgerparticipatie. Voorbereidingen rond een startdocument zijn in volle gang.		

Prioriteit   Hoog   Middel   Laag

Regionale economie als versneller		
Versterken ondernemersklimaat		Prioriteit
Wat	We zetten ons in voor het versterken van het ondernemersklimaat (MKB-vriendelijke gemeente en inzet voor banengroei).	
Hoe	Versterken van het ondernemersklimaat in Tytsjerksteradiel vindt plaats via meerdere lijnen en activiteiten. Het huidige beleidsplan Economische Zaken is daarvoor het kader. Het proces om te komen tot een nieuw beleidsplan Economische Zaken is gestart. De toegekende Regiodeal zal daarin ook een belangrijk onderdeel zijn.	
MKB-vriendelijke gemeenten		Prioriteit
Wat	We zetten ons in voor een MKB-vriendelijke gemeente.	
Hoe	Op 13 november 2019 starten we met de Ondernemersprijs voor MKB in Tytsjerksteradiel, in samenwerking met de Rabobank. In 2019 is onze gemeente voor de tweede opeenvolgende keer uitgeroepen tot meest MKB-vriendelijke gemeente van Friesland. [zie ook nr. Tdcoal020]	
Sociaal ondernemerschap en regional return		Prioriteit
Wat	We zetten ons in voor sociaal ondernemerschap en regional return.	
Hoe	betreft een continu proces dat is ingebed in het inkoop- en aanbestedingenbeleid. Afgerond.	
Instroom jongere arbeidskrachten		Prioriteit
Wat	We zetten ons in voor verbinding met het onderwijs (ontwikkeling technische leerlijn), gericht op instroom jongere arbeidskrachten in bouw-, metaal- en installatiesector.	
Hoe	Er lopen al diverse activiteiten (Techniekdag, Technics4U, Techniek Tastbaar) in de gemeente. Hiervoor is een bestaand platform de 'Technetkring Tytsjerksteradiel', waarin ondernemers, het onderwijs en de overheid gezamenlijk activiteiten organiseren en onderling afstemmen en elkaar informeren. Ook vanuit het onderwijs ontstaan eigen trachten, zoals de Talentenkeet. Daarnaast liggen er koppelingen met de Regiodeal. Er wordt momenteel een inventarisatie gemaakt van alle activiteiten op dit terrein. Op basis daarvan wordt ingezoomd welke aspecten nog nadere aandacht behoeven.	
Duurzame landbouw		Prioriteit
Wat	Wij bieden naar aard en schaal ruimte voor groei van duurzame landbouw, waarbij de instandhouding van het unieke landschap een randvoorwaarde vormt. Wij passen het concept van de "Nije Pleats" toe (het landschappelijk en ruimtelijk inpasbaar maken van grote agrarische gebouwen in het Friese landschap).	

Hoe Betreft bestaand beleid. Maakt ook onderdeel uit van de Regiodeal. Oppakken in relatie tot natuurinclusieve landbouw en biodiversiteit. Samen met Achtkarspelen kijken we wat de reikwijdte en mogelijkheden zijn.

Bedrijventerreinen Skûlenboarch-Westkern en Garyp-Noord

Prioriteit

Wat Wij ontwikkelen Bedrijventerreinen Skûlenboarch-Westkern en Garyp-Noord.

Hoe De nieuwe bedrijventerreinen Garyp-Noord en Sanjesfjild Oentsjerk zijn opgenomen in convenant bedrijventerreinen. Voor beide beoogde bedrijventerreinen is de ruimtelijke procedure gestart. De huidige Pas-problematiek zorgt voor vertraging en onduidelijkheid in het vervolg van de procedures en bij de ondernemers die wachten op een nieuwe vestigingslocatie.

Op Skûlenboarch hebben we geen grondpositie. Bij interesse vanuit de markt geven wij planologische medewerking met goedkeuring van de provincie (Garyp-Noord planologische procedures in 2019).

Prioriteit Hoog ● Middel ● Laag ●

Naar een vitaal platteland

Multifunctioneel gebruik kindvoorzieningen

Prioriteit ●

Wat Bij het uitwerken van de visie op kindvoorzieningen, houden wij rekening met nieuwe onderwijsconcepten en de mogelijkheid van multifunctioneel gebruik.

Hoe Dit is een continue proces.

Prioriteit Hoog ● Middel ● Laag ●

Naar een vitaal platteland

Sport- en speelfaciliteiten

Prioriteit ●

Wat We willen een goed aanbod van sport- en speelfaciliteiten, waaronder strúnplakken en een omgeving die uitnodigt om te bewegen, met goede wandel- en fietspaden.

Hoe

- Speel terreinen. Verloopt volgens notitie Speel- en beweegplaatsen; voor het dorp door het dorp.
- Sportvoorzieningen. Vanaf 2019 werken we integraal (accommodatiebeleid, visie op sport en bewegen) aan een uitvoeringsprogramma sport en bewegen.
- Wandel- en fietspaden: Het fietsknooppuntennetwerk is aangepast aan de wijzigingen die zijn ontstaan door de Centrale As. Ook wordt provinciebreed het netwerk aangepakt zodat we over een uptodate Fries fietsnetwerk beschikken. Dit is recent afgerond. In 2019 worden de doarpskuiertes omgezet naar wandelknooppunten. De doarpskuiertes worden daarmee onderdeel van een provinciebreed wandelknooppuntennetwerk. Marrekrite voert dit uit en de verwachting is dat dit eind 2019 gereed is. Het boekje met de doarpskuiertes willen we vervolgens aanpassen aan de knooppunten, aanvullen met de nieuwe routes die binnen de gebiedsontwikkeling centrale as zijn gerealiseerd en opnieuw laten drukken (2020).

Vrijwilligersinzet

Prioriteit ●

Wat We ondersteunen vrijwilligersinzet in het verenigingsleven.

Hoe We gaan onderzoeken wat de mogelijkheden zijn op het gebied van ondersteuning van vrijwilligers vanuit de combinatieregeling.

Recreatie en toerisme

Gastvrijheidseconomie

Prioriteit ●

Wat We gaan aan de slag met gastvrijheidseconomie.

Hoe Planning is dat de regionale beleidsnotitie in december 2019 kan worden vastgesteld (planning bijgesteld). Daarnaast wordt eind dit jaar gestart met gemeentelijk beleid voor recreatie en toerisme. Omdat ook Achtkarspelen nieuw gemeentelijk beleid voor recreatie en toerisme wil opstellen wordt het proces voor beide gemeenten waar mogelijk gezamenlijk opgepakt en afgestemd. Afhankelijk van de keuzes die zowel in het regionale beleid als het gemeentelijk beleid worden gemaakt zal de raad gevraagd worden voor de uitvoering daarvan budget beschikbaar te stellen. Ook onderdeel Regiodeal.

Prioriteit   Hoog   Middel   Laag

Merkbaar beter in het sociaal domein

Max. inzet op preventie

Prioriteit

Wat We kiezen voor maximale inzet op preventie.

Hoe Sinds enige maanden is een platform actief (intern) dat samen, integraal aandacht heeft voor preventie. Preventie is overigens als uitgangspunt meegenomen in het beleid. Zo is er in de raadsvoorstellen een nieuwe vaste paragraaf toegevoegd over preventie.

T.a.v. preventie in het sociaal domein

Het beleidskader Sociaal Domein is door de gemeenteraad vastgesteld. Hierin staan een aantal maatregelen genoemd, waaronder het moderniseren van het voorliggend veld per 2022. Dit is een forse opgave. Op dit moment wordt zorgvuldig aan de voorbereiding gewerkt. Zo zijn er en zullen er veel gesprekken plaatsvinden met alle betrokken partijen. Het verkennen bij gemeenten in de provincie en in den lande, de beschikbare plannen, ervaringen en gerichte literatuur zullen hier ook in meegenomen worden. Goede voorbeelden beluisteren en in samenhang afwegen wat er passend is bij de eigen gemeente, de dorpen, de inwoners. Doelstelling is nadrukkelijk om dit samen vorm te geven. De voorbereiding is daarbij essentieel om te kunnen komen tot een duurzaam voorliggend veld welke past bij de inwoners van onze gemeente. Het zou erg waardevol zijn om dit traject samen met de klankbordgroep van de gemeenteraad te lopen.

Ontschotten budgetten

Prioriteit

Wat Waar mogelijk ontschotten we de budgetten.

Hoe	We werken aan een pilotproject ontschotting rond Heemstrastate. We leggen op dit moment de laatste hand aan het projectplan. De komende maanden staan in het teken van de analyse en ontwerpfase. Voor de analyse is data van belang. Hiervoor is een overeenkomst met Vektis aangegaan, waardoor de data vanuit de WMO gekoppeld kunnen worden aan die van het zorgkantoor en zorgverzekeraar De Friesland. Een werkgroep datagericht werken start in september 2019. Na de analyse start de ontwerpfase samen met aanbieders en inwoners. We verwachten in april 2020 van start te gaan met de pilot. De resultaten van dit project rond Heemstrastate worden gedeeld in de projectgroep Zorglandschap NO-Friesland.	
Eigen regie zorgvraag		Prioriteit
Wat	We bevorderen de eigen regie bij zorgvraag.	
Hoe	We richten ons nadrukkelijk op werken 'met' de inwoner. Het gaat om een gedeelde verantwoordelijkheid en gelijkwaardigheid waarin samen met de inwoner en diens netwerk wordt gezocht naar de beste oplossing met de middelen die de gemeente en de inwoners samen hebben en vervolgens deze oplossing ook realiseert. Het eigenaarschap blijft bij de inwoner.	
Mantelzorg en vrijwilligerswerk v.s. respijtzorg		Prioriteit
Wat	We continueren de ondersteuning van mantelzorg en vrijwilligerswerk, waarbij respijtzorg van groot belang is.	
Hoe	We hebben dit jaar een Hackaton respijtzorg georganiseerd en zijn samen met Kearn bezig met de uitwerking van het de ideeën die daaruit voortgekomen zijn. Daarnaast onderzoeken we het verbeteren/vergroten van het respijtzorgaanbod.	
Maatwerk in de bijstand		Prioriteit
Wat	Mensen in de bijstand stimuleren en activeren met maatwerk.	
Hoe	Iedereen is van waarde en heeft talenten. We werken op basis van maatwerk en sluiten daarbij zoveel mogelijk aan bij de intrinsieke motivatie en talenten van werkzoekenden. We streven naar een baan op de reguliere arbeidsmarkt, maar als dat een brug te ver is dan zal in eerste instantie gekeken worden naar vrijwilligerswerk (participatie). Dyn Ynset kan daarbij een mooi opstapje zijn. Deze aanpak en inspanningen hebben er toe geleid dat het aantal bijstandsgerechtigden per juli 2019 601 bedraagt, tegen 625 ten tijde van de coalitievorming (juni 2018). De stand van juli 2019 is de laagste sinds (in ieder geval) januari 2016.	
Voorbeeldfunctie gemeente		Prioriteit
Wat	We helpen meer mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan werk.	
Hoe	Door de constructie met Caparis, maar ook doordat we een aantal mensen in dienst hebben genomen die een afstand tot de arbeidsmarkt hadden, voldoen wij aan het quotum dat is opgelegd door het rijk.	
Verminderen gebruik genotsmiddelen		Prioriteit

Wat	Het gebruik van drugs, tabak en alcohol ontmoedigen en dringen we terug.
Hoe	We gaan uitvoering geven aan het vastgestelde preventie- en handhavingsplan.

Naar een vitaal platteland

In gesprek met jongeren

Prioriteit

Wat	We gaan actief in gesprek met jongeren.
Hoe	KEARN gaat in opdracht van de gemeente actief in gesprek met jongeren over bepaalde thema's zoals alcohol en drugs, overlast in de wijk en pestgedrag. Ook het jeugdteam gaat actief in gesprek met jongeren, door het organiseren van groepsactiviteiten voor jongeren gericht op bijvoorbeeld rouw en verlies of andere bijeenkomsten op scholen (evt. in samenwerking met KEARN). Daarnaast worden jongeren die hulp hebben gehad vanuit het jeugdteam actief benaderd over hun ervaring met het jeugdteam, al is de respons erg laag. De burgemeester gaat vanaf 2018 jaarlijks in gesprek met vierdeklassers op het voortgezet onderwijs. Het college wil graag actief in gesprek met jongeren door bijvoorbeeld bezoek aan scholen of verenigingen.

De bestuursopdracht over dit onderwerp wordt binnenkort ter afstemming voorgelegd aan de wethouder.

Nederland en migrant voorbereid

Integratie en participatie statushouder

Prioriteit

Wat	Statushouders integreren en participeren op goede en snelle wijze.
Hoe	Dit onderzoek vindt plaats middels evaluatie in 2020. Er komt een nieuwe inburgeringswet, deze zal worden geïntegreerd in ons eigen beleid.

Problematische schulden voorkomen en oplossen

Preventie en vroegsignalering

Prioriteit

Wat	We richten onze aandacht op preventie en vroeg-signalering en waar nodig het versterken van financiële rust.
Hoe	In het kader van vroegsignalering en preventie is de gemeente actief met Amargi, een project waarbij wordt ingezet op signalering nog voor er problematische betalingsachterstanden zijn. Hierbij wordt samengewerkt met diverse externe partners zoals woningcoöperaties, zorgverzekeraars en lokale werkgevers. De coördinatie loopt via Kearn, en er wordt samengewerkt met vrijwilligers. Daarnaast is gewerkt aan een systeem ten behoeve van vroegsignalering (Inforing), waarbij de gemeente digitaal signalen binnenkrijgt van organisaties en bedrijven bij betalingsachterstanden. Indien nodig kunnen dan medewerkers van gebiedsteam hier mee aan de slag.

Snelle toekenning bijstand

Prioriteit

Wat	Wij voorkomen dat mensen in de schulden raken doordat toekenning van bijstand op zich laat wachten.
------------	---

Hoe	We proberen de aanvragen algemene en/of bijzondere bijstand altijd tijdig en correct af te handelen. Afhankelijk van de aanvraag is hiervoor ook de medewerking van de aanvrager nodig voor het aanleveren van de juiste informatie. Indien nodig zetten we instrumenten (zoals voorschotten en leenbijstand) in die ervoor zorgen dat betreffende inwoners in hun levensonderhoud kunnen voorzien en dat schulden kunnen worden voorkomen.	
Integrale aanpak schuldproblematiek		Prioriteit
Wat	We pakken de schuldenproblematiek integraal aan.	
Hoe	Schuldproblematiek komt zelden alleen. Daarom worden medewerkers schulddienstverlening dicht tegen de gebiedsteams gepositioneerd, zodat een integrale inventarisatie en oplossingsrichting kan worden georganiseerd ten behoeve van inwoners.	
Nieuw beleid schuldhulpverlening		Prioriteit
Wat	We willen effectieve schuldhulpverlening uitvoeren.	
Hoe	Er wordt gewerkt aan een integraal nieuw beleidsplan.	

Prioriteit Hoog Middel Laag

Samen aan de slag voor het klimaat	
Duurzaamheidsagenda Prioriteit 	
Wat	We stellen een duurzaamheidsagenda op, te beginnen met een nulmeting. Met de duurzaamheidsagenda willen we hoger op de gemeentelijke duurzaamheidsindex komen.
Hoe	In 2020 wordt duurzaamheidsagenda en transitievisiewarmte opgeleverd.
Beperken afvalstoffen en betere scheiding van afvalstromen Prioriteit 	
Wat	We beperken afvalstoffen en streven naar betere scheiding van afvalstromen. We willen meer gebruiksvriendelijke openingstijden van de afvalinzamelingspunten.
Hoe	Het grondstoffenbeleidsplan wordt dit jaar vastgesteld. Daarna volgt de uitwerking van het beleids- en uitvoeringsplan. Uitgangspunt is de VANG-doelstelling 2025: naar 30 kg p.inw. en 90% afvalscheiding. Het verbeteren van de afvalscheiding en het verruimen van de openingstijden milieustraat en composteerterrein is hierin meegenomen.
Vergroten biodiversiteit Prioriteit 	
Wat	We willen de biodiversiteit vergroten.
Hoe	Wij ontplooiën de volgende activiteiten om de biodiversiteit in onze gemeente te vergroten. Daarnaast wordt door de ANNO-gemeenten het plan Bioferskaat opgesteld. Dit wordt gecoördineerd door de Friese Milieu Federatie. Daarbij zien wij zelf het meeste heil in het omvormen van grote aaneengesloten stukken openbaar groen. Bijvoorbeeld door de zode/teelaarde af te graven en het in te zaaien met een wilde bloemenmengsel. Bij het grootschalig snoeien van het ijsbaanpark in Hurdegaryp hebben wij in het bestaande bos takkenrillen gemaakt en boomstammen laten liggen. Wij hebben hier veel positieve reacties over gehad van bewoners. Wij willen onderzoeken of wij dit ook op meer locaties kunnen doen. Bij de soortkeus van bomen en bosplantsoen houden wij zoveel mogelijk rekening met de waarde voor vlinders, bijen, vogels en kleine zoogdieren. Dit betekent dat wij de voorkeur hebben voor soorten die bloeien en/of vruchten dragen. Het bovenstaande is grotendeels een samenvatting van de memo uitvoering motie insectennetwerk van 26 juni 2018.

Prioriteit Hoog Middel Laag

Naar een vitaal platteland

Masterplan maatschappelijk vastgoed

Prioriteit

Wat Een masterplan voor het maatschappelijke vastgoed als onderdeel van de omgevingsvisie. Verder willen we de voorzieningen in de dorpen toekomstbestendig maken. In elk dorp blijft een ontmoetingsplek.

Hoe In de eerste fase die nog in het vierde kwartaal start zal een uitgebreide inventarisatie plaats vinden waarbij van ieder pand dat voor maatschappelijke doelen wordt gebruik in beeld wordt gebracht. Wie eigenaar is. (Wanneer het van de gemeente is wat de boekwaarde) is en wat de kosten voor onderhoud en exploitatie zijn daarbij wordt ook in beeld gebracht wie de gebruikers zijn en wat de bezettingsgraad is.

In het tweede deel van deze opdracht wordt gewerkt aan een visie op het maatschappelijk vastgoed. Deze visie zal verband houden met de omgevingsvisie, de woonvisie en het vraagstuk over de positionering van de gemeente. Dit tweede deel zal naar verwachting starten in het eerste kwartaal van 2020. Naast de raad zullen ook de gebruikers en zal ook de samenleving worden betrokken.

Toekomstbestendige voorzieningen in de dorpen (zie TDCoal031)

Prioriteit

Wat We stimuleren het toekomstbestendig maken van voorzieningen in de dorpen.

Hoe Dit maakt onderdeel uit van Masterplan Maatschappelijk Vastgoed (nr. TDCoal031).

[zie ook nr. Tdcoal031]

Ontmoetingsplek dorpen (zie TDCoal032)

Prioriteit

Wat Essentieel is dat in elk dorp een ontmoetingsplek blijft. Wordt samengevoegd met onderdeel toekomstig bestendig maken van voorzieningen in de dorpen (TDCoal032).

Hoe Dit maakt onderdeel uit van Masterplan Maatschappelijk Vastgoed (nr. TDCoal031) en van modernisering voorligend veld.

[zie ook nr. Tdcoal031]

Onderhoud en duurzame verlichting fietspaden

Prioriteit

Wat We zorgen voor goed onderhouden fietspaden en gaan de verlichting verder verduurzamen.

Hoe Het goed onderhouden van fietspaden is bestaand beleid. Alle verhardingen worden op een (goed) basisniveau gehouden. Hierin zijn geen bijzonderheden te melden. Verduurzaming openbare verlichting is een continue proces. Op dit moment zijn er geen planmatige vervangingen. In geval van schade of defect wordt nieuwe duurzame verlichting toegepast. Voor het traject fietspadverlichting tussen Sumar en de Tike (waarvoor de raad een budget beschikbaar gesteld heeft) is de planning dat er vanaf week 42 gestart zal worden met de werkzaamheden.

Waterfront v.s. melkfabriek		Prioriteit	
Wat	We kiezen voor het verder uitvoeren van de Waterfrontvisie, waarin het verbeteren van het aanzicht van Burgum rondom de oude melkfabriek is meegenomen.		
Hoe	Er is inmiddels een concept overeenkomst tussen de stichting (gebruiker) en de eigenaar van de oude melkfabriek. Het vastleggen van de rechten en plichten tussen Stichting en eigenaar is van belang vanwege toekomstige investeringen in het complex door de Stichting, maar is ook van belang voor de gemeente als er vanuit het Programma Kansen in Kernen (Burgum Zuidelijke Entree) wordt bijgedragen in upgrading van (voornamelijk) het terrein ten zuiden van het gebouw (onderdeel van de Ecologische Verbindings Zone – EVS) en zo mogelijk een bijdrage in sloopactiviteiten en in de presentatie van het complex (de schil). Er zijn nog geen concrete afspraken met de Stichting over de gemeentelijke betrokkenheid.		
Bereikbaarheid en duurzaamheid vervoer platteland		Prioriteit	
Wat	We zetten in op blijvende bereikbaarheid op het platteland en duurzaam vervoer.		
Hoe	Wordt betrokken bij de duurzaamheidsagenda. Planning is tweede kwartaal 2020.		
Toekomstbestendig wonen			
Woonvisie TD		Prioriteit	
Wat	We ontwikkelen een nieuwe woonvisie met aandacht voor: bevordering diversiteit in woonvormen en woonmilieus. We bouwen naar aard, schaal en behoefte in ieder dorp van de gemeente.		
Hoe	Woonvisie 2019–2024 is vastgesteld door de Raad in juli 2019.		
Versnelde bouwcapaciteit		Prioriteit	
Wat	Versneld bouwcapaciteit creëren.		
Hoe	Op dit moment is de gemeente bestuurlijk in onderhandeling over (regionale) woningbouwafspraken met de provincie. Wanneer deze afspraken zijn vastgelegd kan vervolgens de gemeentelijke woningbouwprogrammering vastgesteld worden door het college.		
	T.a.v. Burgum		
	In Burgum zijn momenteel twee (reeds bestemde) locaties in ontwikkeling; KIK locatie Trambaan en KIK locatie ABN AMRO. Ten aanzien van de Warren heeft de raad besloten om dit gebied niet te ontwikkelen hetgeen financiële gevolgen heeft gehad ten laste van het resultaat van 2018.		
	Raadsvergadering 19 september 2019		
	In de raadsvergadering van 19 september heeft de raad een motie aangenomen waarin is opgeroepen tot het versneld bouwcapaciteit creëren voor de gehele gemeente.		

De Warren		Prioriteit
Wat	Aanpak "De Warren".	
Hoe	De raad heeft in juli 2019 in meerderheid tegen de ontwikkeling van de Warren gestemd.	
Energie neutraal en gasloos nieuwbouw (zie TDCoal001)		Prioriteit
Wat	Onderdeel duurzaamheidsagenda, vanaf 01-07-2018 aardgasvrije nieuwbouw verplicht.	
Hoe	[zie ook nr. TDCoal001]	
Herbestemming panden		Prioriteit
Wat	We bevorderen herbestemming van panden, ook in het buitengebied.	
Hoe	Transformatie van bestaande panden is opgenomen in de woonvisie 2019–2024. Daarbij onderzoeken we ook mogelijkheden tot splitsen van woningen (bij leegstaande boerderij in het buitengebied)	
Behoud gemeentelijke monumenten		Prioriteit
Wat	We zetten ons in voor het behoud van gemeentelijke monumenten: panden en landschapselementen.	
Hoe	T.a.v. monumentale panden: inzet hiervoor is een continue proces. In de Kadernota 2021 worden middelen aangevraagd voor de uitvoering/opstelling van beleid. Dit was gepland voor 2019 maar is vanwege de aanscherping van de Programmabegroting uitgesteld.	
	Landschapselementen	
	Veenweidelandschap: ambtelijk wordt bijgedragen aan het provinciaal beleid (via de werkgroep landschap en cultuurhistorie), onder andere door het ontwikkelen van een toolkit voor het Friese veenweidelandschap. Doel hiervan is om vanuit de ruimtelijke en cultuurhistorisch kwaliteiten van het landschap voorstellen te doen hoe de maatregelen uit de veenweidevisie vorm kunnen krijgen. We zijn agendalid van het overleg tussen de provincie en de veenweide-gemeenten. ANNO speelt een belangrijke rol ten aanzien van de ontwikkelingen in de landbouw van Tytsjerksteradiel. We participeren in de themagroep Natuur en Landschap van de NFW (Noardlike Fryske Wâlden). Belangrijk is de wil van de NFW om over te gaan op natuurinclusieve landbouw. Door de voortrekkersrol die de NFW (voortgekomen uit de Vereniging Eastermar's Lansdouwe) al jaren vervult om het natuur- en landschapsbeheer met het boerenbestaan te combineren zijn ze al op die weg en is er in de themagroepen (ook voor bodem, milieu, weidevogels, energie-uit-hout, etc) zoveel ervaring opgedaan, dat zo'n overgang zeer kansrijk is. Voorwaarde is dat er goede verdienmodellen aan verbonden moeten worden. De gemeente kan hierbij wellicht een faciliterende rol vervullen.	
Nieuwe samenwerkingsvormen woningmarkt		Prioriteit
Wat	We stimuleren nieuwe vormen van samenwerking op de woningmarkt.	

Hoe Wonen en zorg is een actueel aandachtspunt en hangt samen met de streekagenda Stad & Platteland. Er wordt vanuit de gemeente ingezet op een intensievere samenwerking tussen gemeente, corporatie en zorg- en welzijnspartijen om de opgave rond het langer zelfstandig wonen te realiseren (zowel qua huisvesting, ontmoetingsmogelijkheden, woonbegeleiding en het voorkomen van vereenzaming). In de praktijk kan hierbij gedacht worden aan gemeenschappelijke ruimtes waarvan uit zorg geboden wordt of maatwerk in de vorm van kleinschalige zorgprojecten.

-

3.2 Taakstelling

Hieronder wordt, voor zover relevant, per programma het maatregelenpakket uit de takendiscussie 2019, gericht op het bereiken van structureel positieve begrotingsaldi vanaf het jaar 2022, gepresenteerd.

0. Bestuur en ondersteuning

Maatregelenpakket		2020	2021	2022	2023
TS-0.0 b	Onderwijshuisvesting – lege schoolgebouwen				
Wat	Op dit moment staan er twee voormalige schoolgebouwen leeg in Tytsjerksteradiel: 'it Lemieren' in Tytsjerk en 'de Oerstek' in Noardburgum. Beide zouden kunnen worden verkocht als zij daadwerkelijk geen functie meer hebben. Omdat er op dit moment geen sprake meer is van een onderwijsfunctie, leidt dit in de begroting tot kosten van onderhoud c.a. zonder functionele dekking.				
Maatsch. effect	Herinvulling locaties c.q. gebouwen.				
Overige effecten	Herontwikkeling van locaties betekent meestal woningbouw op deze plek (zeker bij verkoop aan projectontwikkelaars) c.q. het toevoegen van een woonfunctie bij particuliere verkoop. Vraag is of daar op grond van de woonvisie en het bijbehorende afwegingskader ruimte voor is.				
Wanneer	Tijdstip afhankelijk van tijdstip vinden andere bestemming of mogelijke verkoop. PM: eenmalige middelen na aftrek van boekwaarden / eventuele sloopkosten en structurele middelen ivm onderhoud (waar nu dus feitelijk geen budget voor is, maar de kosten zijn er natuurlijk wel).				
Gepland	nog niet concreet				
Effect in €		-	-	25	25
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		-	-	25	25
TS-0.0 e	Verhuur leegstand pand Eastermar				
Wat	De gemeente huurt momenteel langdurig een pand van WoonFriesland in Eastermar. Hier is basisschool 'de Bolster' voorheen onder andere in gehuisvest. Sinds de opening van de nieuwe school in Eastermar, staat het gebouw deels leeg. Omdat de huur gewoon doorloopt, blijven de kosten (€ 60.000 per jaar) wel doorlopen. Mogelijk is er een partij te interesseren voor ingebruikname van het pand. Uitgangspunt moet vanwege de Wet Markt en Overheid, wel een marktconforme huurprijs zijn. Die marktconforme prijs zal d.m.v. een taxatie van een vastgoedspecialist/makelaar onderbouwd moeten zijn.				
Maatsch. effect	Leegstand wordt opgelost. Er wordt mogelijk een kans geboden aan een (lokale) ondernemer om tegen een gereduceerde huur een pand te betrekken.				
Overige effecten	n.v.t.				

Wanneer	Ineens per 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €		-	30	30	30
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		-	30	30	30
TS-0.4 Beh 01 (a)	HEKO-loods: vervangen dakbedekking				
Wat	<ul style="list-style-type: none"> In de begroting staat € 80.000,-- voor vervanging dakbedekking Heko-loods. Dat kan met 4 jaar uitgesteld worden. 				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer					
Gepland	01.2020				
Effect in €		2	2	2	-
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		2	2	2	-
TS-0.4 Beh 01 (b)	HEKO-loods: vervangen cv				
Wat	<ul style="list-style-type: none"> Vervangen CV ketel met 4 jaar i.v.m. discussie gasloos. 				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer					
Gepland	01.2020				
Effect in €		2	2	2	-
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		2	2	2	-
TS-04 Beh 02 (a)	Uitstel vervanging lichtstraat				
Wat	Lichtstraat staat op vervanging in 2019 kan door schuiven naar 2023.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer					
Gepland	01.2020				
Effect in €		2	2	2	2
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		2	2	2	2

TS-04 Beh 02 (b)	Uitstel vervanging koelcompressor				
Wat	Koelcompressor staat op vervanging in 2019 kan door schuiven naar 2023.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer					
Gepland	01.2020				
Effect in €	-	1	1	1	
Al gerealiseerd	-	-	-	-	
Nog te realiseren	-	1	1	1	
TS-04 Beh 02 (c)	Uitstel aanpassingen liftinstallatie				
Wat	Aanpassingen liftinstallatie staan gepland voor 2020, uitstellen naar 2024.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer					
Gepland	01.2020				
Effect in €	-	2	2	2	
Al gerealiseerd	-	-	-	-	
Nog te realiseren	-	2	2	2	
TS-04 Beh 02 (d)	Uitstel vervanging projectpijpt				
Wat	Projectpijpt staat op vervanging in 2020, uitstellen naar 2024.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer					
Gepland	01.2020				
Effect in €	-	1	1	1	
Al gerealiseerd	-	-	-	-	
Nog te realiseren	-	1	1	1	
TOTAAL in dit programma					
taakstelling	6	40	65	61	
waarvan inmiddels gerealiseerd					
saldo	6	40	65	61	

1. Veiligheid

2. Verkeer, vervoer en waterstaat

Maatregelenpakket	2020	2021	2022	2023
TS-2.1 a	Verlagen onderhoud infrastructuur			
Wat	<p>De onderhoudsbehoefte voor de komende vijf jaar bedraagt ca. € 1.700.000 per jaar (de korte termijn onderhoudsbehoefte). Dit komt overeen met onze huidige beschikbare onderhoudsbudgetten.</p> <p>Daarnaast is er nog de voorziening welke momenteel ca. €1.300.000 groot is. Echter zal over de jaarrekening van 2018 waarschijnlijk de storting in de voorziening van ca. €400.000 teruggedraaid worden (accountantscontrole) ten gunste van het resultaat van de jaarrekening. Afhankelijk van de accountantscontrole zal de omvang van de voorziening dan ca. €900.000 zijn.</p> <p>Voor de komende vijf jaar hoeven we op basis van de huidige budgetten, theoretisch, dus geen beroep te doen op de voorziening. Let op: de jaren daarna stijgt de onderhoudsbehoefte, zie verderop.</p> <p>Een verlaging van de onderhoudsbudgetten met €50.000 per jaar is 3% van de huidige onderhoudsbudgetten. We zakken hiermee dus iets onder het budget benodigd voor de gemiddelde onderhoudsbehoefte de komende vijf jaren. De kans is hiermee aanwezig dat we langzaam onder het CROW-basisniveau zakken en/of we vaker/meer zullen moeten putten uit de voorziening. Op dit moment zitten we met de onderhoudstoestand overigens net boven het CROW-basisniveau.</p>			

Maatsch. effect

Korte termijn

Op korte termijn geen grote gevolgen voor de onderhoudstoestand van onze infrastructuur. De korte termijn (<5 jaar) onderhoudsbehoefte is gebaseerd op de huidige kwaliteit en dus redelijk nauwkeurig. Een relatief beperkte verlaging van de onderhoudsbudgetten zal op korte termijn geen duidelijke vooraf aan te geven gevolgen hebben.

Lange termijn

Op lange termijn (>5-10 jaar) zien we een stijging in de onderhoudsbehoefte. De lange termijn onderhoudsbehoefte is gebaseerd op cycli. Op lange termijn bedraagt de onderhoudsbehoefte €2.900.000,-/jaar. Dit heeft in grote mate te maken met de aanlegjaren van wegen in het verleden. Op basis van de aanlegjaren komt er theoretisch een onderhoudspiek aan. Waarschijnlijk leidt deze theoretische piek niet daadwerkelijk volledig tot een toename in onderhoudsbehoefte.

Jaarlijks rapporteren en bijstellen

Jaarlijks worden de wegen geïnspecteerd. Op basis daarvan kunnen we jaarlijks de korte en lange termijn onderhoudsbehoefte inzichtelijk maken en rapporteren aan het college. Op deze manier is tijdig bijsturen van de onderhoudsbudgetten mogelijk en kan bijsturen ook noodzakelijk zijn! Ook kunnen we hiermee ondergenoemde risico's beheersen.

Overige effecten	Risico's:				
	<ul style="list-style-type: none"> • Langzaam afglijden van de onderhoudstoestand tot onder CROW-basisniveau. Het CROW-basisniveau is het minimumniveau welke ook door de provincie wordt gehanteerd in haar controlerende taak ten aanzien van het beheer van onze kapitaalgoederen. Afglijden tot onder dit niveau kan tot gevolg hebben dat er afspraken met de provincie gemaakt moeten worden cq. ondertoezichtstelling volgt door de provincie volgt tav onderhoud wegen. • Indien we zakken onder het CROW-basisniveau zal dit tot gevolg hebben dat er vaker aansprakelijkstellingen en claims zullen zijn als gevolg van materiele en/of letselschade. • De voorziening is bedoeld voor het opvangen van pieken en dalen in onderhoudsbehoefte. Met een lager onderhoudsbudget dan benodigd voor het CROW-basisniveau zal theoretisch gezien structureel een beroep worden gedaan op de voorziening. Op termijn kan de voorziening, zeker gezien de lange termijn onderhoudsbehoefte, mogelijk niet meer voorzien in het opvangen van pieken in onderhoudsbehoefte. • Kapitaalvernietiging door uitstellen onderhoud wegen agv lagere budgetten. Dit speelt eerder bij asfaltwegen dan bij bestrating. 				
	Ondergenoemde risico's zijn niet te beheersen door jaarlijkse inspecties en rapportages. Hiervoor is een zekere omvang van de voorziening nodig:				
	<ul style="list-style-type: none"> • Onzekerheid over weersomstandigheden (strengere winters en/of droogte) waardoor de onderhoudsbehoefte in bepaalde jaren hoger kan zijn. Momenteel voorziet de voorziening hier nog in. • Minder buffer om onvoorziene omstandigheden en schades op te vangen (schades kunnen sluipend ontstaan en nu nog niet zichtbaar zijn) 				
Wanneer	Ineens per 1-1-2020				
Gepland	01.2020				
Effect in €		50	50	50	50
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		50	50	50	50
TS-2.3 a	Recreatieve haven Eernewoude				
Wat	Stoppen met de exploitatie van de haven en een commerciële afnemer zoeken.				
Maatsch. effect	Het terugbrengen van de haven in de commerciële of semi-commerciële markt zal direct gevolgen hebben voor de klant.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2021 of gefaseerd per 2020-2022 (afhankelijk van markt en regelgeving).				
Gepland	01.2021				
Effect in €		-	178	178	178

Al gerealiseerd	-	-	-	-
Nog te realiseren	-	178	178	178
TOTAAL in dit programma				
taakstelling	50	228	228	228
waarvan inmiddels gerealiseerd				
saldo	50	228	228	228

3. Economie

Maatregelenpakket		2020	2021	2022	2023
TS-3.1 b	Bezuiniging op deel van het EZ-werkbudget				
Wat	Mate waarin is van invloed voor participatie gemeente in EZ-activiteiten, betrokkenheid bij de doelgroep ondernemers, zichtbaarheid, deelname aan provinciale & VFG-trajecten en onderzoeken. Er zal sprake zijn van een afnemende flexibiliteit om op zaken in te spelen of mee te doen als gemeente welke het economisch beleid en de uitvoering daarvan raken.				
Maatsch. effect	Het maatschappelijk effect is zichtbaar op allerlei wijzen. Bijvoorbeeld in de diverse uitvoeringprojecten en activiteiten met het maatschappelijk veld en met andere overheden.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €		10	10	10	10
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		10	10	10	10
TOTAAL in dit programma					
taakstelling		10	10	10	10
waarvan inmiddels gerealiseerd					
saldo		10	10	10	10

4. Onderwijs

Maatregelenpakket		2020	2021	2022	2023
TS-4.2 a	Basisonderwijs onderhoud – brandmeldinstallaties				
Wat	Hieronder vallen o.a. de kosten van brandmeldinstallaties. Hier doet zich een ontwikkeling voor waardoor middelen structureel vrijvallen, zonder dat dit een expliciete bezuinigingsmaatregel is. Doordat schoolbesturen door de doorcentralisatie verantwoordelijk zijn geworden voor het onderhoud van schoolgebouwen kon een meerjarig contract met betrekking tot brandmeldinstallaties worden opgezegd. Omdat de verantwoordelijkheid hiervoor inmiddels is overgenomen door de schoolbesturen, maken wij hier geen kosten meer voor. Dit betekent een structureel voordeel van € 27.215.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Vanaf 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €		27	27	27	27
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		27	27	27	27
TS-4.3 a	Schoolbegeleiding: verminderen of schrappen				
Wat	Dit zijn de vroegere schoolbegeleidingsmiddelen voor onderwijskundige ontwikkelingen in het basisonderwijs. Gemeentelijk budget is niet verplicht. Het Rijk betaalt ook een bedrag rechtstreeks aan de de scholen. De vergoeding voor beide schoolbesturen is in 2020 afgerond: <ul style="list-style-type: none"> • Aandeel OPO Furore € 18.500 • Aandeel P.C.B.O. € 30.000 We zetten in op de afbouw van de gemeentelijke bijdrage: <ul style="list-style-type: none"> • seizoen 2020-2021 nog 50% • vanaf aug 2021 naar nihil. Dat betekent: <ul style="list-style-type: none"> • In 2020 minder kosten = $5/12 \times 50\%$ totaal = € 10.000 • In 2021: minder kosten = $7/12 \times 50\% + 5/12 \times 100\%$ = bezuinigd € 14.000 + € 24.000 = € 38.000 • In 2022: volledig = € 48.500 				
Maatsch. effect	Het afbouwen van de gemeentelijke bijdrage t.b.v. ondersteuning scholen m.b.t onderwijskundige ontwikkeling.				
Overige effecten	n.v.t.				

Wanneer	Gefaseerd, via afbouw vanaf seizoen 2020-2021 <ul style="list-style-type: none"> • 2020 – € 10.000 • 2021 – € 38.000 • 2022 – € 48.500 structureel 				
Gepland	01.2020				
Effect in €		10	38	49	49
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		10	38	49	49
TS-4.3 f	Verlagen bijdrage Kinderopvang (peuterspeelzalen)				
Wat	Mogelijke besparing maximaal € 200.000 op de gemeentelijke bijdrage van € 452.000.				
	Om in 2019 ingezet nieuw beleid met betrekking tot kinderopvang (peuterspeelzalen) te kunnen handhaven is het nodig om de geormerkte doeluitkering (€ 281.000) aan te vullen met een gemeentelijke bijdrage.				
	N.B. Het budget dat voor 2019 door het college beschikbaar is gesteld voor kinderopvang (peuterspeelzalen) bedraagt € 733.000. Dit is inclusief een bedrag van € 281.000 voor de uitwerking en uitvoering van het nieuwe beleid onderwijsachterstanden en voorschoolse educatie vanaf 2020. De doeluitkering loopt de komende jaren nog verder op, maar moet worden besteed aan peuteropvang en VVE aangezien het een geormerkte doeluitkering betreft; er kan niet worden bezuinigd op de doeluitkering.				
	Wat betreft OAB gelden die geormerkte zijn vanuit het ministerie van OCW: in de beschikking van het rijk van september 2019 werd duidelijk dat de doeluitkering versneld wordt verhoogd naar 537.800. De hierna vermelde 'inzet college' kan daarmee worden gerealiseerd.				
	Inzet college: verlagen van de gemeentelijke bijdrage met € 100.000.				
Maatsch. effect	Het ingezette beleid van de gemeente is gericht op het stimuleren van peuteropvang, kinderen beter voorbereiden op de basisschool, alle peuters gelijke kansen en preventief werken aan de voorkant.				
Overige effecten					
Wanneer	Ineens per 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €		-	100	100	100
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		-	100	100	100

TOTAAL in dit programma				
taakstelling	37	165	176	176
waarvan inmiddels gerealiseerd				
saldo	37	165	176	176

5. Sport, cultuur en recreatie

Maatregelenpakket		2020	2021	2022	2023
TD-5.3 d	Muziekschool De Wâldsang: uitstellen vervangingen				
Wat	<ul style="list-style-type: none"> • € 61.500,-- voor vervanging kozijnen (2020). Deze kan wel naar 2024 doorschuiven. • € 26.000 voor vervanging dakbedekking (2020) Ook deze kan doorschuiven naar 2024. • € 11.500 vervangen CV ketel (2020). Deze is nog in goede staat en kan wel doorschuiven naar 2024. 				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2021.				
Gepland	01.2021				
Effect in €		-	4	4	4
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		-	4	4	4
TS-5.2 e1	Sporthallen en gymzalen: uitstellen vervangingen				
Wat	De sporthallen en gymzalen dateren allemaal uit eind jaren 70 en begin jaren 80. Er moet wat gedaan worden aan het moderniseren en aan het verduurzamen. Daarvoor is het noodzakelijk dat er eerst beleid wordt opgesteld met wat willen we met de sportaccommodaties. Het is mogelijk om de aangegeven punten te schrappen uit de begroting, beleid opstellen en dan weer na te gaan wat er nodig is.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Betreft onderhoud 2019.				
Gepland	01.2020				
Effect in €		21	21	21	21
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		21	21	21	21

TS-5.2 e2	Sporthallen en gymzalen: uitstellen vervangingen				
Wat	De sporthallen en gymzalen dateren allemaal uit eind jaren 70 en begin jaren 80. Er moet wat gedaan worden aan het moderniseren en aan het verduurzamen. Daarvoor is het noodzakelijk dat er eerst beleid wordt opgesteld met wat willen we met de sportaccommodaties. Het is mogelijk om de aangegeven punten te schrappen uit de begroting, beleid opstellen en dan weer na te gaan wat er nodig is.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Betreft onderhoud 2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €	-	4	4	4	4
Al gerealiseerd	-	-	-	-	-
Nog te realiseren	-	4	4	4	4
TS-5.2 e3	Onderhoud en beheer voormalig Olympiadeterrein				
Wat	Noordelijk deel van dit terrein wordt al verpacht. Zuidelijk deel is nu opgenomen in onderhoud bij sport. Ook voor dit deel bestaat al belangstelling voor pacht.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer					
Gepland	01.2020				
Effect in €	10	10	10	10	10
Al gerealiseerd	-	-	-	-	-
Nog te realiseren	10	10	10	10	10
TS-5.2 I	Zwembad Sawn Doarpen: uitstellen vervangingen				
Wat	Het uitstellen van de vervanging van 2019 naar 2023.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €	12	12	12	-	-
Al gerealiseerd	-	-	-	-	-
Nog te realiseren	12	12	12	-	-

TS-5.2 m	Zwembad Sawn Doarpen: uitstellen vervangingen				
Wat	Het uitstellen van de vervanging van 2021 naar 2024.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €	-	-	4	4	
Al gerealiseerd	-	-	-	-	
Nog te realiseren	-	-	4	4	
TS-5.6 a	Beëindiging/verlaging subsidie bibliotheken SBMF				
Wat	Bibliotheek: inzetten op taakstellende bezuiniging van 15% op bibliotheken i.o.m. stichting.				
Maatsch. effect	Vermindering dienstverlening	Er is geen wettelijke verplichting om een bibliotheek te subsidiëren. De gemeente besluit over het bekostigen van een bibliotheekvoorziening en de hoogte daarvan. Uitgangspunt van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) is wel dat alle burgers toegang hebben tot een lokale bibliotheek. De Wsob legt echter geen verplichting op aan gemeenten om een bibliotheek in de eigen gemeente in stand te houden.			
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	We zetten in op 1-1-2021.				
Gepland	01.2021				
Effect in €	-	100	100	100	
Al gerealiseerd	-	-	-	-	
Nog te realiseren	-	100	100	100	
TS-5.7 a	Stoppen onkruidvrije haagvoet volgroeide hagen				
Wat	Stoppen met het onkruidvrij houden van de haagvoet van volgroeide hagen.				
Maatsch. effect	Er staat meer onkruid in de haagvoet van volgroeide hagen. Doordat deze hagen de breedte van het plantvak over het algemeen vult, verwachten wij dat het effect op de verzorgingsgraad aanvaardbaar blijft.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €	12	12	12	12	
Al gerealiseerd	-	-	-	-	
Nog te realiseren	12	12	12	12	

TS-5.7 b	Minder schouwen bomen.				
Wat	De afgelopen jaren hebben wij slechts een enkele keer een schadeclaim gehad n.a.v. de toestand van een boom. Ook tijdens de herfststormen van 2013 bleken nauwelijks bomen gesneuveld te zijn als gevolg van gebreken. Hieruit blijkt dat wij een veilig bomenbestand hebben. Door de intensiteit en frequentie van het schouwen te verlagen en opmerken van gebreken te combineren met de onderhoudswerkzaamheden, kan de inzet van onze groenmedewerkers verminderd worden. Hiermee kan de werkdruk verminderd worden en kunnen wij ons meer gaan bezighouden met het uitvoeren van onze kentaken.				
Maatsch. effect	Deze bezuiniging brengt een klein risico op aansprakelijkheidsstellingen als gevolg van gebreken aan bomen met zich mee.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €	18	18	18	18	18
Al gerealiseerd	-	-	-	-	-
Nog te realiseren	18	18	18	18	18
TS-5.7 c	Tijdelijke verlaging budget gazonmaaien				
Wat	Tot dit jaar werd het gazonmaaien uitgevoerd door Caparis. Als gevolg van de effecten van de Participatiewet kan Caparis onvoldoende maaiers leveren voor het maaien van onze gazons. Daarom hebben wij het dit jaar meervoudig onderhands aanbesteed. Dit bracht een aanbestedingsvoordeel met zich mee. Omdat op het moment van aanbesteden het areaal gazon niet volledig inzichtelijk was, is er meerwerk te verwachten. Onder voorbehoud dat de prijsstelling van de markt gelijk blijft, kan een deel van het budget voor gazonmaaien aangewend worden om het begrotingstekort te dichten.				
Maatsch. effect	Met het voorbehoud dat tekorten bij het gazonmaaien door prijsstijgingen in de markt vanuit de algemene middelen weer aangevuld worden, is er geen maatschappelijk effect te verwachten.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €	30	30	30	30	30
Al gerealiseerd	-	-	-	-	-
Nog te realiseren	30	30	30	30	30
TS-5.7 f	Benutting fin. ruimte budget iepziekte				
Wat	In 2016 is de bestrijding van de iepziekte dermate effectief gebleken dat de bijdrage aan Stichting Iepenwacht Fryslân verlaagd is. Middels een collegebesluit is in 2016 besloten om deze besparing binnen het budget voor iepziektebestrijding te houden. Hierdoor komen de kosten voor het planten en nazorg van nieuwe iepen niet ten laste van het bestaande groen.				

Maatsch. effect	Na 2021 kunnen wij de kosten van de indexering en voor het planten en nazorg, om ons iepenbestand op peil te houden, niet meer dekken. Iepen die na 2021 als gevolg van iepziekte gekapt moeten worden kunnen niet meer vervangen worden.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €		5	5	5	5
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		5	5	5	5
TS-5.7 r&t i	Verhoging toeristenbelasting				
Wat	De laatste jaren bedraagt de toeristenbelasting 1 euro p.p.p.n. en heeft er geen verhoging plaatsgevonden. In andere gemeenten in in Fryslân bedraagt de toeristenbelasting: Súdwest 1,25 euro, Leeuwarden 1 euro, Ameland 1,55 euro, Ooststellingwerf 1 euro. Het college kiest voor verhoging van de toeristenbelasting omdat er ook verbeteringen in het op recreatie en toerisme gerichte voorzieningenniveau plaatsvindt. Een verhoging met € 0,50 per nacht is hierbij het uitgangspunt, met als ingangsjaar 2021. Dit ingangsjaar houdt verband met de tijdige communicatie over dit voorstel en mogelijk raadsbesluit, richting ondernemers (afpraak/ toezegging i.v.m. benodigde voorbereidingstijd ondernemers).				
Maatsch. effect	Verhoging van de toeristenbelasting betekent dat we 'duurder' worden in vergelijking met omliggende gemeenten.				
Overige effecten					
Wanneer	Ineens per 1-1-2021, bij besluit raad in november 2019.				
Gepland	01.2021				
Effect in €		-	140	140	140
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		-	140	140	140
TOTAAL in dit programma					
taakstelling		108	356	360	348
waarvan inmiddels gerealiseerd					
saldo		108	356	360	348

6. Sociaal domein

Maatregelenpakket		2020	2021	2022	2023
TS6.0	Personeel en organisatieplan				
Wat					
Maatsch. effect					
Overige effecten					
Wanneer	Verwerkt in Beleidskader Sociaal Domein (raad 25 april 2019)				
Gepland	01.2020				
Effect in €		431	431	431	431
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		431	431	431	431
TS6.1	Voorliggend veld				
Wat					
Maatsch. effect					
Overige effecten					
Wanneer	Verwerkt in Beleidskader Sociaal Domein (raad 25 april 2019)				
Gepland	01.2020				
Effect in €		200	200	200	200
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		200	200	200	200
TS6.2/6.71/6.72	Kostenbewustzijn gebiedsteams				
Wat					
Maatsch. effect					
Overige effecten					
Wanneer	Verwerkt in Beleidskader Sociaal Domein (raad 25 april 2019)				
Gepland	01.2020				
Effect in €		50	200	400	400
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		50	200	400	400
TS6.3a	Activerend armoedebeleid				
Wat					
Maatsch. effect					
Overige effecten					

Wanneer	Verwerkt in Beleidskader Sociaal Domein (raad 25 april 2019)			
Gepland	01.2020			
Effect in €	123	123	123	123
Al gerealiseerd	-	-	-	-
Nog te realiseren	123	123	123	123
TS6.3b	Herfinancieren kwijtschelding gemeentelijke belastingen			
Wat				
Maatsch. effect				
Overige effecten				
Wanneer	Verwerkt in Beleidskader Sociaal Domein (raad 25 april 2019)			
Gepland	01.2020			
Effect in €	112	112	112	112
Al gerealiseerd	-	-	-	-
Nog te realiseren	112	112	112	112
TS6.5	Re-integratie / participatie			
Wat				
Maatsch. effect				
Overige effecten				
Wanneer	Verwerkt in Beleidskader Sociaal Domein (raad 25 april 2019)			
Gepland	01.2020			
Effect in €	210	210	210	210
Al gerealiseerd	-	-	-	-
Nog te realiseren	210	210	210	210
TS6.6/6.71	Gedifferentieerde inkoop WMO			
Wat				
Maatsch. effect				
Overige effecten				
Wanneer	Verwerkt in Beleidskader Sociaal Domein (raad 25 april 2019)			
Gepland	01.2020			
Effect in €	-	-	200	200
Al gerealiseerd	-	-	-	-
Nog te realiseren	-	-	200	200
TS6.72	Effecten inkoopmodel jeugdzorg			
Wat				

Maatsch. effect				
Overige effecten				
Wanneer	Verwerkt in Beleidskader Sociaal Domein (raad 25 april 2019)			
Gepland	01.2020			
Effect in €	-	-	-	-
Al gerealiseerd	-	-	-	-
Nog te realiseren	-	-	-	-
TOTAAL in dit programma				
taakstelling	1.126	1.276	1.676	1.676
waarvan inmiddels gerealiseerd				
saldo	1.126	1.276	1.676	1.676

7. Volksgezondheid en milieu

8. Volkshuisvesting, Ruimtelijke ordening en stedelijke vernieuwing

Maatregelenpakket	2020	2021	2022	2023
TS-8.1 b	Heffing leges Incidentele verzoeken			
Wat	Veel tijd gaat op aan het beantwoorden van vragen van burgers en ontwikkelaars die ideeën en wensen hebben om ruimtelijk initiatieven op voorhand te toetsen op haalbaarheid. Daarvoor worden in beide gemeenten jaarlijks ongeveer 100 tot 150 verzoeken of in overleg met de wethouder of voorzien van een collegeadvies beoordeeld en voorgelegd aan het college. Deze verzoeken leiden niet altijd tot een ruimtelijke procedure. In Achtkarspelen worden daarvoor leges in rekening gebracht; in Tytsjerksteradiel niet.			
Maatsch. effect	Het recent weer gebleken succesvolle dienstverlenende karakter van de gemeente zal even een 'deukje' oplopen. Door het goed uitleggen dat de kosten in mindering zouden kunnen komen als er leges worden geheven voor een ruimtelijke procedure dan is de verwachting dat het maatschappelijk effect beperkt is.			
Overige effecten	Ter voorkoming dat vervolgens alle aanvragen via het Omgevingsloket (beoordeling / contact bevoegd gezag) worden ingediend zal ook hier een legesbijdrage voor moeten worden ingevoerd. Voor de invoering van de Omgevingswet zou dit idee een negatief effect sorteren nu de essentie van deze wet juist vraagt om in het voortraject meer aandacht te besteden aan een zorgvuldige voorbereiding van het initiatief teneinde een breed draagvlak te genereren.			

Wanneer	Ineens per: 1-1-2021.				
Gepland	01.2021				
Effect in €		-	10	10	10
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		-	10	10	10
TS-8.1 c	Temporiserings beleidsontwikkeling cult.historische panden				
Wat	<ul style="list-style-type: none"> De gemeenteraad heeft eerder besloten tot een investering voor het formuleren van beleid voor de invoering van karakteristieke / cultuurhistorisch waardevolle panden. Dit is intussen doorgeschoven naar 2021. Deze temporisering houdt in dat de incidentele middelen worden overgebracht naar 2021 (via begrotingswijziging) en dat de structurele last van € 5.000 per jaar optreedt vanaf 2022. Het college kiest niet voor de optie om het gereserveerde bedrag van € 35.000,- voor beleidsvorming met een structureel bedrag van € 5.000 voor de benodigde advisering van bouwplannen door externe adviseurs, volledig te laten vervallen. 				
Maatsch. effect	Temporisering heeft geen majeur maatschappelijk effect. Het eventueel volledig laten vervallen van het nieuwe beleid zal wel effect sorteren.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2021.				
Gepland	01.2021				
Effect in €		5	5	-	-
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		5	5	-	-
TOTAAL in dit programma					
taakstelling		5	15	10	10
waarvan inmiddels gerealiseerd					
saldo		5	15	10	10

Overhead

Maatregelenpakket		2020	2021	2022	2023
TS-0.4 beh 03	Uitstel vervanging deel wagenpark				
Wat	Het is mogelijk om de vervangingsinvesteringen in een deel van het wagenpark van Beheer uit te stellen. Dit betreft uitstel van vervangingen in 2021-2022 naar de jaren 2022-2024.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	De inzet van het rollend materieel treft de totale beheer buitendienst. De mogelijkheid om niet te vervangen en de materiaal langer te houden kan tot gevolg hebben dat het risico voor stagnatie in uit te voeren taken toeneemt en dat de onderhoudskosten hierdoor omhoog gaan.				
Wanneer					
Gepland	01.2022				
Effect in €		-	-	52	12
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		-	-	52	12
TS-0.4 Pd 2	Fasere onderzoekskosten Dienstverlening				
Wat	Voor 'mystery guest' onderzoeken, voor vergelijkende onderzoeken of voor eigen onderzoek worden kosten gemaakt. Hiertoe is jaarlijks vanuit de Werkmaatschappij € 5.000 beschikbaar. Dit hoeft niet ieder jaar te worden aangewend maar kan ook eens in de twee jaar worden benut.				
Maatsch. effect	De klant wordt minder bevroegd.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2020 (elk 2e jaar)				
Gepland	01.2020				
Effect in €		3	-	3	-
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		3	-	3	-
TS-0.4 Pd 5	Mindere dienstverlening – kanaal balie (i.r.t. TS-0.4 Pd 4)				
Wat	Momenteel wordt onderzocht om te werken met verminderde openingstijden aan de balie. Voor TD is dat de dinsdag dicht (en maandag open maken) en voor 8K is dat de vrijdag dicht. De onderliggende motivatie is gericht op kwaliteitsverbetering. Deze luidt als volgt. Onze online dienstverlening kan aanzienlijk verbeteren, dit zal ook minder telefoonverkeer opleveren. Om deze extra inzet op online dienstverlening mogelijk te maken zal er minder balie personeel worden ingeroosterd. Hiertoe worden de openingstijden aangepast. Na vier jaar is het aantal telefoontjes dermate gedaald dat er minder personeel voor telefonie hoeft te worden				

	ingeroosterd. Op deze manier wordt de inzet voor online dienstverlening structureel gemaakt.				
Maatsch. effect	Verantwoorde verminderde openstelling van balies.				
Overige effecten	Heeft ook effect op Burgerzaken en Bouwen en Wonen.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €		-	-	-	-
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		-	-	-	-
TS00.4 Pd 4	Mindere dienstverlening – kanaal telefonie				
Wat	Sinds 2017 wordt jaarlijks (zowel door Achtk als door Tdiel) € 20.000 extra beschikbaar gesteld voor een goede telefonische bereikbaarheid. Dankzij dit bedrag wordt de bereikbaarheidsnorm gehaald. Wordt dit bedrag bezuinigd, dan zijn de wachttijden langer, doorlooptijden minder, en zal dit leiden tot indirecte of directe klachten. Binnen de bestaande inzet worden meer uren gevraagd om de nadelige gevolgen van de verminderde bereikbaarheid in goede banen te leiden. Bezuiniging werkt derhalve averechts. Momenteel kennen wij een bereikbaarheidsscore van ruim 95%. Door keuzes te maken m.b.t. de inzet aan de balies (openingstijden) en anders inzetten van de daardoor vrijvallende ambtelijke inzet t.b.v. verbetering van online dienstverlening zien we wel mogelijkheden om in de komende jaren een kostenverlaging te bereiken oplopend van € 5.000 in 2020 naar € 20.000 vanaf 2022.				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Oplopend per 1-1-2020.				
Gepland	01.2020				
Effect in €		5	10	20	20
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		5	10	20	20

TS-04 IenA 4	Centrale Postkamer				
Wat	<p>Voor het inrichten van een centrale postkamer moeten beide gemeenten bereid zijn om één centraal ontvangst en verzendadres in te gaan richten op één van beide locaties. Op dit moment vindt op meerdere plaatsen/locaties verwerking van de poststromen plaats. Er wordt nog niet volgens een uniforme wijze gewerkt. Door op een centrale plaats de poststromen te gaan beheren (analoog en digitaal) kan gemakkelijker een uniforme werkwijze worden nagestreefd en aangestuurd en kunnen analoge documenten direct aan het archief worden aangeboden. In de praktijk betekent dit dat de werkzaamheden en formatie m.b.t. de postontvangst, -verzending, registratie voor enkele werkprocessen en scanwerkzaamheden zullen worden overgeheveld naar de centrale postkamer en los komen te staan van de archivering en overige werkzaamheden (advies, beheer DSP, ondersteuning gebruikers, beheer openbaar archief e.a.).</p> <p>Voordelen centraal t.o.v. decentraal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Eén in- en uitgang voor alle poststromen • Borging van een uniforme werkwijze van het scanproces • Mogelijke besparingen op scanapparatuur en licenties voor software, brengservice, e.a. • Duidelijkheid voor toeleveranciers 				
Maatsch. effect	n.v.t.				
Overige effecten	n.v.t.				
Wanneer	Op grond van het uitwerkingsplan voorlopig vanaf 1-1-2022.				
Gepland	01.2022				
Effect in €		-	-	5	5
Al gerealiseerd		-	-	-	-
Nog te realiseren		-	-	5	5
TS-04 Pd 1	Afschaffen Landelijke Aanpak Adreskwaliteit (LAA)				
Wat	<p>In de Kadernota's 8K en TD 2019 is structureel € 14.000 per gemeente beschikbaar gesteld voor de verbetering van de adres- en persoonsgegevens. In 2019 kan nog € 13.000 worden bezuinigd. Vanaf 2020 kan er € 11.000 per gemeente op worden bezuinigd voor een periode van drie jaar omdat er in deze periode nog sprake is van grotere betrokkenheid/verantwoordelijkheid van het rijk. Vanaf 2023 ligt er wel een grotere verantwoordelijkheid (incl. kosten) bij gemeenten.</p>				
Maatsch. effect	<p>Het betreft hier een (tijdelijk) terugkomen op een vorig jaar gemaakte keuze voor extra inzet van middelen. De betreffende financiële inzet kan leiden tot grotere (maatschappelijke) opbrengst, door meer frauduleuze gevallen aan te pakken waarbij de revenuen niet alleen naar de gemeentelijke maar ook andere overheden terugvloeit.</p>				
Overige effecten	Toezicht en Handhaving – Sociale recherche Sociaal Domein.				
Wanneer	Ineens per 1-1-2020.				

Gepland	01.2020			
Effect in €	11	11	11	-
Al gerealiseerd	-	-	-	-
Nog te realiseren	11	11	11	-
TOTAAL in dit programma				
taakstelling	19	21	91	37
waarvan inmiddels gerealiseerd				
saldo	19	21	91	37

3.3 Beleidsindicatoren BBV

Voor het toelichten van de effecten van beleid op de programma's gebruiken gemeenten beleidsindicatoren. Vanaf begrotingsjaar 2017 zijn alle gemeenten verplicht dit in ieder geval te doen aan de hand van een vaste set beleidsindicatoren. De resultaten van de metingen ontlene wij aan waarstaatjegemeente.nl.

Deze indicatoren versterken de mogelijkheden van raadsleden om te sturen. Door het opnemen van dergelijke niet-financiële informatie kunnen namelijk ook raadsleden zonder specifieke financiële kennis makkelijker een inschatting maken van de resultaten die via de voorgestelde beleidskeuzes behaald moeten worden. Bovendien is het door de vaste set beleidsindicatoren eenvoudiger om gemeenten te vergelijken met andere gemeenten.

Natuurlijk kan iedere gemeente ervoor kiezen om ook nog aanvullende indicatoren op te nemen die de gemeente zelf belangrijk vindt om op te sturen.

Rol gemeenteraad

Met de beleidsindicatoren kan de raad zich een beeld vormen van de (beoogde) effecten van het gemeentelijk beleid. Indicatoren moeten echter geen doel op zichzelf worden. Een laag percentage jongeren met jeugdhulp kan bijvoorbeeld positief zijn als de gemeente een goede preventieve aanpak hanteert, maar is wellicht minder gunstig indien bepaalde jongeren geen jeugdhulp ontvangen die dat wel nodig hebben.

Veel belangrijker dan de waarde van de indicator is dus het verhaal achter het cijfer. Welke beleidskeuzes hebben daartoe geleid? Wat is het aandeel van de inzet van de gemeente ten opzichte van die van andere actoren? En welke sociaalgeografische kenmerken, externe ontwikkelingen of niet-beïnvloedbare factoren dragen bij aan de hoogte van het cijfer? Degelijke informatie kunnen raadsleden gebruiken om te sturen op maatschappelijke effecten.

Toelichting op de indicatoren

Hieronder wordt per programma een definitie gegeven op de indicatoren.

Programma 00. Bestuur en ondersteuning

Indicator	
Apparaatskosten	Kosten per inwoner
Bezetting	Bezetting in fte per 1.000 inwoners
Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen
Formatie	Het aantal fte per 1.000 inwoners

Programma 01. Veiligheid

Indicator	
Diefstal uit woning per 1.000 inwoners	Het aantal diefstallen uit woningen, per 1.000 inwoners.
Geweldsmisdrijven per 1.000 inwoners	Het aantal geweldsmisdrijven, per 1.000 inwoners. Voorbeelden van geweldsmisdrijven zijn seksuele misdrijven, levensdelicten zoals moord en doodslag en dood en lichamelijk letsel door schuld (bedreiging, mishandeling, etc.).
Vernieling	Het aantal vernielingen en beschadigingen, per 1.000 inwoners.
Verwijzingen Halt	Het aantal verwijzingen naar Halt, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 12-17 jaar.
Winkeldiefstal per 1.000 inwoners	Het aantal winkeldiefstallen per 1.000 inwoners.

Programma 03. Economie

Indicator	
Banen	Het aantal banen, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.
Funcziemenging	De funcziemengingsindex (FMI) weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen, en varieert tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen.
Vestigingen	Het aantal vestigingen van bedrijven, per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar.

Programma 04. Onderwijs

Indicator

% Voortijdige schoolverlaters totaal (VO + MBO)	Het percentage van het totaal aantal leerlingen (12 – 23 jaar) dat voortijdig, dat wil zeggen zonder startkwalificatie, het onderwijs verlaat.
Absoluut verzuim	Het aantal leerplichtigen dat niet staat ingeschreven op een school, per 1.000 leerlingen.
Relatief verzuim	Het aantal leerplichtigen dat wel staat ingeschreven op een school, maar ongeoorloofd afwezig is, per 1.000 leerlingen.

Programma 05. Sport, cultuur en recreatie

Indicator

% Niet-sporters	Het percentage inwoners dat niet sport ten opzichte van het totaal aantal inwoners.
-----------------	---

Programma 06. Sociaal domein

Indicator

% Jeugdwerkloosheid	Het percentage werkeloze jongeren (16–22 jaar).
% kinderen in armoede	Het percentage kinderen tot 18 jaar dat in een gezin leeft dat van een bijstandsuitkering moet rondkomen.
Aantal re-integratievoorzieningen	Het aantal re-integratievoorzieningen, per 10.000 inwoners in de leeftijd van 15–64 jaar
Bijstandsuitkeringen	Het aantal personen met een bijstandsuitkering, per 10.000 inwoners.
Jongeren met delict voor rechter	Het percentage jongeren (12–21 jaar) dat met een delict voor de rechter is verschenen.
Jongeren met jeugdbescherming	Het percentage jongeren tot 18 jaar met een jeugdbeschermingsmaatregel ten opzichte van alle jongeren tot 18 jaar.
Jongeren met jeugdhulp	Het percentage jongeren tot 18 jaar met jeugdhulp ten opzicht van alle jongeren tot 18 jaar.
Jongeren met jeugdreclassering	Het percentage jongeren (12–22 jaar) met een jeugdreclasseringsmaatregel ten opzichte van alle jongeren (12–22 jaar).
Netto arbeidsparticipatie	Het percentage van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking.
Wmo-clënten met een maatwerkarrangement	Een maatwerkarrangement is een vorm van specialistische ondersteuning binnen het kader van de Wmo. Voor de Wmo gegevens geldt dat het referentiegemiddelde gebaseerd is op 180 deelnemende gemeenten.

Programma 07. Volksgezondheid en Milieu

Indicator

Fijn huishoudelijk restafval	De hoeveelheid restafval per bewoner per jaar (kg)
Hernieuwbare elektriciteit	Hernieuwbare elektriciteit is elektriciteit die is opgewekt uit wind, waterkracht, zon of biomassa.

Programma 08. Volkshuisv., RO en Sted. Vern. (Vhrosv)

Indicator

Demografische druk	De som van het aantal personen van 0 tot 20 jaar en 65 jaar of ouder in verhouding tot de personen van 20 tot 65 jaar.
Nieuwbouw woningen	Het aantal nieuwbouwwoningen, per 1.000 woningen.
Woonlasten éénpersoonshuishouden	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een éénpersoonshuisouden betaalt aan woonlasten.
Woonlasten meerpersoonshuishouden	Het gemiddelde totaalbedrag in euro's per jaar dat een meerpersoonshuisouden betaalt aan woonlasten.
WOZ-waarde woningen	De gemiddelde WOZ waarde van woningen.